

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Bakalářská práce

2020

Markéta Svobodová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Zánik smlouvy o likvidaci raket středního a kratšího doletu: analýza pozice Ruské federace

Bakalářská práce

Autor práce: Markéta Svobodová

Studijní program: Mezinárodní teritoriální studia

Vedoucí práce: Mgr. Daniela Kolenovská, Ph.D.

Rok obhajoby: 2020

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 21. 5. 2020

Markéta Svobodová

Bibliografický záznam

SVOBODOVÁ, Markéta. *Zánik smlouvy o likvidaci raket středního a kratšího doletu: analýza pozice Ruské federace*. Praha, 2020. 87 s. Bakalářská práce práce (Bc). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Vedoucí bakalářské práce Mgr. Daniela Kolenovská, Ph.D.

Rozsah práce: 94 035 znaků

Anotace

Smlouva o likvidaci raket středního a kratšího doletu (smlouva INF) byla podepsána 8. prosince 1987 rukou sovětského představitele Michaila Gorbačova a amerického prezidenta Ronalda Reagana. Pokračovala v trendu bilaterální kontroly jaderného zbrojení zaměřené na zvyšování vzájemné stability, který byl započat na začátku 60. let v důsledku Kubánské krize, jež přivedla svět na pokraj jaderné katastrofy. Smlouva INF znamenala jak předěl na poli mezinárodní bezpečnosti, tak i symbolický krok směrem ke konci studené války. Jako první smlouva o kontrole zbrojení nařizovala likvidaci jedné celé třídy zbraní a představila do té doby nejpropracovanější inspekční režim. S rostoucím napětím mezi Ruskem a Západem, s příchodem geopolitické změny po konci studené války a s rychlým tempem technologického pokroku se však smlouva INF dostala do krize. Tato krize se v roce 2014 otevřeně projevila vzájemnými obviněními Ruska a USA z porušování smlouvy. V jejím důsledku došlo 2. srpna 2019 k odstoupení USA od smlouvy INF a tedy k jejímu formálnímu zániku. Práce stojí na argumentu, že vzájemné rozpory mezi Ruskem a Spojenými státy bylo možné vyřešit znovuobnovením inspekci na místech problematických systémů, pro což by však na obou stranách byla potřebná politická vůle. Cílem práce je tedy zanalyzovat faktory, které přispěly absenci této politické vůle na ruské straně. Analýza těchto faktorů proběhne v rámci tří stanovených hledisek, hlediska *politického*, *strategicky-bezpečnostního* a *expertního*. Podstata této analýzy zároveň vychází z teoretického rámce kontroly zbrojení, tedy na tom, kdy a za jakých podmínek režimy kontroly vznikají a naopak, za jakých podmínek se hrouť.

Annotation

The Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty (INF Treaty) was signed on December 8, 1987, by the head of the USSR, M. Gorbachev and the President of the U.S., R. Reagan. It continued the trend of bilateral nuclear arms control aiming to secure mutual stability coming from the beginning of 1960s, when the Cuban Crisis had brought the world to the brink of a nuclear catastrophe. The INF Treaty was both a symbolic step towards the end of the Cold War and a turning point in the field of international security. As first of its kind, it obliged both signatories to eliminate an entire category of weapons and introduced an unprecedented verification regime. However, along with rising tensions between Russia and the West, geopolitical shifts following the Cold War's end and with the current pace of

technological progress, the INF Treaty crisis emerged. This crisis became fully apparent in 2014, when both Russia and the U.S. started to accuse each other of violating the treaty's provisions. As a result, on August 2, 2019, the U.S. formally withdrew from the treaty. The central argument of this thesis says, that if there was the necessary political will to do so, it was possible to solve the disagreement between Russia and the U.S. by renewing mutual inspections on the problematic sites. Therefore, the aim of the thesis is to analyse the factors, which contributed to the absence of this will on the side of the Russian Federation. The analysis will be carried out within three distinct viewpoints, which I set as *political*, *strategic-security* and *expert*. The basis of the analysis builds on the theoretical framework of arms control – the general rules of when and under what conditions are arms control regimes built, and, on the contrary, when does their architecture crumble.

Klíčová slova

jaderné zbraně, smlouva INF, Rusko, mezinárodní bezpečnost, kontrola zbrojení, jaderná strategie, USA

Keywords

nuclear weapons, INF Treaty, Russia, international security, arms control, nuclear strategy, USA

Title

The demise of the Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty: analysis of the position of the Russian Federation

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Daniele Kolenovské, Ph.D. a PhDr. Janu Hornátovi, Ph.D. za podporu a cenné rady.

Obsah

Úvod	3
Zdroje.....	6
Základní pojmy	8
Struktura	9
1. Teoretický a konceptuální rámec	11
1.1. Kontrola zbrojení	11
1.1.1. Definice	11
1.1.2. Účel kontroly zbrojení: proč státy vstupují do režimů kontroly zbrojení?	13
1.1.3. Faktory ovlivňující vznik režimů kontrolu zbrojení	16
1.1.4. Faktory ovlivňující setrvání států v režimech kontroly zbrojení	18
1.2. Jaderná strategie: odstrašení, strategická stabilita.....	19
2. Smlouva INF.....	22
2.1. Cesta k jejímu podpisu.....	22
2.1.1. Bezpečnostní dilema: SS-20 x <i>Pershing</i> II	22
2.1.2. Politické změny: příchod Michaila Gorbačova.....	24
2.1.3. Tři stěžejní summity: Ženeva, Reykjavík a Washington	25
2.2. Obsah a efekt smlouvy INF	29
2.3. Dobová kritika smlouvy INF	31
3. Krize smlouvy INF	34
3.1. Obvinění Ruska Spojenými státy	34
3.2. Obvinění USA ze strany Ruska	35
3.3. Snaha o řešení krize a následný faktický zánik smlouvy INF	37
3.4. Diskurz ruských autorit ke smlouvě INF v letech 2005-2019.....	39
3.4.1. Kritika smlouvy INF	39
3.4.2. Vyzdvihování významu smlouvy INF a odsouzení kroků USA.....	42

4.	Analýza pozice Ruské federace k zániku smlouvy INF	45
4.1.	Politické hledisko	45
4.1.1.	Geopolitická změna: druhý jaderný věk a jeho implikace pro smlouvu INF	45
4.1.2.	Bilaterální vztahy s USA.....	48
4.1.3.	Vnitropolitické klima	50
4.2.	Strategicky-bezpečnostní hledisko	51
4.2.1.	Strategická hodnota smlouvy INF.....	51
4.2.2.	Konec smlouvy INF jako výzva pro bezpečnost a soudržnost NATO	53
4.2.3.	Využití „nejednoznačnosti“	56
4.3.	Expertní hledisko.....	57
4.3.1.	Dopad technologického vývoje.....	57
4.3.2.	Dimenze kybernetické bezpečnosti.....	58
4.3.3.	Eroze mezinárodních norem týkajících se jaderných zbraní.....	59
4.3.4.	Interní nedostatky smlouvy INF	62
Závěr	64	
Summary.....	68	
Seznam použité literatury	68	
<i>Primární zdroje</i>	<i>69</i>	
<i>Sekundární zdroje</i>	<i>71</i>	

Úvod

Smlouva o likvidaci raket středního a kratšího doletu, podepsaná 8. prosince 1987 rukou Michaila Gorbačova a Ronalda Reagana, byla jedním ze základních kamenů jak bilaterální kontroly jaderných zbraní mezi dvěma největšími světovými jadernými mocnostmi, Sovětským svazem (později Ruskou federací) a Spojenými státy americkými, tak současně i jedním z pilířů evropské a potažmo světové bezpečnosti.¹ Znamenala poprvé v historii absolutní likvidaci celé jedné třídy zbraní – balistických raket a střel s plochou dráhou letu s doletem od 500 do 5500 kilometrů odpalovaných ze země.² Nejen tím se v době svého podpisu stala mezníkem na poli kontroly zbrojení. Mimo to také odstranila bezprostřední jaderné nebezpečí pro západní Evropu a Sovětský svaz, stala se zlomovým bodem v bilaterálních vztazích mezi SSSR a USA a představila do té doby nejkompaktnější inspekční režim.³

Smlouva INF vyšla z tradice kontroly zbrojení, která byla ustanovena v zásadní éře pro formaci samotného konceptu, tedy na začátku 60. let minulého století. V tu dobu se mezi Spojenými státy a Sovětským svazem začal rozvíjet vztah na bázi jaderného odstrašení.⁴ Začátkem 60. let myšlenku absolutního odzbrojení začal nahrazovat méně ambiciózní, avšak realističtější koncept kontroly zbrojení. Tento posun byl podnícen událostmi spojenými s Kubánskou krizí, kdy dvě hlavní světové jaderné mocnosti téměř započaly otevřený konflikt, a svět se tak ocitl na pokraji jaderné katastrofy. Tento bod se stal podnětem, jenž napomohl odstartovat opatření týkající se kontroly zbrojení a zvyšování

¹ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 70 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

² ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 90 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.

³ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty, s. 66.

⁴ VIOTTI, P. R. – WILLIAMS, R. E., Jr. *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012, s. 11. ISBN 978-0-275-99821-9.

vzájemné důvěry.⁵ Zásadním prostředkem pro navýšení stability bylo následné zřízení tzv. *horké linky Moskva-Washington* v roce 1963, které garantovalo dostupnost přímé a zabezpečené komunikace v časech krize.⁶

Od roku 1987, kdy byla smlouva INF podepsána, však dynamika světové bezpečnost prošla značnou transformací společně s proměnami světového geopolitického uspořádání, technologickým vývojem a posunem politických trendů. Souběžně s těmito procesy se smlouva INF dostala nejprve pod tlak kritiky a od roku 2014 do otevřené krize charakterizované vzájemnými obviněními obou signatářů z jejího porušování. Tato krize vyvrcholila 2. srpna 2019 formálním odstoupením Spojených států od smlouvy INF a konečným zánikem režimu, který byl smlouvou ustanoven.⁷

Cílem této práce je analýza faktorů, které měly vliv na ruskou pozici k zániku smlouvy INF. Touto pozicí není myšlena analýza důvodů stojících za porušováním závazků plynoucích ze smlouvy,⁸ ale toho, proč nedošlo k vyřešení neshod za pomoci znovuoobnovení vzájemných inspekcí problematických systémů. Tak se tomu stalo

⁵ DUNAY, P. Arms Control in the Post-Cold War World. In *Open Skies: A Cooperative Approach to Military Transparency and Confidence building*. Geneva: UNIDIR, 2004. ISBN: 9290451645. Chapter 1, s. 5.

⁶ WIRTZ, J. J. Arms Control and Nuclear Weapons. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 5, chapter 14, s. 208.

⁷ BOATRIGT, M. Moving Forward in a Post-INF World. *On the Horizon: A Collection of the Papers from the Next Generation* [online]. Center for Strategic and International Studies (CSIS), April 2020, vol. 2. Part 2, s. 2-3 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/resrep24234>. ISBN: 978-1-5381-4012-3.

⁸ Např. výzkumný pracovník v Institutu OSN pro výzkum odzbrojení Pavel Podvig zde argumentuje, že porušování nemuselo být účelové a produkce systému SSC-8 pravděpodobně nebyla výsledkem politického rozhodnutí, ale mohlo se jednat pouze o nedorozumění mezi ruským politickým vedením a mezi vojensko-průmyslovým komplexem, který má v rámci modernizace ruských zbraňových systémů poměrně rozsáhlé pravomoci. Vojenské výhody, které by Rusko rozmístěním systémů SSC-8 dosáhlo jsou přinejmenším nejspíše s přihlédnutím k tomu, že došlo k rozmístění malého množství těchto zbraní a k tomu, že Rusko má kapacitu rozmístit výrazně vyšší počet podobných raket odpalovaných z moře, a tedy vyhovujících pravidlům smlouvy INF. (PODVIG, P. Russia's Current Nuclear Modernization and Arms Control. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. October 2018, vol. 1, no. 2, s. 263-264 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1526629>. ISSN: 2575-1654.)

například v osmdesátých letech, kdy byla zrušena stavba radaru pro včasné varování poblíž Krasnojarsku, jelikož Rusko uznalo americké obvinění, že tato stavba porušuje smlouvu ABM.⁹ Práce tedy stojí na argumentu, že vzájemné rozpory a krizi smlouvy INF bylo možné vyřešit – pokud by pro to na obou stranách existovala politická vůle. Absenci této vůle na ruské straně přispělo mnoho faktorů, které jsem v poslední kapitole práce rozdělila do tří hledisek – mezi hledisko *politické*, *strategicky-bezpečnostní* a *expertní*. K těmto hlediskům se vztahuje stanovená výzkumná otázka, která zní: „*Které ze tří stanovených hledisek dominovalo ruské pozici k zániku smlouvy INF?*“ Hypotézou je, že stěžejními pro ruskou pozici byly strategicky-bezpečnostní faktory, a tedy že pokud by strategická hodnota smlouvy zůstala stejně vysoká jako při jejím podpisu (a pokud by se naopak neobrátila v možnost strategicky využít zánik smlouvy), existovala by politická vůle smlouvu zachovat. Cílem práce není analýza americké pozice, a to přes její nezpochybnitelnou roli na zániku smlouvy INF. Stanovený rozsah práce podmínil výběr pouze jedné strany, pro stranu ruskou se autorka rozhodla vzhledem ke svému dlouhodobému zájmu o ruskou bezpečnostní politiku a postsovětský prostor obecně.

Metodologická koncepce práce je založená na kvalitativním interpretačním výzkumu primárních a sekundárních zdrojů a na analýze faktorů stojících za ruskou pozicí k zániku smlouvy INF, která bude provedena v rámci tří výše uvedených hledisek. Analýza tohoto konkrétního případu bude vycházet z teorie kontroly zbrojení a bude tak stát na obecné typologii faktorů, které ovlivňují pravděpodobnost vzniku a míru životnosti režimů kontroly zbrojení.

Časové ohraničení práce začíná šedesátými léty 19. století, kdy došlo k vymezení konceptu

⁹ PODVIG, P. Russia's Current Nuclear Modernization and Arms Control. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. October 2018, vol. 1, no. 2, s. 263-264 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1526629>. ISSN: 2575-1654.

Anti-Ballistic Missile Treaty (ABMT), byla podepsána Sovětským svazem a Spojenými státy v roce 1972 jako součást rozhovorů o omezení strategických zbraní. Vycházela z premisy, že limitace obranných systémů a tedy následná zvýšená zranitelnost obou stran zvýší stabilitu a faktor odstrašení. USA v roce 2001 ohlásily odstoupení od smlouvy zdůvodněné nutností bránit se nebezpečí útoku od třetí strany. V červnu 2002 odstoupení USA nabralo platnost. (GRAHAM T. P., Jr. – LAVERA, D. J. *Cornerstones of Security: Arms Control Treaties in the Nuclear Era*. Seattle: University of Washington Press; Washington D.C.: Nuclear Threat Initiative, Inc., 2002, s. 309-313. ISBN: 978-0295982960.)

kontroly zbrojení a končí srpnem roku 2019, kdy Spojené státy americké odstoupily od smlouvy INF a došlo tak k jejímu formálnímu zániku. Teritoriálním vymezením je území přímo ovlivněné smlouvou INF, tedy území Ruské federace a Spojených států, ale také evropských a jihovýchodních členů NATO.

Současná krize režimů kontroly zbrojení zakotvených v konci studenové války je relevantním tématem s dopadem na světovou, evropskou, a potažmo i českou bezpečnost. Přesto kolaps smlouvy INF, jednoho ze základních pilířů strategické stability mezi dvěma největšími světovými jadernými mocnostmi, nevyvolal bouřlivé reakce ze strany lídrů evropských států. Návrat raket středního a kratšího doletu přitom bude významnou výzvou pro NATO a jeho soudržnost.¹⁰ Aplikace obecné typologie na příklad zániku smlouvy INF je zároveň přínosná pro pochopení dalších dynamik současné krize dohod o kontrole zbrojení vycházejících ze studenové války uspořádání, například očekávaného konce platnosti smlouvy New START.¹¹

Zdroje

Nejzásadnějším zdrojem pro rozbor teorie režimů kontroly zbrojení je publikace *Arms Control – History, Theory and Policy*, ve které profesor na Škole mezinárodních studií Josefa Korbela v Denveru Paul R. Viotti a profesor politologie na Pepperdinské univerzitě Robert E. Williams, Jr. jako její editoři představili rozsáhlý referenční rámec zastřešující texty odborníků na kontrolu zbrojení. Tyto texty pokrývají témata od historických perspektiv kontroly zbrojení přes současné otázky až po debaty, jež propojují kontrolu zbrojení s příbuznými výzkumnými sférami. Pro účely mé práce jsem nejvíce čerpala ze třetí kapitoly první části knihy, nazvané *Elements of a General Theory of Arms Control*.

¹⁰ ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 106 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.

¹¹ Nástupná smlouva o Dohodě o snížení počtu strategických zbraní (START I), byla podepsána 8. dubna 2010 v Praze prezidenty D. Medveděvem a B. Obamou. Při neprodloužení vyprší 5. února 2021. (Treaty Between the United States of America and The Russian Federation on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms (New START). *U.S. Department of State* [online]. April 2010 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/t/avc/newstart/c44126.htm>.)

Tuto kapitolu napsal profesor politologie na Kalifornské univerzitě Patrick M. Morgan a je v ní obsažena jak definice kontroly zbrojení, kterou v práci používám, tak teoretický rámec osvětlující faktory, které mají vliv na vstup a setrvání států v režimech kontroly zbrojení.

Pro rozbor historických okolností podpisu smlouvy INF je klíčovým dílem biografie amerického profesora na Amherst College v Massachusetts a nositele Pulitzerovy ceny za rok 2004 Williama Taubmana *Gorbachev: His Life and Times*, která vyšla roku 2017. Autor v knize detailně rozebírá roli M. Gorbačova v rozvinutí iniciativy směrem k dohodám o kontrole zbrojení a průběh jednání na Ženevském, Reykjavickém a Washingtonském summitu, která vedla k podpisu smlouvy INF. V neposlední řadě jsem z publikace čerpala také při rozboru dobové kritiky Gorbačovovy iniciativy směřující ke kontrole zbrojení. Historickou část práce dále doplnil článek vědecké pracovnice v Institute of War and Peace Studies na Kolumbijské univerzitě Barbary Farnham *Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat*, který vyšel v roce 2001 v americkém odborném periodiku *Political Science Quarterly*. Tento článek rozebírá zlepšení bilaterálních vztahů Spojených států amerických se Sovětským svazem po příchodu M. Gorbačova do jeho čela, které bylo jedním ze základních předpokladů podpisu smlouvy INF.

Pro rozbor významu smlouvy pro Rusko, USA a kontrolu zbrojení obecně byl pro práci stěžejním článek *Russia, NATO, and the INF Treaty*, který napsal výzkumný pracovník Programu jaderné politiky Carnegieho nadace pro mezinárodní mír ve Washingtonu a ředitel programu kontroly zbrojení a nově vznikajících technologií na Institutu pro výzkum míru a bezpečnostní politiky Univerzity v Hamburku Ulrich Kühn a postdoktorální výzkumná pracovnice v Centru výzkumu globální bezpečnosti na Lawrence Livermore National Laboratory Anna Péczeli. Článek vyšel roku 2017 v časopisu *Strategic Studies Quarterly* a oba autoři v něm zevrubně analyzují jak historický význam smlouvy INF, tak její hodnotu pro ruské a americké zájmy. V článku je také zhodnocen možný současný význam INF raket pro Ruskou federaci a její vojenskou strategii.

Dále pro práci byly důležité články experta na ruskou jadernou strategii, hlavy Centra mezinárodní bezpečnosti, Institutu světové ekonomie a mezinárodních vztahů na Ruské akademie věd a ředitele Programu nešíření jaderných zbraní při Centru Carnegie v Moskvě

Alexeje Arbatova, které mi v práci pomohly přiblížit odborný pohled na věc z ruské strany. V práci jsem čerpala zejména ze článku *Saving Nuclear Arms Control*, který vyšel roku 2016 v časopisu *Bulletin of the Atomic Scientists* a ve kterém A. Arbatov do hloubky analyzuje současnou krizi režimů kontroly zbrojení a varuje před alarmujícím nárůstem strategické nestability spojeným s výrazným propadem vztahů Ruské federace a USA. Dále jsem pracovala s článkem *Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control*, který vyšel v časopisu *Survival* v roce 2019. V tomto článku A. Arbatov dále rozebral krizi bilaterální jaderné kontroly zbrojení mezi Ruskem a USA z pohledu politických i technologických změn.

Z primárních zdrojů byl v práci zejména analyzován samotný text smlouvy INF. Dále bylo v práci využito například oficiální prohlášení ruského prezidenta V. Putina ke smlouvě INF publikované 5. srpna 2019 na webu Kremlu, přepis prezidentova projevu na Mnichovské bezpečnostní konferenci v roce 2007, kdy smlouvu INF vystavil kritice, informace ohledně smlouvy publikované Státní dumou Ruské federace či oficiální ruskou verzí událostí okolo smlouvy publikovanou na webu Ministerstva zahraničních věcí Ruska. Pro účely práce byly také analyzovány rozhovory s ruskými politickými autoritami v ruskojazyčných médiích.

Základní pojmy

Stěžejními pojmy pro práci jsou *kontrola zbrojení*, jakožto opatření týkající se vojenských sil, která přijímají vlády k omezení nákladů a negativních následků spojených s trvající existencí jejich vlastních či cizích zbraní,¹² *odzbrojení*, jako limitace čísel ozbrojených sil a s nimi sdružených zbraní,¹³ jaderná strategie, jako jaderná dimenze umění toho, jak využít vojenskou sílu či její hrozbu pro dosažení politických účelů.¹⁴ Dále koncept *jaderného odstrašení*, jenž je založen na věrohodné hrozbě způsobení nepřijatelných škod, která vede

¹² MORGAN, P. M. *Elements of a General Theory of Arms Control*. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 17.

¹³ VIOTTI, P. R. *Arms Control and Global Security*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2010, s. xx. ISBN: 978-0-313-35430-4.

¹⁴ GRAY, C. S. *Strategic Studies and Public Policy: The American Experience*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky, 1982, s. 5. ISBN 978-0-8131-52 72-1.

k zamezení pokusu útočníka o změnu statu quo.¹⁵ *Rozšířené jaderné odstrašení* pak počítá se situací, kdy jeden stát využívá odstrašení k předejití útoku třetí strany na svého spojence.¹⁶ Kontrola zbrojení i věrohodnost odstrašení má vliv na míru *strategické stability*, která určuje nakolik jsou minimalizovány podněty pro volbu ničivého prvního úderu nepříteli v čase krize.¹⁷

Struktura

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola osvětlí teoretický a konceptuální rámec, ve kterém bude bakalářská práce zasazena. Nejprve zde bude definován samotný koncept kontroly zbrojení. Poté se kapitola zaměří na vysvětlení teorie stojící za kontrolou zbrojení, a tedy účelů, kterých se státy snaží pomocí podpisů dohod o kontrole zbrojení dosáhnout a podmínek, za kterých režimy kontroly zbrojení vznikají, za jakých mohou fungovat, a kdy se naopak rozpadají. Vysvětlení těchto obecných faktorů bude podstatné pro následnou analýzu konkrétního případu ruské pozice k zániku smlouvy INF. Na konci této kapitoly budou definovány další stěžejní koncepty – koncept odstrašení a strategická stabilita, které jsou jako součást jaderné strategie státu přímo ovlivňované opatřeními kontroly zbrojení.

Druhá kapitola již představí Smlouvu o likvidaci raket středního a kratšího doletu, tedy smlouvu INF. Nejprve zhodnotí bezpečnostní dilema a politické předpoklady, které vedly skrze setkání představitelů Sovětského svazu a Spojených států amerických Michaila Gorbačova a Ronalda Reagana na klíčových summitech k jejímu podpisu. Poté kapitola rozebere obsah smlouvy – tedy to, které rakety a jiné komponenty byly předmětem likvidační aktivity dané smlouvou a verifikační protokol, který smlouva obsahovala. Dále bude ve druhé kapitole zanalyzován praktický dopad smlouvy INF na strategickou stabilitu

¹⁵ POWELL, R. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense. *International Security* [online]. Spring 2003, vol. 27, no. 4, s. 89 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z www.jstor.org/stable/4137605. ISSN: 1531-4804.

¹⁶ FUHRMANN, M. On Extended Nuclear Deterrence. *Diplomacy & Statecraft* [online]. January 2013, vol. 29, no.1, s. 52 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09592296.2017.1420526>. ISSN: 1557-301X.

¹⁷ RUBIN, L. – STULBERG, A. N. *The End of Strategic Stability? Nuclear Weapons and the Challenge of Regional Rivalries*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2018, s. 2-3. ISBN: 1626166048, 9781626166042

ve vztazích mezi tehdejšími Sovětským svazem a Spojenými státy a také na bezpečnost v Evropě. Jako poslední zde bude zhodnocena dobová kritika smlouvy v obou zmíněných zemích.

Třetí kapitola se přesune k analýze krize smlouvy, která se projevila společně s oficiálním americkým obviněním Ruska z porušování smlouvy testováním smlouvou zakázané rakety v roce 2014. Jako první tato kapitola rozebere právě americká obvinění a poté také následná ruská obvinění Spojených států. V další podkapitole bude zhodnocena neúspěšná snaha obou stran o vyřešení krize, která vyvrcholila formálním vypovězením smlouvy Spojenými státy v srpnu 2019. Jako poslední bude ve třetí kapitole rozebrán oficiální diskurz ruských autorit směrem ke smlouvě INF, jenž mezi lety 2005-2019 prošel posunem od výrazné nespokojenosti se smlouvou až k vyzdvihování jejích benefitů pro ruskou i světovou bezpečnost a odsuzování amerického postoje.

Čtvrtá a také poslední kapitola bakalářské práce bude obsahovat analýzu ruské pozice k zániku smlouvy INF. Tato analýza bude vedena v rámci třech hledisek, které jsem pojmenovala jako *politické*, *strategicky-bezpečnostní* a *expertní*. Prizmatem politického hlediska se práce dobere k důsledkům vlivu geopolitické změny po konci studené války, změn v bilaterálních politických vztazích mezi Ruskem a Spojenými státy (a potažmo se Západem obecně) a jako poslední také vnitropolitického klimatu uvnitř Ruské federace. Strategicky-bezpečnostní hledisko se zaměří na analýzu proměny strategické hodnoty smlouvy INF a možnosti využít zánik smlouvy INF pro vlastní strategické účely, tedy například pro potenciální snahu o podporu politického rozkolu uvnitř Severoatlantické aliance a o získání převahy ve vztahu k evropským spojencům NATO. Poslední, expertní hledisko bude brát v potaz technologický pokrok a vznik nových hrozeb v kyberprostoru jakožto činitele zastarávání smlouvy INF a obecného nárůstu komplexity současných bezpečnostních dynamik. Toto hledisko také rozebere vliv eroze mezinárodních norem týkajících se jaderných zbraní a interních nedostatků smlouvy INF.

1. Teoretický a konceptuální rámec

1.1. Kontrola zbrojení

1.1.1. Definice

Při definování konceptu kontroly zbrojení je nutné vzít v potaz, co je myšleno „zbraněmi“, k jejichž omezování by proces kontroly zbrojení měl vést. Nejedná se totiž o pouhé fyzické zbraně, ale také o zdroje a dohody stojící za rozhodnutími takové zbraně vyrobit, udržovat, rozmisťovat a případně použít. Proto se proces kontroly zbrojení dotýká široké škály propracovaných prostředků, procesů, organizací a rozhodnutí, jež jsou se zbraněmi spojeny – a nikoliv pouze zbraní jako takových.¹⁸

V práci se budu držet definice kontroly zbrojení jakožto „opatření přímo se týkajících vojenských sil, která přijímají vlády k omezení nákladů a negativních následků spojených s trvajícím existencí jejich vlastních či cizích zbraní, a to celé v rámci obecného záměru zachování vlastní bezpečnosti v mezinárodní politice.“ V rámci této definice jsou opatření kontroly zbrojení chápána jako cíl ve smyslu konkrétních zřízených kroků, provedených aktivit a jejich dopadů. Definice nehovoří o snižování kapacit, neboť rámec kontroly zbrojení někdy umožňuje naopak jejich navyšování či vylepšování pro zřízení větší stability a rovnováhy sil. Tato definice také vylučuje útok na jednotky či zařízení druhého státu z rámce konceptu kontroly zbrojení.¹⁹

V období po kubánské krizi došlo k vymezení konceptu *kontrola zbrojení* a konceptu *odzbrojení*, jakožto limitace čísel ozbrojených sil a s nimi sdružených zbraní.²⁰ Hranice mezi těmito dvěma pojmy se často rozpíjejí, nicméně v této bakalářské práci budu vycházet z předpokladu, že odzbrojení může existovat jako forma, či spíše výsledek opatření kontroly zbrojení. Kontrola zbrojení jako taková může operovat i při stále trvajícím

¹⁸ MORGAN, P. M. *Elements of a General Theory of Arms Control*. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 16.

¹⁹ *Ibid.*, s. 17

²⁰ VIOTTI, P. R. *Arms Control and Global Security*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2010, s. xx. ISBN: 978-0-313-35430-4.

existenci daných zbraní.²¹ Dohody o kontrole zbrojení nebyly zpočátku zaměřeny na snížení čísel zbrojního potenciálu zúčastněných stran, ale zejména právě na vytvoření linek krizové komunikace a zlepšení politického klimatu.²² V sovětské terminologii byl pro definici regulace zbraní ve vztahu k druhým státům klíčový pojem odzbrojení a přijetí termínu kontrola zbrojení bylo spojeno až s vývojem rozhovorů o omezení strategických zbraní v pozdních 60. a raných 70. letech minulého století. V dnešní v ruské terminologii jsou oba termíny často používány zaměnitelně.²³

Jelikož režimy kontroly zbrojení upravují vztahy převážně mezi státy, základním subjektem analýzy je zde národní stát.²⁴ Režimy kontroly zbrojení vznikají unilaterálně, bilaterálně či multilaterálně, buď jako výsledek formálního procesu obsahujícího smlouvy či další legálně závazné prostředky a nebo jako výsledek neformálních praktik mezi státy.²⁵ Mimo limitaci čísel vojenských jednotek, zbraní a zbraňových systémů – kvantitativních limitací – se používají také limitace kvalitativní, které se dotýkají možnosti modernizace arzenálů za pomoci výzkumu, vývoje nových technologií a testů nových prototypů či součástí zbraní a zbraňových systémů. Tato opatření dále zahrnují zákazy či omezení, které se týkají použití či transportu technologií, jež spadají pod tzv. *dvojí použití*.²⁶

²¹ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 17.

²² DUNAY, P. Arms Control in the Post-Cold War World. In *Open Skies: A Cooperative Approach to Military Transparency and Confidence building*. Geneva: UNIDIR, 2004. ISBN: 9290451645. Chapter 1, s. 5-6.

²³ SHOUMIKHIN, A. Change and Continuity in Russian Arms Control. *Comparative Strategy* [online]. April 2009, vol. 28, no. 2, s. 141 [cit. 16.5.2020] Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495930902799723>. ISSN: 1521-0448.

²⁴ Přestože některá omezení se pojí i s jinými subjekty. (MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*, s. 16.)

²⁵ HANSON, M. Arms Control. In *An Introduction to International Relations*. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-1-107-60000-3. Chapter 12, p. 173.

²⁶ A tedy je možné je použít jak pro civilní, tak vojenské účely. (VIOTTI, P. R. *Arms Control and Global Security*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2010, s. xx. ISBN: 978-0-313-35430-4.)

1.1.2. Účel kontroly zbrojení: proč státy vstupují do režimů kontroly zbrojení?

Chápání cíle kontroly zbrojení v práci vychází z americké tradice a zejména z výzkumu proslulého akademika Thomase Schellinga,²⁷ který již na začátku 60. let minulého století identifikoval účel kontroly zbrojení jako opatření, která mají za úkol zamezit překvapivému útoku. Možnost vojenské spolupráce s nepřátelými státy je založená na předpokladu, že obě strany mají zájem snížit výhody plynoucí z použití prvního úderu čistě proto, že tyto výhody značně zvyšují možnost vzniku války. Společným zájmem zde Schelling chápal také snahu o zamezení falešných poplachů, paniky, nedorozumění a ztráty kontroly – a tedy snížení pravděpodobnosti vzniku neplánovaného válečného konfliktu.²⁸ Z této tradice chápání kontroly zbrojení vyšel také profesor politologie na Kalifornské univerzitě Marc Trachtenberg, který přestože byl skeptický k možnosti vzniku války „nedorozuměním“, identifikoval podobně jako Schelling jako primární cíl kontroly zbrojení zamezení vzniku války.²⁹ Profesor mezinárodní politiky na Kolumbijské univerzitě Robert Jervis tento pohled dále rozvedl a propojil cíl kontroly zbrojení – tedy snahu zamezit či snížit možnost vypuknutí války – s teorií příčin války, které nejčastěji leží v konfliktních politických zájmech či v nespokojenosti se *statem quo*. Kontrola zbrojení by se tedy měla také zaměřovat na stav obecných politických vztahů mezi státy.³⁰

Další logika za kontrolou zbrojení opět vychází ze smyslu zbraní jako takových. Zbraně existují proto, aby způsobily nějakou škodu, či aby stát, jenž je vlastní, mohl touto škodou zastrašit svého případného nepřítele. Výroba zbraní stojí nějaké prostředky a v případě, že tyto zbraně budou použity, mohou způsobit různě rozsáhlé škody. Tyto škody budou

²⁷ T. Schelling (14.4.1921-13.12.2016) byl americký ekonom a profesor zahraniční politiky, národní bezpečnosti, jaderné strategie a kontroly zbrojení na Marylandské univerzitě. (CARVALHO, J.-P. An Interview With Thomas Shelling. *Oxnomics* [online]. 14 May 2007, s. 1-8 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1752-5209.2007.00010.x>)

²⁸ SCHELLING, T. C. Reciprocal Measures for Arms Stabilization. *Daedalus* [online]. Fall 1960, vol. 89, no. 4, s. 892-894 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/20026622>.

²⁹ TRACHTENBERG, M. The Past and Future of Arms Control. *Daedalus* [online]. 1991, vol. 120, no. 1, s. 203, 208 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z www.jstor.org/stable/20025364.

³⁰ JERVIS, R. Arms Control, Stability and the Causes of War. *Political Science Quarterly* [online]. Summer 1993, vol. 108, no. 2, s. 239-240, 249-250 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/2152010>. ISSN: 0032-3195.

někoho stát další prostředky a v případě zpětné reakce napadeného aktéra budou něco stát také samotného útočníka.³¹ Když tuto logiku obrátíme, dobereme se ke smyslu kontroly zbrojení. Ta by měla obecně tedy sloužit k omezení škod a možných neblahých následků spojených s využitím vojenských zdrojů. Přestože zbraně mají primárně sloužit k ochraně národní bezpečnosti,³² kontrola zbrojení ji nevyklučuje. Ba naopak, ve srovnání s extenzivním zbrojením slouží jako jistější a méně riskantní cesta k bezpečnosti.³³

Ve vztahu ke zbráním může kontrola zbrojení zajistit vyšší míru stability tím, jaký má dopad na rovnováhu mezi ofenzívou a defenzívou ve vojenské strategii daných států. Některé dostupné zbraně se hodí primárně na defenzivní účely, jiné zase primárně na ofenzivní. Rovnováha mezi těmito dvěma póly v arzenálu daného státu může mít přímý vliv na pravděpodobnost vypuknutí války. Pokud převyšují ofenzivní zbraně, může vzniknout krizová nestabilita proto, že zaútočit jako první může přinést podstatnou výhodu v případném konfliktu. V prostředí, kde převyšuje ofenzivní dynamika je také snazší spadnout do tzv. *bezpečnostního dilematu*, kdy si státy obstarávají ofenzivní zbraně pro svou obranu, čímž zároveň podkopávají bezpečnost sousedních států. Ty mohou zareagovat vlastním vyzbrojováním a dát tak za vznik závodům ve zbrojení, které jsou v konečném měřítku negativní pro bezpečnost obou aktérů. Kontrola zbrojení může zákazem či omezením ofenzivních zbraní a povolením defenzivních zbraní tuto rovnováhu vyvážit, zmírnit bezpečnostní dilemata a posílit odstrašení, čímž umožní nakonec také

³¹ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 16.

³² Zbraně však nejsou pouze prostředky nabytí bezpečnosti, avšak obsahují v sobě také symbolickou hodnotu, která přináší danému státu prestiž před vnitřním i vnějším publikem. Zejména u zbraní jaderných je jejich spojení s mezinárodní prestiží jakožto symbolů modernity jedním ze základních důvodů, proč se státy rozhodují je získat. (SAGAN, S. D. Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb. *International Security* [online]. Winter 1996-1997, vol. 21, no. 3, s. 55 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/2539273>. ISSN: 1531-4804.

³³ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*, s. 17.

snížit pravděpodobnost vzniku války.³⁴

Ve vztahu s jadernými zbraněmi je pro defenzivní dynamiku nejčastěji skloňovaným konceptem *teorie vzájemně zaručeného zničení*,³⁵ v rámci které jsou „defenzivní“ zbraně využívány pro odstrašení za pomoci hrozby nepřijatelných škod pro zemi, na kterou jsou namířeny: vzájemně zaručené zničení znemožňuje šanci na dosažení smysluplného vítězství.³⁶ V takové rovnováze jsou jako destabilizační považovány takové zbraně, jež jejich vlastníka v krizové situaci pobídnou k *preemptivnímu útoku*³⁷ a využití výhody prvního úderu, který by znemožnil odvetu protistrany. Takové zbraně mohou být například rakety s obzvláště vysokou přesností či rychlostí. Z tohoto pohledu jsou destabilizačními také efektivní systémy protiraketové obrany.³⁸

Dalším faktorem, proč státy uzavírají dohody o kontrole zbrojení, je ekonomický faktor. Kromě přímých nákladů v sobě zbrojení obsahuje také náklady nepřímé, kterými jsou chápány prostředky, jež mohly být vloženy do rozvoje jiných sektorů ekonomiky státu.³⁹ Vynaložené prostředky mohou dosahovat až likvidační úrovně právě pro státy, které jsou zapleteny do spirály bezpečnostních dilemat a závodů ve zbrojení. Jako další důvody lze zmínit například snahu o snížení šance započetí války nešťastnou náhodou či nedorozuměním, dále zvýšení vzájemné transparentnosti a předvídatelnosti a vytvoření potřebných komunikačních kanálů nebo také vyrovnání rozdílů mezi lépe a hůře

³⁴ MAURER, J. D. The Purposes of Arms Control. *Texas National Security Review* [online]. November 2018, vol. 2, no. 1, s. 13 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/73737>. ISSN: 2576-1153.

³⁵ *Mutually assured destruction* (MAD).

³⁶ MAURER, J. D. The Purposes of Arms Control, s. 13.

³⁷ *Preemptivní útok* je zde chápán jako útok reagující na přesvědčení o tom, že se nepřítel chystá zaútočit a že v reakci na toto přesvědčení bude výhodnější zaútočit jako první, než nechat zaútočit jako prvního svého nepřítele. Oproti tomu *preventivní útok* bývá zahájen jako reakce na méně naléhavé nebezpečí. (MUELLER, K. P., et al. *Striking First: Preemptive and Preventive Attack in U.S. National Security Policy*. Santa Monica, CA; Arlington, VA; Pittsburgh, PA: RAND Corporation, 2006, s. xi-xii. ISBN 0-8330-3881-8.)

³⁸ MAURER, J. D. The Purposes of Arms Control, s. 13-14.

³⁹ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 18.

vyzbrojenými státy. Nakonec pak z morálního hlediska kontrola zbrojení podporuje obecnou snahu o mírové urovnání sporů mezi státy na bázi zvyšování vzájemné důvěry a pochopení.⁴⁰

Kontrola zbrojení v sobě čítá také politickou kategorii. Pokud nahlížíme na válku jako na prodloužení politických cílů daného státu a na vojenské prostředky jako na nástroje vyvinuté k jejich dosažení, měla by i kontrola zbrojení být hodnocena ve svém politickém rozměru.⁴¹ Politické důvody pro vstup do režimů kontroly zbrojení mohou být buď domácí, jakožto snaha o politickou podporu veřejnosti, nebo kontrola zbrojení může být použita jako diplomatický nástroj, kdy spíše než o omezení zbrojení jde o politické gesto.⁴² Účel kontroly zbrojení tedy neleží pouze v obecné limitaci arzenálů států, ale také ve vytvoření politických platforem sloužících jako prostor pro vzájemná vyjednávání. Rozhovory o kontrole zbrojení, její mechanismy a efektivní fungování přímo zvyšují vzájemnou strategickou stabilitu mezi aktéry a slouží jako fóra pro strategická jednání.⁴³

1.1.3. Faktory ovlivňující vznik režimů kontrolu zbrojení

Kontrola zbrojení je podmíněná převládajícími potřebami aktérů v dané chvíli a zároveň také vhodnými příležitostmi, které jí mohou otevřít pomyslné dveře. Snaha o zavedení režimů kontroly zbrojení a o jejich udržení je tím pádem závislá na různých vnějších a vnitřních faktorech.⁴⁴

⁴⁰ BEACH, H. Global regimes for arms control. *Interdisciplinary Science Reviews* [online]. 1997, vol. 22, no. 2, s. 149 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1179/isr.1997.22.2.149>. ISSN: 1743-2790.

⁴¹ TRACHTENBERG, M. The Past and Future of Arms Control. *Daedalus* [online]. 1991, vol. 120, no. 1, s. 211 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z www.jstor.org/stable/20025364.

⁴² MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 27.

⁴³ TRACHTENBERG, M. The Past and Future of Arms Control, s. 213.

⁴⁴ DUNAY, P. Arms Control in the Post-Cold War World. In *Open Skies: A Cooperative Approach to Military Transparency and Confidence building*. Geneva: UNIDIR, 2004. ISBN: 9290451645. Chapter 1, s. 6.

1.1.3.a Vnější faktory

Z vnějších faktorů lze zmínit například míru nákladů spojenou s udržení své bezpečnosti ve vztahu k vnějším aktérům, a tedy čím větší jsou náklady pro daný stát, tím je větší snaha o kontrolu zbrojení. Souběžně též na takové zbraně, které jsou spatřovány jako nejméně nebezpečné příčina možných negativních konsekvencí bude soustředována největší snaha o kontrolu. Důležitým rozměrem je také technologická situace. Samotný impuls kontrolovat zbrojení často vychází ze vzniku či rozmístění nových a nebezpečnějších zbraní, které mají destabilizační efekt.⁴⁵

Kontrola zbrojení bude také preferovaným prostředkem zmírňování zátěže plynoucí ze zbrojení než jiné nástroje, které by více zasahovaly do autonomie daného státu. Čím méně bude navrhovaný systém kontroly zbrojení ovlivňovat autonomii státu, tím je pravděpodobnější, že jej stát přijme. Dále, čím jsou vážnější politické neshody mezi danými státy, tím je menší šance, že se přikloní ke kontrole zbrojení či že ji udrží. Čím větší politické neshody, tím níže padá kontrola zbrojení na seznamu priorit. Podobně také pokud se zvýší politický konflikt mezi státy, které jsou těmito opatřeními ovlivněny, tím se zvýší pravděpodobnost toho, že od nich dané státy upustí či že je poruší.⁴⁶

Zde se dostáváme k tzv. *paradoxu kontroly zbrojení*: „Takové režimy kontroly zbrojení, které by stály za zmínku, jsou dosažitelné pouze mezi státy, které je nepotřebují. Jádrem paradoxu kontroly zbrojení tkví v tom, že důvody, proč stát může vyžadovat umírnivější vliv režimu kontroly zbrojení, jsou přesně ty samé důvody, proč jsou takové režimy neudržitelné.“⁴⁷ Jinak řečeno, předpokladem kontroly zbrojení je určitá míra vzájemné důvěry mezi angažovanými stranami. Pokud mezi aktéry panuje naprostá důvěra, kontrola zbrojení se stává zbytečnou. Naopak, pokud mezi danými státy neexistuje žádná důvěra,

⁴⁵ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 23-27.

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ GRAY, C. S. *House of Cards: Why Arms Control Must Fail*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1992, s. 27. ISBN: 0801427037, 9780801427039.

kontrola zbrojení se stává nesplnitelným úkolem.⁴⁸

1.1.3.b Vnitřní faktory

Přesně stanovit vnitřní faktory, jež vedou státy k podepisování dohod o kontrole zbrojení je složitým úkolem, neboť takových faktorů existuje velké množství a pokusy o objasnění procesu rozhodování států v zahraničních otázkách se pohybují spíše na úrovni teoretických spekulací. Jedná se tedy spíše o podmínky či předpoklady, které zvyšují šance pro vznik režimů kontroly zbrojení. Takovým předpokladem je to, že politické vedení daného státu vidí kontrolu zbrojení jako něco přínosného a zároveň také uskutečnitelného. Tomuto předpokladu musí nahrávat další faktory, například politické dovednosti a přesvědčení lídrů v čele dané země či míra náklonnosti veřejnosti a zejména pak kruhů s vlivem na podobu národní bezpečnosti k myšlence kontroly zbrojení. Dalším důležitým předpokladem je správné načasování, jelikož některé okolnosti činí kontrolu zbrojení více či méně uskutečnitelnou a atraktivní. Takovou příležitostí může být například rovnováha v rozložení sil mezi danými aktéry či okamžik těsně po skončení války, ze které některý stát vzejde silnějším (a může tedy uvalit značné restriktce na poraženého). Další takovou situací může být i situace za běhu vojenského konfliktu, kdy hrozí eskalace.⁴⁹

1.1.4. Faktory ovlivňující setrvání států v režimech kontroly zbrojení

Základním předpokladem je, že pominutí podmínek objasněných v předchozí podkapitole s největší pravděpodobností takto vytvořené režimy postupně rozloží. Například technologický pokrok může značně poškodit režimy kontroly zbrojení tím, že sníží zranitelnost státu a tím zmenší jeho toleranci k vlastním omezením. Pokud dojde k vyvinutí zbraně či systému, který není omezený žádným režimem kontroly zbrojení, avšak může udělat stejnou službu jako již existující, avšak nějakým způsobem ohraničená technologie, hodnota takového režimu kontroly zbrojení je zneplatněna. Rozklad režimů kontroly

⁴⁸ Např. mezi lety 1946-1955, kdy Sovětský svaz a USA chápaly jeden druhého výhradně jako nepřítele nebyl zaznamenán žádný pokus jednat o opatřeních kontroly zbrojení ani z jedné strany. (DUNAY, P. *Arms Control in the Post-Cold War World*. In *Open Skies: A Cooperative Approach to Military Transparency and Confidence building*. Geneva: UNIDIR, 2004. ISBN: 9290451645. Chapter 1, s. 6.)

⁴⁹ MORGAN, P. M. *Elements of a General Theory of Arms Control*. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 27-31.

zbrojení může také nastat v situaci, pokud se vystřídá vedení státu a do jeho čela se dostane někdo méně nakloněný myšlenkám kontroly zbrojení.⁵⁰ Aby byly režimy kontroly zbrojení účinné, je nutné, aby byly založeny na naplňování zájmů zúčastněných stran a nikoliv na konfrontaci. Dalším zásadním momentem je nutnost obsahovat legálně závazné komponenty vyjednané zúčastněnými stranami.⁵¹

Dalším faktorem je politický režim daného státu. Autoritářské režimy jsou náchylnější k nedodržování dohod o kontrole zbrojení spíše než demokratické státy. Roli zde hraje jejich uzavřenost (i co se toku informací týče), snížená míra respektu k právnímu státu, nadvláda nad státním aparátem a populací a to, že se zpravidla zodpovídají jen samy sobě.⁵² Dále státy častěji porušují dohody o kontrole zbrojení, ke kterým byly donuceny.⁵³ Důležitým faktorem jsou také asymetrie v zájmech jednotlivých stran zapojených do režimů kontroly zbrojení. Čím jde danému státu o více, tím má větší tendenci k porušení dohod (například pokud je v ohrožení existence státu vůbec).⁵⁴ Dále také pokud je nějaký stát již pevně rozhodnutý nějakou dohodu porušit, je jen velice obtížné jej od takového rozhodnutí odradit. Naprostá většina dohod o kontrole zbrojení uzavřených v rámci posledních sta let byla nějakou ze stran porušena.⁵⁵

1.2. Jaderná strategie: odstrašení, strategická stabilita

Koncept jaderné strategie vychází z obecnějšího pole vojenské strategie, kterou Colin S.

⁵⁰ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 27-31.

⁵¹ EKÉUS, R., et al. Breakdown of Arms Control Regimes. *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* [online]. 1995, vol. 89, s. 382 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/25658947>. ISSN 0272-5037.

⁵² KOCH, S. et al. Securing Compliance with Arms Control Agreements. *Comparative Strategy* [online]. April 2019, vol. 38, no. 1, s. 2 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2019.1559637>. ISSN: 1521-0448.

⁵³ Např. Výmarská republika ve vztahu k Versailleské smlouvě, jejíž legitimitu nikdy neuznala. (KOCH, S. et al. Securing Compliance with Arms Control Agreements, s. 2.)

⁵⁴ KOCH, S. et al. Securing Compliance with Arms Control Agreements, s. 3.

⁵⁵ Výjimkou jsou např. odzbrojení Německa a Japonska po 2. světové válce. (KOCH, S. et al. Securing Compliance with Arms Control Agreements, s. 4.)

Gray⁵⁶ definoval jako „umění toho, jak využít vojenskou sílu či její hrozbu pro dosažení politických účelů“.⁵⁷ Grayova definice strategie je pro práci důležitá právě pro její zohlednění využití hrozeb útoku, neboť při dosazení jaderných zbraní do výše uvedené rovnice se dobereme ke konceptu stěžejnímu pro jadernou strategii, k tzv. *jadernému odstrašení*. Schopnost jaderného odstrašení se měří tím, zda a nakolik je daný stát schopný způsobit svému protivníkovi *nepřijatelné* škody.⁵⁸ Pokud je hrozba dostatečně věrohodná, může odradit nepřítele od pokusu dosáhnout změny statu quo za pomoci síly. Existují dvě základní varianty odstrašení – *odstrašení odepřením*,⁵⁹ kdy se jedná o zabránění dosažení cíle, a *odstrašení potrestáním*,⁶⁰ kdy sice k dosažení cíle dojde, ale bude po něm následovat zničující odvetný útok.⁶¹ Opatření zaváděná režimy jaderné kontroly zbrojení tuto schopnost ovlivňují tím, že regulují možnost produkovat a vlastnit určitá množství různých druhů zbraní, jež umožňují odstrašit potenciální útočníky.⁶²

Přestože pro tuto práci je stěžejní pole bilaterálních dohod mezi SSSR (po roce 1991 Ruskou federací) a Spojenými státy, je nutné vzít v potaz fakt, že bilaterální jednání o kontrole zbrojení měla společně s využitím *rozšířeného odstrašení*⁶³ dopad i na státy, které byly součástí formálních aliancí s oběma světovými mocnostmi a byly tedy zaštitěny

⁵⁶ Colin S. Gray (29.12.1943-27.2.2020) byl proslulý spisovatel zabývající se geopolitikou a profesor mezinárodních vztahů a strategických studií na Univerzitě v Readingu. (HOFFMAN, F. G. “Fifty Shades of Gray”: A Tribute to Collin S. Gray (1943-2020). *Foreign Policy Research Institute* [online]. 2 March 2020 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://www.fpri.org/article/2020/03/fifty-shades-of-gray-a-tribute-to-colin-s-gray-1943-2020>.)

⁵⁷ GRAY, C. S. *Strategic Studies and Public Policy: The American Experience*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky, 1982, s. 5. ISBN 978-0-8131-52 72-1.

⁵⁸ POWELL, R. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense. *International Security* [online]. Spring 2003, vol. 27, no. 4, s. 89 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z www.jstor.org/stable/4137605. ISSN: 1531-4804.

⁵⁹ *Deterrence by denial*.

⁶⁰ *Deterrence by punishment*.

⁶¹ FUHRMANN, M. On Extended Nuclear Deterrence. *Diplomacy & Statecraft* [online]. January 2013, vol. 29, no.1, s. 52 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09592296.2017.1420526>. ISSN: 1557-301X.

⁶² POWELL, R. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense, s. 89.

⁶³ *Extended deterrence*.

jadernými deštníky. Rozšířené odstrašení počítá se situací, kdy jeden stát (patron) využívá odstrašení k předejití útoku třetí strany na svého spojence (chráněnce).⁶⁴ Hlavními příklady jsou NATO a Varšavská smlouva, nicméně obě země uzavíraly i další pakty s jinými zeměmi.⁶⁵ Součástí jaderného rozměru rozšířeného odstrašení se čítá také rozmístování jaderných zbraní na území svých chráněnců.⁶⁶

S jadernou strategií je dále spojený koncept strategické stability a také logika studené války chápala kontrolu zbrojení primárně jako prostředek zvyšování strategické stability mezi Spojenými státy a Sovětským svazem.⁶⁷ V této práci se držím definice strategické stability v jejím širším rozměru, a to jako všeobecného referenčního rámce pro to, jak jaderné zbraně ovlivňují globální mír a bezpečnost převrácením svého významu z ničivého

⁶⁴ FUHRMANN, M. On Extended Nuclear Deterrence. *Diplomacy & Statecraft* [online]. January 2013, vol. 29, no.1, s. 52 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09592296.2017.1420526>. ISSN: 1557-301X.

Např. rozmístění raket SS-20 Sovětským svazem, které bylo také jedním ze zásadních podnětů k započetí jednání o smlouvě INF, zafungovalo jako spouštěč krize důvěry v bezpečnostní garance Spojených států Severoatlantické alianci. (ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 92 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.)

Rozšířené odstrašení bylo také zásadním pilířem Smlouvy o nešíření jaderných zbraní od jejího počátku. Západní Německo a Japonsko přímo podmínilo svou účast jako nejaderných států v režimu daném touto smlouvou garancemi bezpečnosti ze strany USA. (KOCH, S. J. Extended deterrence and the future of the nuclear nonproliferation treaty. *Comparative Strategy* [online]. April 2020, vol. 39, no. 3, s. 239 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2020.1740569>. ISSN: 1521-0448.)

⁶⁵ USA např. bilaterální pakty s Pákistánem, Taiwanem či s Filipínami, SSSR s Čínou a Severní Koreou. (FUHRMANN, M. On Extended Nuclear Deterrence, s. 54.)

⁶⁶ Takové chování bylo populární zejména za studené války (SSSR měl své systémy v Československu, Maďarsku, Polsku, Východním Německu, Mongolsku či na Kubě, USA zase v Grónsku, Jižní Koreji, na Tchaj-wanu a ve Spojeném království), nicméně na americké straně přetrvává dodnes a jeho zbraně jsou rozmístěny například v Belgii, Německu, Itálii, Nizozemsku či v Turecku. (FUHRMANN, M. On Extended Nuclear Deterrence, s. 56.)

⁶⁷ GALLAGHER, N. W. Re-thinking the Unthinkable: Arms Control in the Twenty-First Century. *The Nonproliferation Review* [online]. 2015, vol. 22, no. 3-4, s. 470 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2016.1149279>. ISSN: 1746-1766.

prostředku na prostředek umožňující koexistenci nepřátelených států.⁶⁸ Podstata tohoto konceptu leží v minimalizaci podnětů pro započetí závodů ve zbrojení a pro volbu ničivého prvního úderu nepříteli v čase krize. Dosažení strategické stability požaduje to, aby oba rivalové nabyli takového přesvědčení, že mohou svých cílů dosáhnout za pomoci možnosti spolehlivého odvetného úderu, nikoliv využitím svých vlastních zvýhodnění.⁶⁹ V současné době je debatována nutnost aktualizace a rozšíření konceptu strategické stability pro současnou situaci. Například by v něm měly být zakomponovány také politické záležitosti, jako to, nakolik jsou vztahy mezi jadernými mocnostmi přátelské, a nikoliv pouze zaměřené na materiální kapacity.⁷⁰

Série smluv o kontrole jaderného zbrojení z konce studené války efektivně přispěla ke stabilizaci závodů ve zbrojení mezi USA a SSSR a poskytla vhodný rámec pro politický dialog mezi oběma nepřátelenými stranami.⁷¹ Šance na vznik otevřené války mezi dvěma supervelmocemi se snížila a zároveň byla zvýšena předvídatelnost, transparentnost a vzájemná důvěra.⁷²

2. Smlouva INF

2.1. Cesta k jejímu podpisu

2.1.1. Bezpečnostní dilema: SS-20 x *Pershing II*

Podnětem k zahájení vyjednávání o smlouvě INF bylo bezprostředně hrozící nebezpečí

⁶⁸ RUBIN, L. – STULBERG, A. N. *The End of Strategic Stability? Nuclear Weapons and the Challenge of Regional Rivalries*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2018, s. 2-3. ISBN: 1626166048, 9781626166042.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ WILLIAMS, H. Strategic Stability, Uncertainty and the Future of Arms Control. *Survival* [online]. March 2018, vol. 60, no. 2, s. 48 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2018.1448561>. ISSN: 1468-2699.

⁷¹ GRAHAM, T. Strengthening Arms Control. *The Washington Quarterly* [online]. 2000, vol. 23, no. 2, s. 186 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1162/016366000560863>. ISSN: 1530-9177.

⁷² ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. *Survival* [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 8 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.

plynoucí z nahrazení stárnoucích raket SS-4 a SS-5 novými, modernějšími a flexibilnějšími systémy SS-20 Sovětským svazem na konci 70. let 20. století.⁷³ Na rozdíl od raket SS-4, které byly primárně odpalovány ze sila a raket SS-5, které měly pomalejší reakční dobu, byly rakety SS-20 výrazně přesnější, díky své pohyblivosti těžko zaměřitelné a jejich reakční doba se blížila nule.⁷⁴ Raketa SS-20 měla také nově tři hlavice a se svým maximálním dosahem 5000 kilometrů mohla zasáhnout cíle v západní Evropě, jihovýchodní Ásii a na Aljašce i v případě odpálení hluboko ze sovětského území. Evropsí spojenci NATO a zejména západoněmecký kancléř Helmut Schmidt označili zbraň za destabilizátor rovnováhy mezi silou NATO a SSSR, jelikož aliance neměla žádnou podobnou kapacitu, kterou by vzniklou mezeru vyvážila.⁷⁵

V roce 1979 spojenci NATO zvolili odezvu na rozmístění raket SS-20 ve formě duálního rozhodnutí, které spočívalo zároveň v rozestavení raket *Pershing II* a dalších pozemních raket s plochou dráhou letu v Evropě⁷⁶ a souběžně s tím ve vyvinutí snahy o započetí jednání o kontrole zbrojení, která by omezila rozsah rozmístění těchto raket. První kolo těchto jednání bylo vedeno v letech 1981-1983, avšak nepřineslo žádné výsledky, jelikož obě strany trvaly na svých pozicích. Washington chtěl, aby dohoda obsahovala všechny INF zbraně, ať už byly rozestaveny kdekoliv a představil tzv. *řešení nula-nula*. To počítalo s tím, že by systémy SS-4, SS-5 a SS-20 byly postupně odstraněny a spojenecké rakety *Pershing II* a další rakety s plochou dráhou letu by nebyly rozmístěny. Sovětský svaz zato trval na zahrnutí britských a francouzských systémů, na limitaci vlastních INF zbraní pouze na evropské části SSSR (a tedy zachování INF systémů rozmístěných v asijské části SSSR) a na pokrytí všech amerických jaderných raket na území Evropy. Tato patová situace vedla k prvnímu rozmístění jaderných raket středního a kratšího doletu v Západním

⁷³ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 68 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

⁷⁴ HALÁS, M. A Global Arms Control Regime on Short- and Medium-Range Missiles. *Institute of International Relations Prague: Centre for European Security policy paper* [online]. November 2019, s. 2 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://www.dokumenty-iiir.cz/PolicyPapers/2019/policy_paper_Halas_kopie.pdf.

⁷⁵ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty, s. 68.

⁷⁶ Tzv. *euro-rakety*.

Německu v roce 1983.⁷⁷

2.1.2. Politické změny: příchod Michaila Gorbačova

Přelom ve vzájemných vyjednáváních o kontrole zbrojení přišel až po zvolení Michaila Gorbačova do čela komunistické strany SSSR v roce 1985. Předpokladem pro takovou iniciativu bylo učinění změn ve vnitropolitických podmínkách obou zemí. Politika M. Gorbačova byla značně odlišná od předchozí „brežněvovské“ politiky představované globálním internacionalismem⁷⁸ a pokračující militarizací Sovětského svazu spojené s *druhou studenou válkou*.⁷⁹ V duchu přestavby SSSR směřovaly iniciativy nového generálního tajemníka k redukci mezinárodního napětí. Chápání kapitalismu se obrátilo směrem k chápání spolupráce v otázkách obrany společných hodnot jako nutnosti vedoucí k zamezení jaderné katastrofy a ukončení závodů ve zbrojení.⁸⁰ Ofenzivní přístup k zahraniční politice se pozvolna začal umírňovat a objevila se snaha o deideologizaci sovětské společnosti.⁸¹

S příchodem sovětského představitele M. S. Gorbačova do funkce v březnu 1985 se vzájemné vztahy obou supervelmocí zlepšily.⁸² Po roce 1985 se Reaganova rétorika ve

⁷⁷ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 68-69 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

⁷⁸ KLÍMA, M. „Postimperiální politika“ a Gorbačov. *Mezinárodní vztahy* [online]. 1992, roč. 27, č. 4, s. 34 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://mv.iir.cz/article/view/797>. ISSN 0323-1844.

⁷⁹ Období ochlazení vztahů SSSR-USA po sovětské intervenci v Afghánistánu roku 1979. (PEČENKA, M. – LITERA, B. Dějiny Ruska v datech. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2011. S. 317. ISBN 978-80-86569-14-7.)

⁸⁰ KLÍMA, „Postimperiální politika“ a Gorbačov, s. 36.

⁸¹ Ibid., s. 37.

⁸² GORUN, H. A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War. *Sfera Politicii* [online]. March 2014, vol. 22, no. 2, s. 21 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=97260424&lang=cs&site=ehost-live>. ISSN 1221-6720.

vztahu k SSSR stala uvážlivější a mírnější,⁸³ nového generálního tajemníka ÚV KSSS začal vnímat jako partnera, nikoliv oponenta⁸⁴ a jeho bytostné přesvědčení o nebezpečí SSSR pro USA spolu s podezřením k čemukoliv sovětskému začalo postupně ustupovat.⁸⁵ Přejít ke smířlivějšímu postoji Washingtonu vůči Moskvě napomohl také vliv amerického ministra zahraničí George P. Shultze.⁸⁶ Vzájemný vztah velmocí začal nabývat podoby kooperace namísto konfrontace⁸⁷ a celý rok 1985 se nesl ve znamení jeho pozvolné normalizace.⁸⁸ Oba představitelé se dohodli na uspořádání společného summitu ještě v březnu toho roku.⁸⁹

2.1.3. Tři stěžejní summity: Ženeva, Reykjavík a Washington

Na straně SSSR se idea nepřekonatelného soupeření dvou velmocí postupně začala upozadovat, avšak neústupnost ve vztahu ke Spojeným státům v Gorbačovově rétorice zpočátku stále zůstávala. Oba představitelé se z 19. na 20. listopadu 1985 sešli na summitu v Ženevě. Gorbačov zde žádal od Američanů upuštění od projektu Strategické obranné

⁸³ GORUN, H. A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War. *Sfera Politicii* [online]. March 2014, vol. 22, no. 2, s. 17 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=97260424&lang=cs&site=ehost-live>. ISSN 1221-6720.

⁸⁴ Ibid., s. 21.

⁸⁵ FARNHAM, B. Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat. *Political Science Quarterly* [online]. Summer 2001, vol. 116, no. 2, s. 234-235 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/798060>. ISSN 0032-3195.

⁸⁶ Ve funkci od června 1982. (SANTESE, A. Ronald Reagan, the Nuclear Weapons Freeze Campaign and the Nuclear scare of the 1980s. *The International History Review* [online]. August 2016, vol. 39, no. 3, s. 514 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/07075332.2016.1220403>. ISSN 1949-6540.)

⁸⁷ GORUN, H. A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War, s. 16.

⁸⁸ FARNHAM, B. Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat, s. 235.

⁸⁹ JACKSON, W. D. Soviet Reassessment of Ronald Reagan. *Political Science Quarterly* [online]. Winter 1998-99, vol. 113, no. 4, s. 617-620 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/2658247>. ISSN 0032-3195.

iniciativy (SDI)⁹⁰ výměnou za jednostranné koncese,⁹¹ které však USA neuspokojily. Proto tento summit nepřinesl na poli nukleárního odzbrojení žádnou konkrétní dohodu,⁹² byl však důležitý v překlenutí osobních bariér obou představitelů a v navázání fungující komunikace a vybudování vzájemného respektu. Reagan i Gorbačov, na rozdíl od okolních pozorovatelů, spatřovali v Ženevském summitu podstatný krok vpřed.⁹³

Přesto, že zejména americký prezident R. Reagan trval na co nejrychlejším zorganizování dalších vzájemných diskuzí, první polovina roku 1986 nepřinesla žádné konkrétní datum. Až v pozdním září toho roku byla sjednána další schůzka obou hlavních představitelů, a to na říjen 1986 v Reykjavíku. V centru tohoto summitu mělo být jednání o regulaci zbrojení. Problémem byla stále nevyřešená záležitost se systémem SDI, který byl pro Sovětský svaz nepřeklenutelnou zábranou dalšího posunu. Ani toto setkání proto nepřineslo dohodu a mnohými bylo označováno za značné selhání iniciativ obou stran. Vlastními účastníky jednání však zpětně za nezdar považováno nebylo, ba naopak, ti vyzdvihovali náčrtky smlouvy INF a základní struktury dohody START, které byly na schůzce představeny. Považovali je za průlom, který předeslal další cestu vzájemných rozhovorů a umožnil budoucí úspěch výše zmíněných smluv.⁹⁴

Počáteční pocit nezdaru v Reykjavíku ztížil další postup v odzbrojovací otázce a zpomalil posun ve zlepšování bilaterálních vztahů. Obě strany vinily druhou za neúspěch jednání. Po mnoha vyjednáváních se podařilo sjednat další schůzku, která se tentokrát měla konat

⁹⁰ Systém protiraketové obrany navržený prezidentem USA R. Reaganem v březnu 1983. (Strategic Defense Initiative, SDI) (SUCHÝ, P. Systémy protiraketové obrany a jejich vliv na strategickou stabilitu. *Politologický časopis* [online]. 2002, roč. 9, č. 2, s. 182 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://www.politologickycasopis.cz/cz/archiv/2002/2/>. ISSN 1211-3247.)

⁹¹ Jednalo se o moratorium na testy nukleárních zbraní v roce 1985 a 1987. (HLOUŠKOVÁ K., et al. *Dějiny Ruska*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 404. ISBN 978-80-7422-324-2.)

⁹² HLOUŠKOVÁ K., et al. *Dějiny Ruska*, s. 404.

⁹³ FARNHAM, B. Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat. *Political Science Quarterly* [online]. Summer 2001, vol. 116, no. 2, s. 236 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/798060>. ISSN 0032-3195.

TAUBMAN, W. *Gorbachev: his life and times*. 1st edition. London: Simon & Schuster, 2017, s. 283. ISBN 978-1-4711-4796-8.

⁹⁴ FARNHAM, B. Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat, s. 236-237.

ve Washingtonu. Byla smluvna na prosinec roku 1987.⁹⁵ Teprve tato schůzka přinesla zásadní průlom. Pro nutnost věnovat stále větší pozornost i prostředky ekonomickému rozvoji⁹⁶ a také proto, že pro SSSR představovaly největší nebezpečí americké rakety kratšího středního doletu *Pershing II*, umístěné v Západním Německu, se M. Gorbačov rozhodl ustoupit od trvání na zrušení amerického projektu SDI.⁹⁷

Na straně USA příklonu ke kontrole zbrojení také přispěl tlak hnutí americké veřejnosti za zmražení jaderného zbrojení.⁹⁸ Hnutí se stavělo do opozice proti samotné myšlence jaderného odstrašení a požadovalo absolutní jaderné odzbrojení a také chtělo vidět USA a Sovětský svaz jako rovnocenné partnery.⁹⁹ Na začátku 80. let se hnutí za jaderné zmražení stalo masovým fenoménem a od jara roku 1982 bylo podporované také mediální sférou.¹⁰⁰ Obdobné hnutí bylo prominentní i v prostoru západní Evropy a pro Spojené státy společně s jejich západními spojenci bylo nutné udržet veřejné mínění na své straně a získat podporu veřejnosti pro svou bezpečnostní politiku – na rozdíl od uzavřených a těsně kontrolovaných společností za železnou oponou.¹⁰¹

Na mobilizaci evropského mírového hnutí měl však vliv také Sovětský svaz se svou propagandistickou aktivitou a to například skrze Světovou radu míru, organizaci vzniklou

⁹⁵ FARNHAM, B. *Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat*, s. 238.

⁹⁶ HLOUŠKOVÁ K., et al. *Dějiny Ruska*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017, s. 404. ISBN 978-80-7422-324-2.

⁹⁷ TAUBMAN, W. *Gorbachev: his life and times*. 1st edition. London: Simon & Schuster, 2017, s. 294. ISBN 978-1-4711-4796-8.

⁹⁸ *Nuclear Weapons Freeze Campaign (NWFC)*, více viz SANTESE, A. Ronald Reagan, the Nuclear Weapons Freeze Campaign and the Nuclear scare of the 1980s. *The International History Review* [online]. August 2016, vol. 39, no. 3, s. 496-520 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/07075332.2016.1220403>. ISSN 1949-6540.

⁹⁹ GLITMAN, M. *The Last Battle of Cold War: An Inside Account of Negotiating the Intermediate Range Nuclear Forces Treaty*. 1st edition. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2006, s. 129. ISBN 978-1-349-53403-6.

¹⁰⁰ SANTESE, A. Ronald Reagan, the Nuclear Weapons Freeze Campaign and the Nuclear scare of the 1980s, s. 496, 503.

¹⁰¹ GLITMAN, M. *The Last Battle of Cold War: An Inside Account of Negotiating the Intermediate Range Nuclear Forces Treaty*, s. 129.

roku 1950 právě na popud SSSR.¹⁰² Podle sovětského disidenta Vladimira Bukovského se SSSR podílel na rozšiřování strachu z vypuknutí jaderné války mezi západoevropskou veřejností využíváním narativů o „zápasu o mír“, které považoval za základ sovětské zahraniční politiky. Bukovský pokládal západní mírové hnutí za otevřeně pro-sovětské a jeho vedení označoval za „užitečné idioty“, kteří odmítají spatřit pravou povahu sovětského režimu. Dále v roce 1982 kritizoval jednostrannost hnutí, tedy to, že bylo mobilizované primárně proti USA a možnosti rozmístění amerických jaderných raket *Pershing II* v Evropě a zároveň přehlíželo fakt, že sovětské SS-20 už rozmístěny byly.¹⁰³

Dalším faktorem byla momentální vojenská převaha Spojených států nad Sovětským svazem, která dala Washingtonu pocit většího sebevědomí a pozice síly při jednáních s ekonomicky (a také vojensky) stagnujícím SSSR.¹⁰⁴ Na sovětské straně zdaru iniciativy za kontrolu zbrojení pomohlo také oslabení tradičně silného vlivu vojensko-průmyslového komplexu na sovětskou politiku.¹⁰⁵

Na Washingtonském summitu se tedy obě velmoci dohodly na likvidaci raket středního a kratšího doletu, což následně stvrdili jejich představitelé podpisem smlouvy INF. Tento krok byl klíčový pro překonání studenoválečného napětí a pro začátek jednání o dalším pokračování bilaterálního odzbrojení.¹⁰⁶ Smlouva znamenala oteplení vzájemných vztahů a

¹⁰² GLITMAN, M. *The Last Battle of Cold War: An Inside Account of Negotiating the Intermediate Range Nuclear Forces Treaty*, s. 132.

¹⁰³ BUKOVSKY, V. The Peace Movement & the Soviet Union. *Commentary* [online]. May 1982, s. 25-41 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.commentarymagazine.com/articles/vladimir-bukovsky/the-peace-movement-the-soviet-union/>.

¹⁰⁴ FARNHAM, B. Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat. *Political Science Quarterly* [online]. Summer 2001, vol. 116, no. 2, s. 233 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/798060>. ISSN 0032-3195.

HLOUŠKOVÁ K. et al. *Dějiny Ruska*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států. S. 404. ISBN 978-80-7422-324-2.

¹⁰⁵ BROWN, A. The Gorbachev Factor Revisited. *Problems of Post-Communism* [online]. 2011, vol. 58, no. 4-5, s. 60 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216580405>. ISSN: 1557-783X.

¹⁰⁶ HLOUŠKOVÁ K., et al. *Dějiny Ruska*, s. 404.

pokles vojenských výdajů obou zemí.¹⁰⁷

2.2. Obsah a efekt smlouvy INF

K podpisu smlouvy o likvidaci raket středního a krátkého doletu došlo 8. prosince 1987 rukou prezidenta Spojených států Ronalda Reagana a generálního tajemníka ústředního výboru Komunistické strany Sovětského svazu Michaila Gorbačova. Platnost smlouvy začala 1. června 1988 s trváním na dobu neurčitou. Likvidační aktivity s ní spojené obě strany dokončily roku 1991 – Sovětský svaz zničil celkem 1846 raket, Spojené státy 846. Zbraně, které byly předmětem smlouvy, byly pozemní balistické rakety a střely s plochou dráhou doletu (jak s jadernými, tak s konvenčními hlavicemi) kratšího a středního doletu a mimo to také odpalovací zařízení. Jednalo se o rakety s doletem 500-1000 kilometrů (kratší dolet, americké *Pershing* 1A a B, sovětské SS-12 a SS-23) a 1000-5500 kilometrů (střední dolet, americké *Pershing* II a BGM-109G a sovětské SS-4, SS-X-4, SS-20 a SS-5).¹⁰⁸

V rámci smlouvy byl ustanoven komplexní verifikační režim, který požadoval vytvoření inventárních seznamů raket, odpalovacích zařízení, pomocných struktur a pomocného vybavení založených na vzájemných inspekcích přímo na místě ve stanovených oblastech. Mezi takové inspekce patřily například tzv. *baseline inspections*, které měly potvrzovat aktualizace výchozích dat, dále důkladné inspekce výrobních míst a facilit operujících se systémy INF, kde byly zastaveny aktivity spojené s INF zbraněmi, inspekce stanovených zařízení s krátkým časovým předstihem a eliminační inspekce, které měly kontrolovat areály, ve kterých eliminace probíhala a potvrzovat to, zda eliminační aktivity INF systémů probíhaly v souladu se sjednanými procedurami. Stanovená doba, po kterou mohly obě strany vysílat inspekce na území druhé, byla stanovena na třináct let a byla započata třicet dní po vzejití smlouvy v platnost. Po roce 2001 byly inspekce přímo na místě plně nahrazeny pouze národními technickými prostředky pro ověřování (tedy např. pozorování

¹⁰⁷ RUDESILL, D. S. Regulating Tactical Nuclear Weapons. *Georgetown Law Journal* [online]. November 2013, vol. 102, no. 1, s. 133 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://ssrn.com/abstract=2166184>. ISSN 0016-8092.

¹⁰⁸ Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles (INF Treaty). *U.S. Department of State* [online]. December 1987 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/102360.htm>.

satelitem).¹⁰⁹ Protokol doslovně zakazoval provádět letecké fotoprůzkumy a snahu zabraňovat kontrolním mechanismům ukrýváním svých nukleárních prostředků.¹¹⁰

Jako součást kontrolních mechanismů smlouvy existovala dále tzv. *Speciální verifikační komise*,¹¹¹ která měla fungovat jako vzájemná komunikační platforma pro konzultaci otázek implementace smlouvy a jejího dodržování.¹¹² Ruská federace i USA měly až do konce fungování smlouvy právo Speciální verifikační komisi kdykoliv svolat.¹¹³

Zničením těchto zbraňových systémů se snížilo nebezpečí překvapivého a preemptivního útoku. Dále smlouva zmírnila napětí, pomohla uklidnit bezpečnostní situaci v Evropě a zlepšit strategickou stabilitu mezi USA a SSSR.¹¹⁴ Stala se jedním ze základních pilířů jak bilaterálního jaderného odzbrojení mezi dvěma mocnostmi, tak mezinárodního bezpečnostního prostředí.¹¹⁵ Se svým bezprecedentním kontrolním mechanismem a se Speciální ověřovací komisí jako platformou pro strategické rozhovory významně zvýšila

¹⁰⁹ Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles (INF Treaty). *U.S. Department of State* [online]. December 1987 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/102360.htm>.

¹¹⁰ The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty. *Arms Control Today fact file* [online]. April 2017, vol. 47, no. 3, s. 14 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=122356215&lang=cs&site=ehost-live>. ISSN 0196-125X.

¹¹¹ *Special Verification Commission (SVC)*.

¹¹² PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? *Arms Control Today* [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 21 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

¹¹³ The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty. *Arms Control Today fact file*, s. 15.

¹¹⁴ KRAKO, T. Putin's Treaty Problem: The Lessons of Russia's INF Treaty Violations. *Center for Strategic and International Studies* [online]. July 2014 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.csis.org/analysis/putin's-treaty-problem-lessons-russia's-inf-treaty-violations>.

¹¹⁵ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 70 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

úroveň vzájemné transparentnosti ve stěžejních bezpečnostních záležitostech.¹¹⁶

Dalším efektem bylo to, že pro Evropu smlouva INF znamenala započetí procesu tvorby hustě institucionalizované sítě různých multilaterálních opatření týkajících se kontroly zbrojení a zvyšování důvěry a bezpečnosti.¹¹⁷ Z historického hlediska byla smlouva předzvěstí politické změny Sovětského svazu a potažmo tak nese symbolickou hodnotu zásadního kroku ke konci studené války.¹¹⁸

2.3. Dobová kritika smlouvy INF

Opozice proti smlouvě INF v Sovětském svazu vycházela zejména z vojenských kruhů. Největší rozruch způsobilo Gorbačovovo rozhodnutí vzdát se v rámci smlouvy také raket OTR-23 *Oka* (v terminologii NATO SS-23 *Spider*), přestože by se svým doletem do 400km pod likvidační aktivity smlouvy normálně nespádala. Armáda se touto zbraní pyšnila. Jednalo se o moderní, nedávno rozmístěné rakety, které disponovaly vysokou přesností, mobilitou a rychlostí odpálení. Toto rozhodnutí rozlítlo zejména náčelníka generálního štábu Sovětské armády Sergeje Achromejeva a bývalého diplomata SSSR ve Spojených státech Anatolije Dobrynina.¹¹⁹ Pozůstatky rozhořčení z inkluze systému SS-23

¹¹⁶ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 167 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

¹¹⁷ Např. Smlouva o konvenčních ozbrojených silách v Evropě, Organizace pro bezpečnost a spolupráci v Evropě, další bilaterální smlouvy START I a poté START II či Prezidentské jaderné iniciativy (PNI). (KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 70 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.)

¹¹⁸ THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018, s. 2 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

¹¹⁹ TAUBMAN, W. *Gorbachev: his life and times*. 1st edition. London: Simon & Schuster, 2017, s. 394-395. ISBN 978-1-4711-4796-8.

Spider do smlouvy INF uvnitř armády SSSR a později Ruska nikdy plně nezmizely.¹²⁰

Dále také ministr obrany SSSR Sergej Sokolov označil likvidaci celé třídy zbraní v rámci smlouvy INF za „státní zločin“. Mnoho členů armády a jejich spojenců na vysokých stranických pozicích pocíťovalo podpis smlouvy INF jako zklamání. Tajemník ÚV KSSS v čele vojensko-průmyslového komplexu Oleg Baklanov varoval Gorbačova, že smlouva INF fatálně zasáhne strategickou rovnováhu v silách mezi SSSR a USA. Armádní generálové se obávali, že nový systém inspekcí odhalí utajované interní informace, a to zejména „mizerné podmínky a nízkou disciplínu“ uvnitř Sovětské armády spíše než nové zbraně.¹²¹

Na rozdíl od toho na straně USA kritiku vznášeli zejména političtí představitelé. Například ministr obrany Caspar Weinberger často brojil proti smířlivějším postojům Reaganovy administrativy¹²² a už před Ženevským summitem vyjadřoval nesouhlas s tím, že by sovětský návrh zamezil vývoji nových zbraní.¹²³ Podobně poté Ed Rowny, jeden z vyjednávačů dohod o kontrole zbrojení, kritizoval nový Reaganův postoj k SSSR jako příliš měkký. S každým dalším ústupkem Gorbačova v roce 1987 ohlásil svou rezignaci další příznivec tvrdé linie ve vztahu k Sovětům. Přestože Reagan směřoval k dosažení smlouvy výhodné pro USA, někteří členové administrativy odporovali uzavření jakékoliv

¹²⁰ THIELMANN, G. – MEIER, O. – ZAGORSKI A. Rising from the Ashes: Securing and Expanding Past Achievements in INF Arms Control. *The Deep Cuts Project* [online]. Working paper no. 13, July 2019, s. 2-3 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://deepcuts.org/publications/working-papers/>.

¹²¹ TAUBMAN, W. *Gorbachev: his life and times*. 1st edition. London: Simon & Schuster, 2017, s. 394-395, 411. ISBN 978-1-4711-4796-8.

¹²² BAGLIONE, L. A. *To Agree or Not to Agree: Leadership, Bargaining, and Arms Control*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press, 1999, s. 106. ISBN: 978-0-472-10930-2.

¹²³ JACKSON, W. E., Jr. Slouching toward Geneva, The belated summit. *Christianity and Crisis* [online]. November 1985, vol. 45, no. 18, s. 438 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://search-ebcsohost.com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?authtype=shib&custid=s1240919&profile=eds>. ISSN: 0009-5745.

Když však 23.11.1987 ze své pozice Weinberger rezignoval, kategoricky odmítl, že by kdy byl v opozici proti smlouvě INF. Média spekulovala, že za jeho rezignací stál mj. právě v té době již předpokládaný úspěch smlouvy INF (Caspar W. Weinberger: Ronald Reagan Administration. *Historical Office, Office of the Secretary of Defense* [online]. December 2016 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://history.defense.gov/Multimedia/Biographies/Article-View/Article/571286/caspar-w-weinberger/>.)

dohody.¹²⁴

Přestože z obou stran právě SSSR skutečně dělal na cestě k oboustranně výhodnému výsledku větší ústupky než USA, také R. Reagan a zejména ministr zahraničních věcí G. Shultz byli vystaveni značné kritice i po podpisu smlouvy INF zejména ze strany konzervativních senátorů jako byl Robert Dole či Jesse Helms. Pravicový aktivista Howard Phillips označil Reagana za loutku zastánců politiky usmiřování v jeho administrativě, summity z let 1985-1987 za zradu a také odporoval pohledu na Gorbačova jako na „sovětského lídra nového typu, který již neusiluje o dobytí světa“.¹²⁵ Dále v roce 1989 vyjádřil znepokojení ze smlouvy INF a z budoucnosti kontroly zbrojení mezi SSSR a USA republikánský senátor John McCain. Obával se, že likvidace jaderných zbraní ztělesněné ve smlouvě INF by narušily rovnováhu mezi oběma mocnostmi, pokud by SSSR pokračoval v modernizaci svého arzenálu a USA nikoliv. Znepokojovala jej také vysoká podpora kontroly zbrojení ze strany široké veřejnosti na Západě, jelikož podle jeho názoru mohla Západ donutit učinit jednostranná omezení v dalších zbrojních sférách, která by znevýhodnila jeho postavení ve vztahu k SSSR a dalším zemím.¹²⁶

¹²⁴ Např. v březnu 1987 opustil administrativu náměstek ministra obrany Richard Perle poté, co Sověti ustoupili od propojení likvidace INF systémů s elementy SDI a schválili princip inspekci přímo na místě. Dále po oznámení Gorbačova, že Sověti nebudou trvat na zachování sta raket v asijské části SSSR, rezignoval ředitel Agentury pro kontrolu zbrojení a odzbrojení Kenneth Adelman. (BAGLIONE, L. A. *To Agree or Not to Agree: Leadership, Bargaining, and Arms Control*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press, 1999, s. 106. ISBN: 978-0-472-10930-2.)

¹²⁵ BROWN, A. *The Gorbachev Factor*. Oxford: Oxford University Press, 1996, s. 236. ISBN: 0-19-288052-7.

¹²⁶ MCCAIN, J. Beyond the INF treaty: The next steps in arms control. *The RUSI Journal* [online]. Summer 1989, vol. 134, no. 2, s. 7 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/03071848908445360>.

V rámci své prezidentské kampaně v roce 2008 senátor McCain přednesl v Denveru projev adresovaný široké veřejnosti, ve kterém se vyjadřoval velmi nakloněně myšlenkám kontroly zbrojení. V roce 1999 přitom hlasoval proti Smlouvě o všeobecném zákazu jaderných zkoušek a později se proti ní dále vymezoval. Za Bushovy administrativy dále podpořil financování vývoje nové zbraně s účelem průrazu jaderných bunkrů, kterou v tomto projevu v roce 2008 kritizoval. Již v roce 2007 McCain také projevil silnou podporu pro umístění systémů protiraketové obrany na území Polska a České republiky. Je tedy otázkou, nakolik byl jeho Denverský projev pouze politickým kalkulem před nadcházejícími volbami.

3. Krize smlouvy INF

3.1. Obvinění Ruska Spojenými státy

Za administrativy prezidenta USA Baracka Obamy se začala šířit oznámení o ruském porušování pravidel smlouvy INF. V červnu 2014 vláda USA Moskvu za její porušení obvinila veřejně. Washington obvinění nijak dále nerozvedl, v tiskové zprávě však hovořil o testování zakázané střely s plochou dráhou letu s delším středním doletem odpalované ze země.¹²⁷ Smlouva nezakazovala vývoj, testy už však ano. V lednu 2017 se objevily zprávy o tom, že Ruská federace tyto rakety začala rozmisťovat.¹²⁸ V březnu toho roku informaci potvrdil generál letectva USA a místopředseda Společného sboru náčelníků štábu Paul Selva.¹²⁹ Rakety tohoto typu měly být rozmístěny a uvedeny do akceschopného stavu v areálu určeném pro testování raket nedaleko měst Astrachaň a Jekatěrinburg.¹³⁰

Trumpova administrativa v dubnu 2018 poprvé veřejně identifikovala ruský systém porušující smlouvu INF. Podle amerického ministerstva zahraničí se jednalo o zbraň s ruským označením 9M729, která je v kódu NATO označená jako SSC-8 *Screwdriver*.¹³¹

(WITTNER, L. John McCain Discovers Nuclear Arms Control and Disarmament. *E-International Relations* [online]. 10 June 2008 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://www.e-ir.info/2008/06/10/john-mccain-discovers-nuclear-arms-control-and-disarmament/>. ISSN: 2053-8626.)

¹²⁷ *Intermediate-range ground landed cruise missile (GLCM)*.

¹²⁸ PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? *Arms Control Today* [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 21 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

¹²⁹ GORDON, M. R. Russia Has Deployed Missile Barred by Treaty, U.S. General Tells Congress. *International New York Times* [online]. 17 March 2017 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/03/08/us/politics/russia-inf-missile-treaty.html>.

¹³⁰ THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018, s. 4-5 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

¹³¹ 2018 Report on Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments. *Bureau of Arms Control, Verification and Compliance, US Department of State* [online]. April 2018, s. 12 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/AVC-2018-Compliance-Report.pdf?fbclid=IwAR2mmoeFKBaaE2WM6ftrrzUFli_1T3OV_BABAI_pb7N2KLAIJGFE85NLdPU.

Tato raketa by mohla být pozemní verzí námořní rakety Novator 3M14 *Kalibr* (SS-N-30A) s plochou dráhou doletu určené proti pozemním cílům. Kratší verze rakety SSC-8 pravděpodobně odpovídá raketě 9M728 (SSC-7) odpalované ze země s doletem do 500 kilometrů, která je součástí raketového systému *Iskander-M*.¹³² Právě systém *Iskander-M* by mohl být využit i při odpalování rakety SSC-8 a pokud byl využit k jejímu testování, měly by všechny jeho kusy být zničeny.¹³³

Ruská federace toto obvinění zamítnula a jako důvod uvedla nedostatek důkazů, které by mohly potvrdit, že se skutečně jednalo o zmíněný zakázaný model. USA však namítaly, že dodaly veškeré nutné informace k identifikaci zbraně – samotné rakety i odpalovacího zařízení – a to včetně jmen firem, které byly zapojeny do procesu jejího vývoje a včetně dat o porušení zákazu testů a o pokusech zamlžit jejich povahu. Ruští představitelé sice později potvrdili, že se skutečně jednalo o raketu SSC-8, stále ovšem trvali na tom, že pravidla stanovená smlouvou INF neporušila.¹³⁴ Rusko namítá, že atributy, které USA raketě přiřadily neodpovídají realitě a stejně tak jimi popsána historie jejich testů.¹³⁵

3.2. Obvinění USA ze strany Ruska

Moskva naopak předložila svá vlastní podezření z porušování smlouvy americkou stranou. Kritizovala rozmístování protiraketových systémů v Evropě kvůli obavě z jejich způsobilosti k vypouštění zakázaných raket.¹³⁶ Rusko projevovalo největší znepokojení z

¹³² STEVENSON, J. The Demise of the INF Treaty. *Strategic Comments* [online]. November 2018, vol. 24, no. 9, comment 34, s. ii [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/13567888.2018.1557842>. ISSN: 1356-7888.

¹³³ PODVIG, P. The INF Treaty Culprit Identified: Now What? *Russian Strategic Forces blog* [online]. 5 December 2017 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z http://russianforces.org/blog/2017/12/the_inf_treaty_culprit_identif.shtml.

¹³⁴ PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? *Arms Control Today* [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 22 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

¹³⁵ THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018, s. 5 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

¹³⁶ The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty. *Arms Control Today fact file* [online]. April

vertikálního odpalovacího zařízení Mk-41 v Rumunsku s protiraketovými střelami SM-3¹³⁷ a z plánovaného systému pro Polsko¹³⁸ (obojí je součástí evropské části obranného protiraketového systému NATO).¹³⁹ Ruští představitelé předložili argument, že tyto systémy a jim podobná zařízení, kterými disponuje Vojenské námořnictvo USA mohou rakety využít k ofenzivním a nejen defenzivním účelům. Kritika se týkala možnosti amerických válečných lodí odpalovat střely s plochou dráhou doletu,¹⁴⁰ které jsou velice podobné smlouvou INF zakázaným střelám.¹⁴¹ Moskva dále obvinila USA z využívání balistických raket delšího středního doletu jako cílů v testech protiraketové obrany. Dále bylo poukazováno na to, že USA operovaly s ozbrojenými automatickými leteckými prostředky,¹⁴² které jsou opět velice podobné zakázaným raketám s plochou dráhou letu

2017, vol. 47, no. 3, s. 15 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z

<http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=122356215&lang=cs&site=ehost-live>. ISSN 0196-125X.

¹³⁷ Zařízení je součástí projektu *Aegis Ashore* a bylo vybudováno v letech 2013-2016 v rumunské komuně Deveselu. Má sloužit jako obrana proti jaderným raketám středního a delšího středního doletu. (WILLIAMS, I. *Aegis Ashore*. *Center for Strategic and International Studies, Missile Defense Project, Missile Threat* [online]. 14 April 2016, last modified 15 June 2018 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z: <https://missilethreat.csis.org/defsys/aegis-ashore/>.)

¹³⁸ Také v rámci projektu *Aegis Ashore*. Původně měl být uveden do provozu v roce 2018 v areálu Redzikowo, technické problémy zprovoznění zdrží až do roku 2020. (GOCLOWSKI, M. – KELLY, L. Poland says U.S. missile shield site delayed until 2020. *Reuters* [online]. 22 March 2018 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-poland-defence-usa/poland-says-u-s-missile-shield-site-delayed-until-2020-idUSKBN1GY2RE>.)

¹³⁹ PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? *Arms Control Today* [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 22 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

¹⁴⁰ *Sea-launched cruise missiles* (SLCM).

¹⁴¹ *Ground-launched cruise missiles* (GLCM). Odpalovací zařízení Mk-41 bylo v minulosti použito k odpálení rakety BGM-109 *Tomahawk* odpalované z lodě. Ruská federace tvrdí, že to samé zařízení by mohlo být schopné odpálit také verzi těchto raket odpalovanou ze země, raketu BCM-109G *Gryphon*. (THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018, s. 5 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.)

¹⁴² Bezpilotní letadla nebo drony.

s delším středním doletem.¹⁴³

3.3. Snaha o řešení krize a následný faktický zánik smlouvy INF

Vzniklou krizi se obě strany pokoušely vyřešit prostřednictvím svolání Speciální verifikační komise. Ta se nejprve sešla v listopadu 2016, nedovedla však otázky oboustranných obvinění z nedodržování vyřešit.¹⁴⁴ Podruhé se sešla v polovině prosince 2017, také se však nedobrala k žádnému znatelnému posunu směrem k vyřešení problému.¹⁴⁵

8. prosince 2017 Trumpova administrativa ohlásila novou strategii proti ruskému porušování smlouvy, která obsahovala započetí vývoje nového konvenčního pojízdného raketového systému kratšího a středního doletu. Donald Trump 20. října 2018 vyslovil úmysl od smlouvy odstoupit, který byl potvrzen 4. prosince téhož roku ministrem zahraničí USA Mikem Pompeem a odůvodněn porušením smlouvy Ruskem. USA daly Rusku šedesátidenní lhůtu k navrácení se k dodržování smlouvy INF, po jejímž uplynutí USA měly pozastavit dodržování smlouvy.¹⁴⁶

V lednu 2019 se obě strany pokusily situaci vyřešit na setkání v Ženevě a později v Pekingu, nicméně bezvýsledně. Pozastavení dodržování smlouvy Spojenými státy prezident Trump potvrdil 2. února 2019 a s tím také vyhlásil šestiměsíční lhůtu, po které by Spojené státy měly od smlouvy oficiálně odejít, pokud by nedošlo k navrácení Ruska k dodržování jejích pravidel. Ruská federace pozastavila dodržování smlouvy krátce poté. Oba aktéři se ke smlouvě INF ještě naposledy sešli v červenci 2019, opět se však nedobrali

¹⁴³ PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? *Arms Control Today* [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 22 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

¹⁴⁴ Ibid.

¹⁴⁵ THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018, s. 5 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

¹⁴⁶ The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance. *Arms Control Association fact sheet* [online]. Last revision August 2019 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty>.

žádného výsledku.¹⁴⁷ USA formálně smlouvu vypověděly 2. srpna 2019, Rusko poté oficiálně potvrdilo její zánik.¹⁴⁸

Problémy, které bránily vyřešení situace kolem smlouvy INF nebyly technického rázu, ty by bylo možné vyřešit na bázi fóra Speciální verifikační komise. Jednalo se o problémy politického charakteru související s obecnou krizí rusko-amerických vztahů a s upadající podporou voličstva pro odzbrojovací smlouvy. Mnozí ruští představitelé se v minulosti vyslovili pro upuštění od smlouvy INF, někdy označované jako relikv studené války zneplatněný technologickým pokrokem. Nicméně oficiální stanovisko Moskvy do konce smlouvy zůstalo takové, že Ruská federace smlouvu neporušila a zůstala vždy věrná jejím pravidlům.¹⁴⁹

Zánik smlouvy INF vyvolal mnoho negativních reakcí. Například německý ministr zahraničních věcí Heiko Maas označil její zánik za ztrátu dílu evropské bezpečnosti a vyzval jaderné mocnosti ke snaze o domluvu na pravidlech kontroly zbrojení, jež by předešly vzniku nových závodů ve zbrojení.¹⁵⁰ Podobné prohlášení vydalo také Ministerstvo zahraničních věcí Francie.¹⁵¹ Oficiální prohlášení NATO se neslo spíše na vlně kritiky Ruské federace, kterou označilo jako výhradního viníka zániku smlouvy

¹⁴⁷ The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance. *Arms Control Association fact sheet* [online]. Last revision August 2019 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty>.

¹⁴⁸ Raketová dohoda Reagana a Gorbačova je minulostí. *ČT24* [online]. 2. srpna 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2885558-usa-opousteji-smlouvu-inf-o-likvidaci-raket-uvidime-co-se-stane-rekl-trump>.

¹⁴⁹ PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? *Arms Control Today* [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 23 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

¹⁵⁰ Foreign Minister Maas on the End of the INF Treaty. *Auswärtiges Amt* [online]. 1 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-inf-treaty-end/2236964>.

¹⁵¹ Statement by the Deputy Spokesperson of the Ministry for Europe and Foreign Affairs – Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty (INF). *Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères* [online]. 2 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/security-disarmament-and-non-proliferation/news/article/statement-by-the-deputy-spokesperson-of-the-ministry-for-europe-and-foreign>.

INF.¹⁵² Naopak Spojené státy byly vystaveny kritice ze strany Číny. Čínský zástupce v OSN Zhang Jun označil ospravedlnění odchodu od smlouvy INF Čínou nepřijatelným a odchod sám odsoudil jako „další čin unilateralismu a úniku od mezinárodních závazků Spojených států“.¹⁵³

3.4. Diskurz ruských autorit ke smlouvě INF v letech 2005-2019

3.4.1. Kritika smlouvy INF

Přestože v posledních letech byl oficiální postoj ke smlouvě INF nakloněný k jejímu zachování, podle ruského experta na ruskou jadernou strategii a nešíření jaderných zbraní, Alexeje Arbatova, pozice oponentů smlouvy byla významná a nechybělo málo, aby převážila.¹⁵⁴ Nespokojenost se smlouvou jak ruských představitelů, tak vojenských expertů začala čas od času vyplouvat napovrch již čtyři roky po ukončení inspekčního režimu v roce 2001.¹⁵⁵

Už v roce 2005 Moskva vyjádřila zájem o odstoupení od smlouvy INF a navrhla Spojeným státům její vzájemné vypovězení, Washington však odmítl a Moskva svůj návrh později stáhla.¹⁵⁶ Následně v roce 2006 ředitel 4. centrálního výzkumného ústavu Ministerstva

¹⁵² Statement by the North Atlantic Council on the Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty. *North Atlantic Treaty Organization* [online]. 2 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_168164.htm?utm_source=twitter&utm_medium=jens_stoltenberg&utm_campaign=inf-nac.

¹⁵³ Using China as excuse for U.S. leaving INF Treaty unacceptable: envoy. *Xinhuanet* [online]. 23 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z http://www.xinhuanet.com/english/2019-08/23/c_138330379.htm.

¹⁵⁴ ARBATOV, A. An Unnoticed Crisis: The End of History for Nuclear Arms Control? *Carnegie Moscow Center* [online]. June 2015 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://carnegieendowment.org/files/CP_Arbatov2015_n_web_Eng.pdf.

¹⁵⁵ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 70 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

¹⁵⁶ Russia Proposes, Then Retracts, Treaty Withdrawal. *Nuclear Threat Initiative* [online]. 9 March 2005 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.nti.org/gsn/article/russia-proposes-then-retracts-treaty-withdrawal/>.

obranu Ruské federace Vladimir Vasilenko polemizoval o možnosti rozmístění pozemních raket středního dosahu k zabezpečení národní bezpečnosti.¹⁵⁷ V únoru 2007 ruský prezident Vladimir Putin vyjádřil na Mnichovské bezpečnostní konferenci znepokojení Ruska z toho, že smlouva INF není univerzální a tedy z existence třetích zemí, které vyvíjejí rakety kratšího a středního doletu a plánují je zahrnout do svých arzenálů.¹⁵⁸ Na Mnichovské bezpečnostní konferenci tehdejší ruský ministr obrany Sergej Ivanov také vyslovil obavu ze „zemí blízko hranic (Ruska)“, které takové rakety mají a kritizoval to, že pouze Rusko a USA takové zbraně mít nemohou. Když byl speciálně dotázán na smlouvu INF, řekl, že smlouva je pouze „relikt studené války“.¹⁵⁹

Sergej Ivanov smlouvu kritizoval také před Státní dumou Ruské federace a to ještě několik dní před konferencí. Ve svém prosluvu označil závazek Ruska vzdát se zbraní středního doletu za chybu, která snížila způsobilost země bránit se. Kritizoval to, že pouze Rusko a USA takové zbraně mít nemohou, a to přesto, že by se jim hodily.¹⁶⁰ Následující říjen navrhl prezident Putin smlouvu INF multilateralizovat – uvalit globální zákaz na INF zbraně. Později tohoto měsíce se k této iniciativě na Valném shromáždění OSN přidaly také Spojené státy a obě země společně vyzvaly další státy k připojení se ke smlouvě. Tato iniciativa se nicméně nesečkala s úspěchem.¹⁶¹

Rusko později záležitost se smlouvou INF propojilo se svými stížnostmi týkající se

¹⁵⁷ МУХИН, В. Генералам снится Карибский кризис. *Независимая газета* [online]. 1 марта 2006 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z http://www.ng.ru/politics/2006-03-01/1_generals.html.

¹⁵⁸ Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. *Official Internet Resources of the President of Russia* [online]. February 2007 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.

¹⁵⁹ VAYNMAN, J. Russia Questions INF, Again. *Arms Control Wonk* [online]. 14 February 2007 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrolwonk.com/archive/601396/russia-questions-inf-again/>.

¹⁶⁰ Scrapping medium-range ballistic missiles a mistake - Ivanov-1. *Sputnik News* [online]. 7 February 2007 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://sputniknews.com/russia/2007020760350944/>.

¹⁶¹ Russian Violations of the INF Treaty: After Detection—What?: hearing before the Subcommittee on Strategic Forces of the Committee on Armed Services, House of Representatives, One Hundred Thirteenth Congress, second session, hearing held 17 July 2014. *Washington, DC: U.S. Government Publishing Office* [online]. 2015, s. 56 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://fas.org/irp/congress/2014_hr/inf.pdf.

plánovaného protiraketového systému Spojených států v Evropě a v roce 2007 náčelník generálního štábu ruské armády Jurij Balujevskij podmínil ruské rozhodnutí odejít či neodejít od smlouvy INF americkým postupem ve věci protiraketových základen v Evropě.¹⁶² V roce 2013 Vladimir Putin opět vyjádřil nepochopení pro rozhodnutí SSSR vzdát se raket středního doletu. Podle jeho názoru pro Američany takové systémy nejsou aktuální a nemají je kde použít, kdežto pro SSSR a současné Rusko s přihlédnutím k jejich sousedním státům, které takové systémy rozvíjejí, bylo rozhodnutí smlouvu podepsat „přinejmenším sporné“.¹⁶³

Generál Balujevskij promluvil na téma smlouvy INF ještě v roce 2014, kdy se vyjádřil silně pro odstoupení Ruska od smlouvy a zdůvodnil to zejména tím, že rozmisťování amerických protiraketových systémů ve východní Evropě přešlo do praktické fáze. Dalším argumentem, proč je podle něj možnost odstupu od smlouvy aktuální, bylo zhoršení vztahů mezi Ruskem a USA a potažmo NATO kvůli událostem na Ukrajině a opět také to, že se smlouva týká pouze USA a Ruska, i když další státy INF rakety vlastní.¹⁶⁴ V tom samém roce nicméně tehdejší hlava administrativy prezidenta Ruské federace S. Ivanov oznámil, že Rusko neplánuje od smlouvy INF odejít, tedy pokud nedojde k případu, kdy by se její bezpečnost nacházela v nebezpečí.¹⁶⁵

Kritika smlouvy se však objevila ještě v roce 2018, kdy ruský senátor Viktor Bondarev vyjádřil názor, že byla podepsána za nevýhodných podmínek pro Rusko a zvýhodňovala

¹⁶² Russian Violations of the INF Treaty: After Detection—What?: hearing before the Subcommittee on Strategic Forces of the Committee on Armed Services, House of Representatives, One Hundred Thirteenth Congress, second session, hearing held 17 July 2014. *Washington, DC: U.S. Government Publishing Office* [online]. 2015, s. 56 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://fas.org/irp/congress/2014_hr/inf.pdf.

¹⁶³ Владимир Путин считает спорным решение руководства СССР отказаться от ракет средней дальности. *ТАСС* [online]. 19 июня 2013 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://tass.ru/politika/620195>.

¹⁶⁴ МУХИН, В. Нужен ли России Договор о РСМД. *Независимая газета* [online]. 8 августа 2014 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z http://nvo.ng.ru/concepts/2014-08-08/1_rsmd.html.

¹⁶⁵ СОКОЛОВА, Д. Россия не намерена выходить из договора с США о ракетах средней и меньшей дальности. *Коммерсантъ* [online]. 21 сентября 2014 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.kommersant.ru/doc/2572483>.

USA, jelikož SSSR byl smlouvou zavázán zničit větší počet raket než jeho partneři.¹⁶⁶ Podle Bondareva Gorbačovova administrativa podpisem smlouvy, která nebyla postavená na rovnosti, postavila zemi do zranitelné pozice. Dále řekl, že „dnešní Rusko již nebude dělat jednostranné ústupky a nebude tolerovat nátlak tak, jako za časů perestrojky“.¹⁶⁷ Názor, že podpis smlouvy INF nebyl nic více než vlastizrádný ústupek administrativy Michaila Gorbačova Spojeným státům je populární jak u ruské veřejnosti, tak u politických autorit. Tato kritika je založena na tom, že Sovětský svaz byl smlouvou zavázán zničit až dvakrát tolik raket jako Spojené státy. V tomto smyslu je mimořádná symbolická hodnota smlouvy jakožto milníku, který umožnil konec studené války v současném Rusku převrácena naruby a spojena s narativy o negativních rozpadu Sovětského svazu.¹⁶⁸

3.4.2. Vyzdvihování významu smlouvy INF a odsouzení kroků USA

Přestože ruští představitelé v minulosti smlouvu INF často vystavovali kritice, oficiálním stanoviskem Kremlu ke konci smlouvy byla její plná podpora a vyzdvihování jejího významu pro mezinárodní bezpečnost.¹⁶⁹ Dále se zejména po roce 2017 ruské autority soustřeďovaly na kategorické odmítání amerických obvinění a na zrcadlové obviňování

¹⁶⁶ Nicméně ze strategického hlediska bylo řešení *nula-nula* pro SSSR i přesto výhrou, neboť smlouva odstranila bezprostřední jadernou hrozbu pro území hluboko uvnitř sovětského teritoria. Takový útok by kvůli rychlé době doletu amerických raket znamenal nulový prostor pro reakci. (АРБАТОВ, А. Зачем нужен России Договор о ракетах средней и меньшей дальности. *Российский совет по международным делам* [online]. 2 августа 2013 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/zachem-nuzhen-rossii-dogovor-o-raketakh-sredney-i-menshey-da/>.)

¹⁶⁷ USSR signed INF Treaty on disadvantageous terms, Russian senator says. *TASS Foreign Policy* [online]. 5 December 2018 [cit. 18.5.2020] Dostupné z <https://tass.com/politics/1034541>.

¹⁶⁸ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 168 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

PUTIN, V. Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation. *Official Internet Resources of the President of Russia* [online]. 25 April 2005 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>.

¹⁶⁹ ПУТИН, В. Заявление Президента России в связи с односторонним выходом США из Договора о ликвидации ракет средней и меньшей дальности. *Официальные сетевые ресурсы Президента России* [online]. 5 августа 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://kremlin.ru/events/president/news/61271>.

USA z odpovědnosti za krizi smlouvy INF.¹⁷⁰

Například ruský vojenský expert Vladimir Kozin v červenci 2017 řekl, že smlouva INF překáží USA v realizaci jejich vojenských plánů, protože rakety podléhající smlouvě vyvíjejí a protože je již využívají jako terče při testech systémů protiraketové obrany.¹⁷¹ Prezident Ruska Vladimir Putin na tiskové konferenci v prosinci 2017 vyvracel úmysl Ruska od smlouvy INF odejít a vyjádřil znepokojení nad možností vzniku závodů ve zbrojení, které by ohrozily ruskou ekonomiku. Vyjádřil názor, že USA vedou informačně-propagandistickou aktivitu, kterou si vytvářejí vhodné podmínky k možnému odchodu od smlouvy INF.¹⁷²

Názor, že americká strana obvinila Rusko s nepodloženými důkazy jen proto, aby mohla od smlouvy odstoupit a vybavit se raketami INF, sdílí také Státní дума Ruské federace.¹⁷³ Rusko dále vyčítalo USA neúspěch jednání v Ženevě v lednu 2018. Podle ministra zahraničních věcí Ruské federace Sergeje Lavrova Američané na jednání dorazili již předem rozhodnutí od smlouvy odstoupit.¹⁷⁴

V říjnu 2018 předseda Výboru pro mezinárodní záležitosti Státní dumy Ruské federace Leonid Sluckij řekl, že odchodem od smlouvy INF by USA dovedly svět na práh jaderné

¹⁷⁰ FITZSIMMONS, M. Russian Strategy and the End of the INF Treaty. *Survival* [online]. December 2018-January 2019, vol. 60, no. 6, s. 121 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2018.1542802>. ISSN: 1468-2699.

¹⁷¹ Военный эксперт: договор РСМД мешает США по трем причинам. *Военно-политическое обозрение* [online]. 19 июля 2017 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.belvpo.com/84850.html/>.

¹⁷² БЕЛЕНЬКИЙ, А. Путин: США готовятся к выходу из договоров по РСМД и СНВ-3. *Daily Storm* [online]. 14 декабря 2017 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://dailystorm.ru/news/putin-ssha-gotovyatsya-k-vyvodu-iz-dogovorov-po-rsmd-i-snv-3>.

¹⁷³ МОСАЛЮБ, Г. – Румянцева, А. «Именно для этого инициировали выход из договора»: США испытали запрещенную ДРСМД ракету. *RT на русском* [online]. 20 августа 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://russian.rt.com/world/article/660334-ssha-raketa-drsmd>.

¹⁷⁴ Договор о ликвидации ракет средней и меньшей дальности. История и положения. *TACC* [online]. 1 августа 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://tass.ru/info/6724550>.

války.¹⁷⁵ Předseda Státní dumy Ruské federace Vjačeslav Volodin 18. června 2019 uvedl, že ruská strana udělala vše pro zachování smlouvy, nicméně podle jeho názoru se početné ruské nabídky smlouvu zachránit nesetkaly u Američanů s úspěchem.¹⁷⁶ Předseda mezinárodního výboru Rady federace Konstantin Kosačov souhlasně s touto linií prohlásil, že příčina krize smlouvy INF nebyla v Rusku, ale v přání USA samotných od smlouvy odejít, na což Rusko nemohlo mít žádný vliv.¹⁷⁷

Ve svém projevu z 5. srpna 2019 kritizoval prezident Putin odchod USA od smlouvy INF jako jednostranný krok uskutečněný pod vymyšlenou záminkou a jako rozbourání jednoho ze základních dokumentů kontroly zbrojení, které závažně zkomplikuje situaci ve světě. Zdůraznil, že veškerá zodpovědnost za tuto situaci leží na americké straně. Dále obvinil Spojené státy z maření dlouholetého úsilí zabránit vzniku rozsáhlého jaderného konfliktu. V tomto projevu také objasnil přechod Ruska k tzv. *zrcadlové reakci*. Ta spočívá v tom, že v případě dokončení vývoje a započetí výroby raket středního a kratšího doletu Spojenými státy bude Rusko nuceno začít vyvíjet analogické rakety. Dále vyčetl USA znehodnocení a oslabení stavby mezinárodní bezpečnosti a možnost nových závodů ve zbrojení. Nakonec řekl, že Rusko považuje za nezbytnou obnovu rozhovorů o strategické stabilitě.¹⁷⁸

Vladimir Putin 13. října 2019 v televizním rozhovoru pro televize RT Arabic, «Аль-Арабия» a Sky News Arabia uvedl, že rozumí starostem USA ve vztahu ke smlouvě INF (tedy k tomu, že další země vyvíjejí INF zbraně,) nicméně považoval odchod od ní za chybu. Podle jeho názoru byla možná jiná východiska ze situace. Nakonec prohlásil, že

¹⁷⁵ ГУРЬЯНОВ, С. Слуцкий: США ставят мир на порог атомной войны. *Взгляд: деловая газета* [online]. 21 октября 2018 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://vz.ru/news/2018/10/21/947090.html>.

¹⁷⁶ Государственная Дума поддержала решение Президента РФ о приостановлении ДРСМД. *Государственная дума Федерального собрания Российской Федерации* [online]. 18 июня 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://duma.gov.ru/news/45326/>.

¹⁷⁷ КОСАЧЕВ, К. Косачев о приостановлении ДРСМД: Причина не в России. *Российская газета* [online]. 4 марта 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://rg.ru/2019/03/04/kosachev-o-priostanovlenii-drsmd-prichina-ne-v-rossii.html>.

¹⁷⁸ ПУТИН, В. Заявление Президента России в связи с односторонним выходом США из Договора о ликвидации ракет средней и меньшей дальности. *Официальные сетевые ресурсы Президента России* [online]. 5 августа 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://kremlin.ru/events/president/news/61271>.

nové závody ve zbrojení jsou už jednoznačným faktem a stojí za nimi právě politika USA.¹⁷⁹

Oficiální informace o smlouvě INF na webové stránce Ministerstva zahraničí Ruské federace jsou v soulasu s prezidentovými projevy. V textu se hovoří o snaze z let 2007-2008 o multilateralizaci smlouvy, která nedošla k žádnému praktickému výsledku. Dále jsou na stránce vyjmenovány výhrady Ruska k dodržování smlouvy USA. Výhrady USA k Rusku jsou označeny jako nepodložené a jako propagandistická kampaň namířená proti Rusku za účelem obhajoby vlastního jednání v očích světového společenství. Údajná ignorace Spojených států k ruským výhradám je považována za snahu získat vojenskou převahu obcházením smlouvy. Šestiměsíční lhůta na zničení systémů SSC-8, kterou Washington dal 1. února 2019 Moskvě, je v textu označena jako vyděračství a ukončení možnosti nalézt racionální a vzájemně vyhovující řešení situace. Text dále potvrzuje prezidentem Putinem již dříve stanovenou strategii zrcadlové reakce. Na konci prohlášení ruské Ministerstvo zahraničí vyzývá Washington a jeho spojence v NATO k přehodnocení jejich „destruktivního směřování“ a k otevření prostoru pro započetí politicko-diplomatického procesu s cílem zabránit další eskalaci napětí a riskům konfrontace.¹⁸⁰

4. Analýza pozice Ruské federace k zániku smlouvy INF

4.1. Politické hledisko

4.1.1. Geopolitická změna: druhý jaderný věk a jeho implikace pro smlouvu INF

S koncem studené války jsme vstoupili do éry, která je některými autory označována jako

¹⁷⁹ Интервью телеканалам Al Arabiya, Sky News Arabia и RT Arabic. *Официальные сетевые ресурсы Президента России* [online]. 13 октября 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://kremlin.ru/events/president/news/61792>.

¹⁸⁰ Договор между СССР и США о ликвидации их ракет средней дальности и меньшей дальности. *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation* [online]. 7 февраля 2020 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.mid.ru/voenno-strategiceskie-problemy/-/asset_publisher/hpkjeev1aY0p/content/id/1138496.

„druhý jaderný věk“.¹⁸¹ Tento věk je charakterizován posuny globálních mocenských center, růstem významu regionálních mocností a nejistot ohledně světového řádu. Dále se v jeho rámci objevila dynamika mnohostranného závodu ve zbrojení a krizové stability a nárůst asymetrií v jaderné geometrii.¹⁸²

V dnešním prostředí mezinárodní bezpečnosti, které je charakterizováno posunem k multipolaritě musí Rusko a Spojené státy čelit výzvám spojeným s růstem moci nových aktérů. Jedním z argumentů, které podtrhovaly zastaralost smlouvy INF použitým jak na straně USA, tak Ruska, bylo vlastnění raket kratšího a středního doletu (jaderných i konvenčních) dalšími zeměmi, které nebyly na rozdíl od nich smlouvou vázány.¹⁸³

Šíření těchto raket bylo v ruském strategickém diskurzu již od roku 2005 často zmiňovaným pojmem. Země v blízkosti ruského území jako Čínská lidová republika,¹⁸⁴ Indie, Pákistán, Severní Korea, Izrael, Írán a Saudská Arábie v současnosti vlastní pozemní rakety středního a kratšího doletu, které by potenciálně mohly být vybaveny jadernými hlavicemi a dosáhnout ruského území v rámci několika minut.¹⁸⁵ Expert na ruskou jadernou strategii Alexej Arbatov nicméně zpochybňuje použití tohoto argumentu tím, že ruské jaderné a konvenční vojenské kapacity slouží jako dostatečně věrohodné odstrašení proti kterémukoliv z výše zmíněných aktérů.¹⁸⁶ INF zbraně by tomuto aspektu nijak zásadně nepřispěly, neboť v současnosti ruské strategické rakety, bomby a rakety

¹⁸¹ BRACKEN, P. *The Second Nuclear Age: Strategy, Danger, and the New Power Politics*. New York, NY: St. Martin's Press, 2012, s. 1-11. ISBN: 978-1-250-03735-0.

¹⁸² RUBIN, L. – STULBERG, A. N. *The End of Strategic Stability? Nuclear Weapons and the Challenge of Regional Rivalries*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2018, s. 6. ISBN: 1626166048, 9781626166042.

¹⁸³ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 167 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

¹⁸⁴ Dále v práci jen jako Čína.

¹⁸⁵ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 74 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

¹⁸⁶ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control, s. 168.

s krátkým doletem mohou ohrozit kterýkoliv z těchto států.¹⁸⁷

Častokrát skloňovaná nutnost zahrnutí Číny do hovorů o INF zbraních je jen těžko představitelným scénářem. Je nutné brát v potaz to, že Rusko a USA stále drží 90% celkového světového jaderného arzenálu. Arzenál Číny je podstatně skromnější a v případě rozšíření smlouvy INF o Čínu by USA i Rusko byly nuceny své stávající kapacity výrazně snížit. Čína by zároveň mohla požadovat inkluzi Indie do takové smlouvy a ta by následně považovala stejné řešení i od Pákistánu.¹⁸⁸

Přestože mezinárodní vztahy mohou procházet rychlými změnami, v předvídatelném horizontu většina z těchto zbraní nepředstavuje pro Rusko velké riziko také z hlediska jejich strategických namíření.¹⁸⁹ Čína je oficiálně strategickým partnerem Ruska¹⁹⁰ a její zbraně jsou namířeny primárně na Indii, Jihočínské moře a Pacifický region. Indie je klíčovým importérem ruských technologií a její rakety jsou určeny k zastrašení Číny a Pákistánu. Pákistánský arzenál je namířen výhradně proti Indii. Co se týče států na středním východě, Izraelské zbraně byly vyvinuty k odstrašení proti arabským státům a Íránu, Íránské proti Izraeli a íránským arabským nepřítelům. Severokorejské rakety také nejsou namířeny na Rusko, ale zejména na Jižní Koreu, Japonsko a Spojené státy. Z tohoto důvodu nelze všeobecné šíření raket středního a kratšího doletu považovat za dostatečné odůvodnění pro upuštění od smlouvy INF či budování INF zbraní. Pokud by se také vztahy s některou z uvedených zemí zásadně zhoršily, ruský vojenský arzenál, který je v současnosti schopen odstrašit USA, by měl být schopen odstrašit každou z nich či případ

¹⁸⁷ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 74 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

¹⁸⁸ KÜHN, U. Between a Rock and a Hard Place: Europe in a Post-INF World. *The Nonproliferation Review* [online]. 2019, vol. 26, no. 1-2, s. 161 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2019.1593677>. ISSN: 1746-1766.

¹⁸⁹ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty, s. 74.

¹⁹⁰ Лавров рассказал о планах США разместить РСМД вблизи России. *Известия* [online]. 22 декабря 2019 [cit. 18.5.2020] Dostupné z <https://iz.ru/957089/2019-12-22/lavrov-rasskazal-o-planakh-ssha-razmestit-rsmd-vblizi-rossii>.

koalice některých z nich.¹⁹¹

Oproti studenoválečnému uspořádání se druhý jaderný věk odlišuje nárůstem nejistoty v globálním měřítku a s tím spojenou tendencí mocností jako je Rusko či Čína udržovat si vliv ve svých sférách vlivu přesto, že taková činnost může být riskantní.¹⁹² Taková tendence byla viditelná v případě Ruska v jeho činnostech ve svém blízkém okolí, avšak také v nárůstu ruské asertivity na mezinárodním poli, zejména v případě jeho zapojení se do občanské války v Sýrii. Tato činnost vyústila v ještě napjatější situaci ve vztahu k Západu.¹⁹³ Také na ruskou pozici ve vztahu ke smlouvě INF lze nahlížet prizmatem jeho zvyšující se asertivity v mezinárodní politice.

4.1.2. Bilaterální vztahy s USA

Pro současné rusko-americké vztahy je typickým jevem narůstající úroveň vzájemné nedůvěry a s krizí režimů kontroly zbrojení spojený pokles transparentnosti.¹⁹⁴ Kvůli rostoucím politickým neshodám ani jedna strana neprojevuje větší vůli k obnově vzájemných strategických rozhovorů a právě stupňování napětí mezi oběma aktéry je jednou z nejzásadnějších překážek pro hledání řešení krize, které by vyhovovalo oběma stranám.¹⁹⁵

¹⁹¹ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 74 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

¹⁹² RUBIN, L. – STULBERG, A. N. *The End of Strategic Stability? Nuclear Weapons and the Challenge of Regional Rivalries*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2018, s. 7. ISBN: 1626166048, 9781626166042.

¹⁹³ RADIN, A. – REACH, C. *Russian Views of the International Order* [online]. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017, s. 15-17 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html. ISBN: 978-0-8330-9727-9.

¹⁹⁴ ANICHKINA, T. – PÉCZELI, A. – ROTH, N. The Future of US-Russian Nuclear Deterrence and Arms Control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. June 2017, vol. 73, no. 4, s. 271 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2017.1338046>. ISSN: 1938-3282.

¹⁹⁵ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 167 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

Z perspektivy Kremlu za zhoršením vzájemných vztahů Ruska se Západem stály události jako účast Severoatlantické aliance na rozpadu Jugoslávie, odchod USA od smlouvy ABM v roce 2002 a následné rozmístění protiraketových systémů, podpora změny režimu v Libyi a otevřená podpora Gruzie a Ukrajiny ve snaze o zapojení se do struktur EU a NATO či také rozmisťování jednotek NATO v Pobaltských republikách.¹⁹⁶

Dalším ze zdrojů napětí mezi Ruskem a Západem a tedy i USA je snaha Ruska o zachování velmocenského statutu a nesouhlas se světovým uspořádáním po studené válce a s tím spojené aktivity. Toto uspořádání je vnímáno jako nespravedlivě nakloněné Západu a považováno ruskými autoritami za hrozbu pro ruskou bezpečnost. Právě tento pohled vedl k iniciativě za vytváření alternativních institucí a podpoře přerodu mezinárodního systému k multipolární formě.¹⁹⁷ Rusko a Západ se v důsledku vzájemných obvinění z porušování evropské bezpečnostní struktury a dalších neshod ocitly ve spirále zhoršujících se vztahů některými autory označovanými jako „nová studená válka“.¹⁹⁸ Tomuto stavu napomohlo mj. porušení Budapešťského memoranda z roku 1994 (teritoriální integrity Ukrajiny výměnou za vzdání se dědictví jaderného dědictví SSSR) způsobené ilegální anexí Krymu Ruskou federací v roce 2014. Dalším faktorem byla skrytá účast v současném konfliktu na východě Ukrajiny, snaha Ruska o zastrašování východních států NATO, sankce Západu vůči Rusku a ruská vojenská intervence v Sýrii.¹⁹⁹

V USA toto vedlo k pohledu na ruskou zahraniční politiku jako na hrozbu pro vlastní

¹⁹⁶ THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018, s. 3 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

¹⁹⁷ RADIN, A. – REACH, C. *Russian Views of the International Order* [online]. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017, s. 15, 23 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html. ISBN: 978-0-8330-9727-9.

¹⁹⁸ LEGVOLD, R. Managing the New Cold War. *Foreign Affairs* [online]. July/August 2014, vol. 93, no. 4 s. 74–84 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2014-06-16/managing-new-cold-war>.

¹⁹⁹ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 67 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

mezinárodní pozici spolu s obnovou mocenského soupeření na globální úrovni.²⁰⁰ Rusko není v současnosti v USA považováno za důvěryhodného partnera pro vyjednávání a domácí politické podněty spojené s konfrontací Ruska převažují nad jakoukoliv snahou o urovnání neshod a potažmo motivací udržet režimy kontroly zbrojení.²⁰¹ Znovuobnovená konfrontace mezi Ruskem a Západem zanechala šrám na nástrojích kontroly zbrojení a zmírňování risků a vyvolává obavu, že se svět blíží ke „konci historie jaderné kontroly zbrojení“.²⁰²

4.1.3. Vnitropolitické klima

Současné ruské elity, které hrají významnou roli v utváření veřejného mínění, jsou do značné míry tvořeny lidmi vycházejícími z vojenského prostředí. Jedním z cílů zahraniční politiky Moskvy je uchování si sféry vlivu na území bývalých států Sovětského svazu a posílení vlastního obrazu jako globální mocnosti a značná část ruských elit otevřeně označuje Spojené státy a jejich západní spojence za nepřátele snažící se Rusku v jeho počínání zabránit.²⁰³ Opakujícím se narativem ve strategické komunikaci Kremlu je vyzdvihování jaderných zbraní jako garance národní bezpečnosti. Jednání Spojených států je označováno za hlavní překážku rozhovorů o kontrole zbrojení a pokud by nebyly splněny podmínky Ruska, jaderné zbraně nadále zůstanou hlavním prostředkem vlastní obrany, neustále připraveným zaštitit Ruskou federaci proti jakémukoliv útoku. Tento narativ má legitimizovat rozhodnutí týkající se jaderných zbraní jak v očích vnitřního, tak

²⁰⁰ O'ROURKE, R. A Shift in the International Security Environment: Potential Implications for Defense—Issues for Congress. *Congressional Research Service Report* [online]. August 2018, s. 1-33 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://news.usni.org/2018/05/18/report-congress-shift-international-security-environment-2>.

²⁰¹ SOKOV, N. A Non-Ideological Reframing of the US-Russian Arms-Control Agenda. *James Martin Center for Nonproliferation Studies* [online]. December 2016, s. 13 [cit. 16.5.2020]. Available from: www.jstor.org/stable/resrep09886.

²⁰² ARBATOV, A. An Unnoticed Crisis: The End of History for Nuclear Arms Control? *Carnegie Moscow Center* [online]. June 2015 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://carnegieendowment.org/files/CP_Arbatov2015_n_web_Eng.pdf.

²⁰³ ALIYEV, N. Determinants of Russia's Political Elite Security Thought: Similarities and Differences between the Soviet Union and Contemporary Russia. *Problems of Post-Communism* [online]. December 2019, s. 5-8 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10758216.2019.1689827>. ISSN: 1557-783X.

vnějšího publika.²⁰⁴

Ruská pravoslavná církev, která je dalším důležitým hráčem do velké míry se mísícím s ruskou strategickou komunitou z pozice „ochránce“ národního jaderného potenciálu, otevřeně podporuje pro-jaderný přístup k národní bezpečnosti.²⁰⁵ Kontrole zbrojení také nepřispívá politická podpora průmyslu operujícímu v oblasti obrany, který je hlavním určujícím činitelem pro směr programu strategické modernizace ruských jaderných sil.²⁰⁶

4.2. Strategicky-bezpečnostní hledisko

4.2.1. Strategická hodnota smlouvy INF

V době podpisu smlouvy znamenala likvidace raket středního a kratšího doletu odstranění bezprostředních hrozeb jak pro bezpečnost evropských a asijských spojenců NATO, tak pro Moskvu. Od té doby se nicméně bezpečnostní hrozby a strategické preference značně proměnily. V současné době Moskva chápe jako největší nebezpečí protiraketové systémy *Aegis Ashore*, instalované na území Rumunska a plánované na území Polska a Japonska. Věří, že tyto systémy, které nebyly smlouvou INF regulovány, jsou namířeny primárně proti Moskvě.²⁰⁷

Podle experta na ruskou jadernou strategii Alexeje Arbatova je toto tvrzení však možné považovat za irelevantní, jelikož protiraketové systémy *Aegis Ashore* nepředstavují pro potenciál ruského jaderného odstrašení seriózní nebezpečí – jak z hlediska počtu

²⁰⁴ DEROSA, J. Mapping Russian Nuclear Narratives. *The Journal of Slavic Military Studies* [online]. 2017, vol. 30, no. 4, s. 506-507, 511-517 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/13518046.2017.1377009>. ISSN: 1556-3006.

²⁰⁵ ADAMSKY, D. *Russian Nuclear Orthodoxy: Religion, Politics, and Strategy*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2019, s. 1010, 1035. ISBN: 978-1-5036-0805-4, 978-1-5036-0864-1.

²⁰⁶ PODVIG, P. Russia's Current Nuclear Modernization and Arms Control. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. October 2018, vol. 1, no. 2, s. 264 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1526629>. ISSN: 2575-1654.

²⁰⁷ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 168 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

protiletadlových střel, tak z hlediska jejich technických možností.²⁰⁸ Tento názor zastává zejména proto, že ruské mezikontinentální balistické střely a balistické střely odpalované z ponorek jsou dostatečné ve svém počtu, míře životnosti a efektivitě v průrazu protiraketových systémů.²⁰⁹

Dalším argumentem je, že zachycovače SM-Block IIA na rumunských a polských bázích ve své současně plánované podobě nejsou dostatečně rychlé k tomu, aby zachytily útok ruských mezikontinentálních raket, které pro ně létají příliš vysoko. Rusko dále také modernizuje své strategické jaderné síly, v rámci čehož plánuje nové typy pozemních i mořských raket s pokročilou průrazovou technologií, která by evropským protiraketovým systémům zanechala pouze malou šanci na to je odrazit, i kdyby se dále vyvíjely.²¹⁰ Arbatov tvrdí, že přestože Rusko oficiálně prohlašuje, že jeho rakety mohou efektivně probourat protiraketové systémy NATO, jeho politické vedení zároveň paradoxně trvá na tom, že tyto systémy jsou zásadní hrozbou pro ruské jaderné odstrašení a vzájemnou strategickou stabilitu.²¹¹

²⁰⁸ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 168 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

²⁰⁹ ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. *Survival* [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 15 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.

²¹⁰ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 71 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

²¹¹ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control, s. 167.

Rusko je pravděpodobně nejvíce znepokojeno možností rozhodujícího zásahu na svá centra velení a řízení. Šlo by o odpalovací zařízení Mk-41, která mohou odpalovat rakety *Tomahawk*, pokud jsou rozmístěny na lodích. Jediný rozdíl mezi nimi a mezi pozemními systémy *Aegis Ashore* je v rozdílné elektronice a softwaru a USA zde skutečně mohou zneužívat šedou zónu smlouvy INF. (KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty, s. 73.)

THIELMANN, G. Moving Beyond INF Treaty Compliance Issues. *Arms Control Now* [online]. 5 September 2014 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/blog/2014-09-05/moving-beyond-inf-treaty-compliance-issues>.

4.2.2. Konec smlouvy INF jako výzva pro bezpečnost a soudržnost NATO

Možnost rozmístit INF zbraně by pro Rusko mohla být výhodná z hlediska získání převahy ve vztahu ke spojencům NATO v jeho blízkosti, ale také jako činitel nátlaku způsobující větší náklonnost evropských států k ústupkům. Rusko se drží interpretace své vojenské strategie jakožto čistě obranné. Podle prezidenta Putina není globální, ofenzivní ani agresivní a nedisponuje základnami v zahraničí.²¹² Současně, NATO je vnímáno jako globální vojenská mocnost, která na svou bezpečnost utrácí desetkrát více prostředků než Rusko. Právě investice NATO do protiraketových systémů podle ruské logiky rozvracejí strategickou stabilitu.²¹³ Dalším rozšiřováním NATO se vojenská infrastruktura aliance přibližuje k ruským hranicím a je stále více vnímána jako hrozba pro národní bezpečnost Ruské federace.²¹⁴

Předpoklad, že by INF zbraně mohly být pro ruskou strategii důležité právě z hlediska vyvážení konvenční převahy NATO, se zdá být opodstatněným. Co se týče možnosti projekce moci, Rusko se na konci studené války ocitlo ve srovnání s NATO v komparativní nevýhodě, jelikož jeho území se rozšířilo, zatímco Rusko ztratilo mnoho ze svých evropských základů. Zbývajícím územím je ruská Kaliningradská oblast, ovšem rakety krátkého doletu do vzdálenosti 500 kilometrů dosáhnou pouze na Pobaltské republiky a některé části Polska. Pokud by zde Rusko mohlo rozmířovat INF systémy, zbraně s doletem 2000 kilometrů by dosáhly na Německo a zbraně s doletem kolem 3000 kilometrů by již dosáhly na všechny evropské spojence NATO.²¹⁵

Ze strategického hlediska by nové ruské INF zbraně mohly být využity v rámci ofenzivní

²¹² ‘Russia would attack NATO only in mad person’s dream’ – Putin. *RT* [online]. 6 June 2015 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://www.rt.com/news/265399-putin-nato-europe-ukraine-italy/>.

²¹³ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 67 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

²¹⁴ ПУТИН, В. Указ Президента Российской Федерации О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации. *Официальные сетевые ресурсы Президента России* [online]. 31 декабря 2015, часть IV, Обеспечение национальной безопасности, пункт 106, s. 37-38 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://kremlin.ru/acts/news/51129>.

²¹⁵ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty, s. 71-72.

interpretace konceptu *eskalace k deeskalaci*.²¹⁶ V případě rychlého a omezeného útoku takovými zbraněmi na vojensky slabé členy NATO ve východní Evropě, například na Pobaltské republiky, by Rusko mohlo donutit NATO přijmout výsledek takové akce jako *fait accompli*. Proti takovému scénáři by v současné době NATO nemělo vhodné kapacity, které by umožnily okamžitou a úměrnou jadernou odpověď.²¹⁷

Nicméně je otázkou, zda je takové zdůvodnění oprávněné, neboť konvenční přesila NATO je pouze relativní. Na celém území v bezprostřední blízkosti hranice NATO-Rusko má Rusko konvenční převahu z hlediska kvantity i kvality. Rusko disponuje potřebnými možnostmi pro zabezpečení své západní hranice aniž by zde muselo rozmisťovat pozemní rakety středního a kratšího doletu. S případnými pozemními INF raketami Rusko nezíská žádné další jaderné možnosti ohrožující Evropu, kterými by již nedisponovalo. Dále také Rusko plánuje rozmístit novou raketu s plochou dráhou letu a s dlouhým doletem na lodě a ponorky na všech svých pěti loďstvech – verzi rakety *Kalibr* s doletem 2000 km, která by ohrozila všechny evropské země NATO kromě Španělska a Portugalska.²¹⁸

Rozmístění raket středního a kratšího doletu v blízkosti států NATO Ruskem by znamenalo nové otázky také pro vnitřní vztahy v Severoatlantické alianci. Z čistě vojenského hlediska pro Spojené státy nemá příliš velký smysl rozmisťovat INF rakety na vlastním území, jelikož ve svém okolí sousedí pouze s Mexikem a Kanadou, které pro USA nepředstavují hrozbu. Právě rakety středního a kratšího doletu mají význam pro

²¹⁶ Strategie, která spočívá v hrozbě omezeného jaderného útoku proti konvenční převaze. Tato hrozba by přinutila oponenta přijmout návrat k předchozímu statu quo. (SOKOV, N. Why Russia calls a limited nuclear strike “de-escalation”. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 13 March 2014 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://thebulletin.org/2014/03/why-russia-calls-a-limited-nuclear-strike-de-escalation/>.)

²¹⁷ KÜHN, U. Between a Rock and a Hard Place: Europe in a Post-INF World. *The Nonproliferation Review* [online]. 2019, vol. 26, no. 1-2, s. 157 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2019.1593677>. ISSN: 1746-1766.

²¹⁸ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 72 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

bezpečnost spojenců v NATO v evropském prostoru a jihovýchodní Asii.²¹⁹

Právě tento faktor může do budoucna přivodit výzvu pro soudržnost Severoatlantické aliance, zejména s přihlédnutím na funkčnost kolektivní bezpečnosti. Ruské INF rakety by potenciálně mohly být využity jako politický nástroj, přihlédneme-li k jejich možnému psychologickému dopadu na evropské (zejména východoevropské) země a partnery USA v jihovýchodní Asii. Rostoucí potenciál Ruska v oblasti dříve regulované smlouvou INF by mohl Moskvě dát větší potenciál pro vyjednávání a nátlak a Severoatlantické alianci méně prostoru pro manévrování a tím pádem učinit Západ více náchylný k tomu dělat ústupky. Taková hrozba pro Evropu by pravděpodobně také iniciovala debaty uvnitř NATO o pevnosti bezpečnostních garancí, a to zejména o tom, zda by USA byly opravdu připravené bránit své evropské partnery a zda by západoevropští spojenci byli ochotni „riskovat Berlín pro Rigu“. Taková situace by takto mohla zafungovat jako nástroj testující soudržnost celé aliance.²²⁰ Rozkol mezi zastánci rozmístění INF zbraní v Evropě a jeho oponenty by byl velmi špatným scénářem pro NATO a strategickým vítězstvím pro Rusko.²²¹

Přestože je tato situace podobná debatě o rozmístění *euro-raket* na konci 70. let, politické

²¹⁹ VUORIO, M. INF Treaty – Present State and Way Forward. In *Arms Control in Europe: Regimes, Trends and Threats* [online]. Helsinki: National Defence University, 2017. Chapter 5, s. 98 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2951-3>. ISBN: 978-951-25-2951-3.

²²⁰ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 75 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

²²¹ KÜHN, U. Between a Rock and a Hard Place: Europe in a Post-INF World. *The Nonproliferation Review* [online]. 2019, vol. 26, no. 1-2, s. 165 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2019.1593677>. ISSN: 1746-1766.

Spojené státy však již v reakci na znepokojení svých evropských partnerů z možnosti umístění dalších jaderných zbraní v Evropě vyvodily to, že snaha o dosažení dvou příbřežních jaderně vybavených systémů s doletem do 3500km (konkrétně balistickou raketu s hlavicí s nízkou explozivní silou odpalovanou z ponorky a novou střelou s plochou dráhou letu odpalovanou z mořské plochy) představuje nejlepší prostředek k posílení sil NATO proti systému SSC-8. (ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 109 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.)

vektory se značně posunuly. Evropští spojenci NATO jsou v současné době mnohem méně jednotní co se týče evaluace míry a pravděpodobnosti ruské hrozby. Nejhlasilivějšími jsou v tomto ohledu skandinávské a zejména východní země, které věří, že bezpečnostní garance NATO a USA jsou jejich jedinou možností pro zachování vlastní nezávislosti a svrchovanosti. Naproti tomu, jihoevropští členové NATO jsou zaměřeni spíše na jiná nebezpečí, spojená zejména se situací v Africe a na Středním východě. Západoevropské státy jsou někde na půli cesty mezi oběma póly. Právě toto rozdělení by mohlo být podnětem pro pokus Ruska alianci rozdělit a způsobit tím její neefektivitu.²²²

4.2.3. Využití „nejednoznačnosti“

Dalším možným strategickým využitím krize smlouvy INF byla možnost utajeného vývoje a hromadění zbraní zakázaných smlouvou INF a oficiálního odsouzení veškerých dohadů o takové činnosti. Takový postoj by značně znehybnil jakoukoliv efektivní reakci ze strany USA.²²³ Tato možnost nejednoznačnosti, umožněná absencí veřejně dostupných detailních informací o amerických obviněních, dala Rusku možnost nechat Spojené státy nést většinu politické ceny za zánik smlouvy.²²⁴ Z tohoto pohledu se Rusko v lednu 2019 mohlo pouze pokusit veřejně ukázat svou snahu o zachování smlouvy, aby následně mohlo svalit politickou vinu za kolaps důležitého elementu mezinárodní bezpečnosti výhradně na Washington.²²⁵

²²² KÜHN, U. Between a Rock and a Hard Place: Europe in a Post-INF World. *The Nonproliferation Review* [online]. 2019, vol. 26, no. 1-2, s. 162 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2019.1593677>. ISSN: 1746-1766.

²²³ KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 84 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

²²⁴ PODVIG, P. Russia's Current Nuclear Modernization and Arms Control. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. October 2018, vol. 1, no. 2, s. 263-264 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1526629>. ISSN: 2575-1654.

²²⁵ SOKOV, N. The INF Treaty Crisis: Filling the Void With European Leadership. *Arms Control Today* [online]. March 2019, s. 6 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2019-03/features/inf-treaty-crisis-filling-void-european-leadership>

4.3. Expertní hledisko

4.3.1. Dopad technologického vývoje

V rámci studenoválečné dynamiky byly jaderné zbraně a strategie s nimi spojená v centru pozornosti expertů, politiků i veřejnosti. Společně s rozpuštěním bipolární rivality a nárůstem technologických možností v rámci druhého jaderného věku se v současné době jaderné zbraně staly jen jedním elementem na škále prostředků utvářejících strategické vztahy na poli mezinárodní bezpečnosti.²²⁶

Nově vzniklé trendy ve vojenské technologii stírají hranice mezi jadernými a konvenčními útočnými systémy a narušují tradiční dynamiku jaderné strategie, která je založená na důvěryhodnosti odvetného útoku a tedy celého konceptu odstrašení. Přesně řízené konvenční rakety delšího doletu²²⁷ narušují jaderný práh tím, že mohou efektivně zasáhnout centra velení a řízení a tím omezit možnost odvetného útoku a také tím, že možnost většiny z nich nést jak jaderné, tak konvenční hlavice znemožní druhé straně rozpoznat, zda se jedná o jaderný či konvenční útok.²²⁸

Společně s rozšiřující se škálou možností technického potenciálu zbraní se objevila nová debata týkající se rozšiřování pole agendy kontroly zbrojení. V souvislosti s odlišnostmi ve složení technologií a již existujících arzenálů daných zemí se názory na tuto problematiku různí. To vrhá na bilaterální rozhovory mezi USA a Ruskem o kontrole zbrojení další stín. Na jedné straně se USA do značné míry brání rozšiřování pole kontroly zbrojení, na straně druhé Rusko často skloňuje nutnost zařadit do vzájemných rozhovorů omezení protiraketových systémů, přesně řízené konvenční rakety delšího doletu a také „vesmírné zbraně“ v rámci tzv. *integrativního přístupu*. V těchto systémech USA věří ve svoji

²²⁶ RUBIN, L. – STULBERG, A. N. *The End of Strategic Stability? Nuclear Weapons and the Challenge of Regional Rivalries*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2018, s. 6. ISBN: 1626166048, 9781626166042.

²²⁷ *Long-range precision-guided conventional offensive arms*.

²²⁸ ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. *Survival* [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 13-14 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.

převahu a staví se proto odmítavě k jejich regulaci.²²⁹

4.3.2. Dimenze kybernetické bezpečnosti

Ve spojení s všeobecným rozšířením využívání počítačů, systémů a softwaru na vysoké technologické úrovni, digitálních sítí a se vzrůstem celkového propojení na světové úrovni vzrostla také hrozba kybernetických útoků na systémy spojené s jadernými zbraněmi. Možnost kybernetického napadení ze strany státních či nestátních aktérů se stala reálným ohrožením systémů velení a řízení, kompromitace systémů včasného varování²³⁰ či komponent v řetězci procesu odpalování jaderných raket. Tato dynamika dále zatěžuje strategickou rovnováhu mezi Ruskem a USA a zároveň může být další překážkou pro snahu o bilaterální kontrolu jaderného zbrojení a o zvýšení jaderné bezpečnosti.²³¹ Společně s tímto vývojem se pole jaderné strategie a kybernetické bezpečnosti staly bezprostředně propojenými.²³²

Hrozba dynamik spojených s rostoucí aktivitou v prostoru kybernetické bezpečnosti je naléhavá primárně pro Rusko a USA proto, že jejich arzenály dohromady tvoří 90 % celkového počtu jaderných zbraní na světě a zejména však proto, že značná část těchto arzenálů je ve stavu vysoké pohotovosti a mohou být odpáleny v rámci několika minut. Tato hrozba se stává obzvláště akutní v obdobích krizí a zvýšeného napětí, kdy z důvodů časového tlaku a předpokládaného nebezpečí mohou být omezeny možnosti pro obvyklá

²²⁹ SOKOV, N. A Non-Ideological Reframing of the US-Russian Arms-Control Agenda. *James Martin Center for Nonproliferation Studies* [online]. December 2016, s. 3-4 [cit. 16.5.2020]. Available from: www.jstor.org/stable/resrep09886.

²³⁰ *Early-warning systems*.

²³¹ FUTTER, A. War Games redux? Cyberthreats, US–Russian strategic stability, and new challenges for nuclear security and arms control. *European Security* [online]. 2016, vol. 25, no. 2., s. 163-164 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09662839.2015.1112276>. ISSN: 1746-1545.

²³² CIMBALA, S. J. – MCDERMOTT, R. N. A New Cold War? Missile Defenses, Nuclear Arms Reductions and Cyber War. *Comparative Strategy* [online]. 2015, vol. 34, no. 1, s. 103 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2015.994405>. ISSN: 1521-0448.

bezpečnostní opatření.²³³

Zásadním momentem se stává možnost využití kybernetického útoku Ruskem a Spojenými státy proti sobě navzájem k dosažení vlastní výhody. Možnost zeslabit či znemožnit funkčnost jaderných systémů druhé strany má zásadní implikace pro důvěryhodnost možnosti jaderného odstrašení a tím pádem také pro vzájemnou strategickou stabilitu. To v klimatu současné politické nedůvěry mezi oběma stranami vyúsťuje v to, že ani Rusko ani USA nebudou ochotny snížit míru pohotovosti svých systémů či redukovat počty svých zbraní, jelikož takové kroky by je mohly učinit více zranitelnými a náchylnými ke kybernetickým útokům.²³⁴ Tento faktor může hrát roli obzvláště na straně Ruské federace s přihlédnutím k zastarávání její infrastruktury velení a řízení, zejména systémů včasného varování.²³⁵ Potenciální kybernetický útok ve spojení s využitím dalších nově se rozvíjejících amerických technologických možností, zejména systémů protiraketové obrany a pokročilých vysoce přesných konvenčních zbraňových systémů, by pro Rusko znamenala z hlediska možností pro odvetný útok velmi vysokou hrozbu. Výsledkem je zvýšený pocit nutnosti rozmístění rozmanitých a sofistikovaných jaderných systémů, ze kterých je značná část ve stavu vysoké pohotovosti. Rozšiřující se škála technicky-vojenských výzev, která v sobě zahrnuje také hrozby spojené s kybernetickou bezpečností, do značné míry podrývá vztah založený na bázi vzájemného jaderného odstrašení mezi Ruskem a Spojenými státy a činí vzájemnou strategickou stabilitu mnohvrstevnatým a v porovnání s dobou studené války nepoměrně složitějším konceptem.²³⁶

4.3.3. Eroze mezinárodních norem týkajících se jaderných zbraní

Od roku 1945, kdy USA shodily dvě jaderné bomby na území Japonska, nebyly jaderné

²³³ FUTTER, A. War Games redux? Cyberthreats, US–Russian strategic stability, and new challenges for nuclear security and arms control. *European Security* [online]. 2016, vol. 25, no. 2., s. 167-169 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09662839.2015.1112276>. ISSN: 1746-1545.

²³⁴ Ibid.

²³⁵ OSBORN, K. Russia's satellite nuclear warning system down until November. *Defense Tech* [online]. 20 June 2015 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://defensetech.org/2015/06/30/russias-satellite-nuclear-warning-system-down-until-november/>.

²³⁶ FUTTER, A. War Games redux? Cyberthreats, US–Russian strategic stability, and new challenges for nuclear security and arms control, s. 170-171, 175.

zbraně použity žádným státem v žádném konfliktu. Právě imperativ nepoužití jaderných zbraní se stal zásadním rysem jaderného věku a stál za zrodem tzv. *jaderného tabu*, normativní zábrany proti praktickému uplatnění jaderných zbraňových systémů. Mezinárodní norma jaderného tabu je založena na odporu vůči destruktivním následkům takového útoku a hrála významnou roli ve stigmatizaci použití jaderných zbraní jako prvního prostředku v útoku proti nepříteli. Přijetí normy jaderného tabu mimo jiné také přispělo k upevnění vzájemného odstrašení mezi jadernými státy tím, že legitimizovalo koncept odstrašení jako vhodné role jaderných bomb, na rozdíl od jejich použití.²³⁷

Zamezení jaderné války se takto stalo zájmem dominujícím mezinárodní bezpečnosti. Aby tohoto cíle bylo dosaženo, je zapotřebí implementace stabilizačních prostředků a právě stabilizace je primárním cílem kontroly zbrojení.²³⁸ Nicméně v současné době charakterizované nárůstem mezinárodního napětí a zhoršováním vztahů mezi Ruskem a Západem sledujeme rozklad režimů a dohod spojených s kontrolou zbrojení. Současně také všechny jaderné státy světa investují značné prostředky na modernizaci či rozšiřování svých jaderných arzenálů a některé z nich si přisvojují nebezpečné jaderné doktríny umožňující snadnou eskalaci a snižující práh pro použití jaderných zbraní.²³⁹

Také Ruská federace nadále pokračuje ve snaze o modernizaci svého jaderného arzenálu, tedy o nahrazení sovětských zbraní novými systémy.²⁴⁰ Modernizace celé ruské jaderné triády podle prezidenta Putina v roce 2019 dosáhla 82 % a bude pokračovat, dokud nebude

²³⁷ TANNENWALD, N. How Strong Is The Nuclear Taboo Today? *The Washington Quarterly* [online]. 2018, vol. 41, no. 3, s. 89-92 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/0163660X.2018.1520553>. ISSN: 1530-9177.

²³⁸ LODGAARD, S. Arms Control and World Order. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. 2019, vol. 2, no. 1, s. 13 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2019.1631243>. ISSN: 2575-1654.

²³⁹ TANNENWALD N. The Vanishing Nuclear Taboo? How Disarmament Fell Apart. *Foreign Affairs* [online]. October 2018, vol. 97, no. 6, s. 16 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/328346972_The_Vanishing_Nuclear_Taboo_How_Disarmament_Fell_Apart.

²⁴⁰ KRISTENSEN, H. – KORDA, M. Russian nuclear forces, 2020. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 2020, vol. 76, no. 2, s. 102 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2020.1728985>. ISSN: 1938-3282.

zahájen proces vzniku nových dohod o kontrole zbrojení.²⁴¹ Faktorem stojícím za tímto programem je částečně snaha o udržení celkové parity v jaderných silách se Spojenými státy, částečně však také silný vliv vojensko-průmyslového komplexu.²⁴² Tato modernizace, často spojená s prezentacemi nových systémů na veřejnosti, je doprovázena znepokojujícím trendem glorifikace jaderných zbraní, která jim přiřazuje hodnotu symbolů národní moci.²⁴³

Společně s tímto vývojem dochází k všeobecnému rozpadu mezinárodních norem a institucí zasahujících do použití jaderných zbraní a norma jaderného tabu je vystavována vysokému tlaku jak ze strany Ruska a Trumpovy administrativy, tak i ze strany zbylých států disponujících jadernými zbraněmi. Dochází k opětovné legitimizaci jaderných zbraní jakožto výsadního prostředku zajištění národní bezpečnosti států a k obnovení jejich významu v rámci konfrontace mezi Ruskem a Severoatlantickou aliancí.²⁴⁴

Jaderné tabu, označující jaderné zbraně jako nepřijatelné a nehumánní, je také základním stavebním kamenem mezinárodní normy nešíření jaderných zbraní ztělesněné režimem daným Smlouvou o nešíření jaderných zbraní, která vzešla v platnost v roce 1970.²⁴⁵ Sovětský svaz a Spojené státy v roce 1987 podpisem smlouvy INF mimo jiné také potvrdily světu, že se posouvají dopředu v plnění Článku IV Smlouvy o nešíření jaderných

²⁴¹ Defence Ministry Board Meeting. *Official Internet Resources of the President of Russia* [online]. 24 December 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://en.kremlin.ru/events/president/news/62401>.

²⁴² KRISTENSEN, H. – KORDA, M. Russian nuclear forces, 2020. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 2020, vol. 76, no. 2, s. 103 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2020.1728985>. ISSN: 1938-3282.

²⁴³ TANNENWALD N. The Vanishing Nuclear Taboo? How Disarmament Fell Apart. *Foreign Affairs* [online]. October 2018, vol. 97, no. 6, s. 18 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/328346972_The_Vanishing_Nuclear_Taboo_How_Disarmament_Fell_Apart.

²⁴⁴ TANNENWALD, N. How Strong Is The Nuclear Taboo Today? *The Washington Quarterly* [online]. 2018, vol. 41, no. 3, s. 90, 93 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/0163660X.2018.1520553>. ISSN: 1530-9177

²⁴⁵ Ibid., s. 93

zbraní,²⁴⁶ který státy zavazuje ke snaze o jaderné odzbrojení a o ukončení závodů ve zbrojení.²⁴⁷ Společně s pokračující modernizací jaderných arzenálů otevírá zánik smlouvy INF dveře novému kolu závodů ve zbrojení,²⁴⁸ které by znamenaly podrytí režimu nešíření jaderných zbraní jako takového. Zánik smlouvy INF se nese v duchu nedodržování závazků smlouvy NPT jadernými státy a všeobecného úpadku mezinárodní normy nešíření jaderných zbraní.²⁴⁹

4.3.4. Interní nedostatky smlouvy INF

Smlouva INF zakázala testy raket kratšího a středního doletu odpalovaných ze země, nikoliv jejich vývoj. Z toho lze usoudit, že v procesu jejího vytváření se předpokládalo, že porušování smlouvy by bylo odhalitelné během testů, zejména použitím národních technických prostředků. Nicméně odhalit porušení neznámá, že ten, kdo jej odhalil, bude s to odkrýt také své zdroje a prostředky, které použil. Tato varianta také nepočítá s tím, že by případný porušovatel nemusel taková obvinění přiznat.²⁵⁰ Původní koncepce smlouvy předpokládala to, že v době, kdy budou systémy efektivně zlikvidovány, bude již vzájemná

²⁴⁶ Treaty of the Non-Proliferation of Nuclear Weapons či NPT. Od roku 1970 zavazuje státy, které ji podepsaly zřeknout se práva na výrobu a vlastnění jaderných zbraní. Tento závazek se nevztahuje pouze na pět členů tzv. *jaderného klubu* – USA, Rusko, Čínu, Francii a Spojené království. Zbylí vlastníci jaderných zbraní, tedy Indie a Pákistán smlouvu nikdy nepodepsali. Smlouvu nepodepsal ani Izrael, který však vlastnictví jaderných zbraní nikdy oficiálně nepotvrdil. Severní Korea od smlouvy NPT odstoupila roku 2003. (WALTON, C. D. Weapons of mass destruction. In *Understanding Modern Warfare* [online]. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, August 2018. Part VI, s. 405-406 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1017/CBO9781316460276>. ISBN: 9781316460276)

²⁴⁷ THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018, s. 2 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

²⁴⁸ Ty by se tentokrát netýkaly pouze USA a Ruska, ale byly by multilaterální a zároveň by zahrnovaly soutěžení na několika technologických úrovních – nikoliv pouze na poli jaderných systémů, ale i v obranných systémech, vývoji vesmírných zbraní a prostředků pro kybernetické válčení. Dále by také mohly způsobit novou vlnu nabývání jaderných zbraní dalšími státy. (ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. *Survival* [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 10-11 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.)

²⁴⁹ ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control, s. 10.

²⁵⁰ THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road, s. 6.

důvěra dostatečně vysoká a tedy to, že oteplování bilaterálních vztahů symptomatické pro dobu jejího podpisu bude i nadále pokračovat.²⁵¹

Problémem smlouvy bylo časové omezení verifikačního režimu, zejména přihlédneme-li k tomu, že sama smlouva časově omezená nebyla. Přestože vzájemné sledování za pomoci národních technických prostředků²⁵² pokračovalo i po roce 2001, nikdy nemohlo plně nahradit význam inspekcí přímo na místě, které měly možnost efektivně monitorovat skutečnou absenci zařízení limitovaných smlouvou na určených výrobních a dalších místech. Ukončení režimu vzájemné verifikace značně limitovalo nezbytné prostředky pro udržení důvěry v oboustranné dodržování smlouvy a otevřelo prostor pro budoucí problémy, které se vyskytly při prvních pochybnostech o věrnosti smluvním podmínkám.²⁵³

Společně s ukončením verifikačního režimu v roce 2001 také ztratila svůj původní význam Speciální verifikační komise. Už v roce 1994, kdy došlo k inkluzi Kazachstánu, Ukrajiny a Běloruska do formátu této komise jakožto nástupnických jaderných států po rozpadu SSSR, se tímto vývojem její shromáždění pro Rusko stala politicky nepohodlnými a nepraktickými.²⁵⁴ Přestože v prvních letech, kdy byla opatření smlouvy implementována, sloužila Speciální verifikační komise jako efektivní nástroj pro řešení nejasností a rozporů, v dlouhodobém hledisku neuspěla ve své funkci fóra pro řešení problémů a pro diskuzi o případné adaptaci smlouvy na nové podmínky. Proces pravidelného zhodnocení toho, zda jsou limitace dané smlouvou stále v zájmu obou stran, by přitom byl prospěšný pro možnost případného rozšíření pole působnosti smlouvy s přihlédnutím k tempu

²⁵¹ ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 113 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.

²⁵² Např. sledování satelity.

²⁵³ ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success, s. 116.

²⁵⁴ THIELMANN, G. – MEIER, O. – ZAGORSKI A. Rising from the Ashes: Securing and Expanding Past Achievements in INF Arms Control. *The Deep Cuts Project* [online]. Working paper no. 13, July 2019, s. 3 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://deepcuts.org/publications/working-papers/>.

technologického pokroku a geopolitických změn.²⁵⁵

Závěr

Kontrola zbrojení je uskutečnitelná, pokud ji umožňuje daná situace.²⁵⁶ Pokud tedy srovnáme teoretický rámec faktorů ovlivňujících kontrolu zbrojení se současnou situací, dostaneme se k výsledku, že momentální situace je pro kontrolu zbrojení mezi Ruskou federací a Spojenými státy americkými velmi nepříznivá. Jedním ze zásadních faktorů ovlivňujících setrvání států v režimech kontroly zbrojení je určitá míra politické kooperace mezi státy.²⁵⁷ Podle paradoxu kontroly zbrojení je kontrola zbrojení nemyslitelná mezi státy, mezi kterými panuje nulová důvěra.²⁵⁸ Právě pro současné vztahy mezi Ruskem a Spojenými státy je typická zvyšující se míra vzájemné nedůvěry, politických neshod a napětí.²⁵⁹

Dalším předpokladem je to, že politické vedení státu vidí kontrolu zbrojení jako přínosný faktor pro svou národní bezpečnost a dále to, že kontrole zbrojení jsou nakloněny kruhy s vlivem na utváření národní bezpečnosti.²⁶⁰ Přes oficiální výroky vyzdvihující význam kontroly zbrojení je však v současné Ruské federaci kladen zásadní důraz na jaderné

²⁵⁵ ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 113, 115-116 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.

²⁵⁶ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 27-31.

²⁵⁷ GRAY, C. S. *House of Cards: Why Arms Control Must Fail*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1992, s. 27. ISBN: 0801427037, 9780801427039.

²⁵⁸ DUNAY, P. Arms Control in the Post-Cold War World. In *Open Skies: A Cooperative Approach to Military Transparency and Confidence building*. Geneva: UNIDIR, 2004. ISBN: 9290451645. Chapter 1, s. 6.

²⁵⁹ ANICKINA, T. – PÉCZELI, A. – ROTH, N. The Future of US-Russian Nuclear Deterrence and Arms Control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. June 2017, vol. 73, no. 4, s. 271 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2017.1338046>. ISSN: 1938-3282.

²⁶⁰ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*, s. 27-31.

zbraně jakožto na garanci národní bezpečnosti.²⁶¹ Kontrole jaderných zbraní nepřispívá také silný vliv průmyslu operujícího v oblasti obrany a otevřená podpora jaderných zbraní ze strany Ruské pravoslavné církve.²⁶²

Z teorie kontroly zbrojení vyplývá také to, že technologický pokrok může podrýt režimy kontroly zbrojení tím, že se stát stane v jeho důsledku zranitelnějším a tím méně tolerantním k vlastním omezením.²⁶³ Podobně tak bude největší snaha o kontrolu směřována ke zbraním, které jsou v danou chvíli považovány za nejvíce destabilizační faktory.²⁶⁴ I to se ukázalo být platným ve vztahu ke smlouvě INF, a to vzhledem k rostoucí propojenosti jaderné strategie s kybernetickou bezpečností a tedy k vyšší míře zranitelnosti systémů velení a řízení států operujících s jadernými arzenály²⁶⁵ a také ve vztahu k rychlému tempu pokroku ve vojenských technologiích, zejména v systémech přesně řízených raket delšího doletu, které mohou nést jak jaderné, tak konvenční hlavice a

²⁶¹ DEROSA, J. Mapping Russian Nuclear Narratives. *The Journal of Slavic Military Studies* [online]. 2017, vol. 30, no. 4, s. 506-507, 511-517 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/13518046.2017.1377009>. ISSN: 1556-3006.

²⁶² PODVIG, P. Russia's Current Nuclear Modernization and Arms Control. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. October 2018, vol. 1, no. 2, s. 264 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1526629>. ISSN: 2575-1654.

ADAMSKY, D. *Russian Nuclear Orthodoxy: Religion, Politics, and Strategy*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2019, s. 1010, 1035. ISBN: 978-1-5036-0805-4, 978-1-5036-0864-1.

²⁶³ MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 27-31.

²⁶⁴ Ibid., s. 23-27

²⁶⁵ CIMBALA, S. J. – MCDERMOTT, R. N. A New Cold War? Missile Defenses, Nuclear Arms Reductions and Cyber War. *Comparative Strategy* [online]. 2015, vol. 34, no. 1, s. 103 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2015.994405>. ISSN: 1521-0448.

FUTTER, A. War Games redux? Cyberthreats, US–Russian strategic stability, and new challenges for nuclear security and arms control. *European Security* [online]. 2016, vol. 25, no. 2., s. 169 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09662839.2015.1112276>. ISSN: 1746-1545.

narušují tradiční dynamiku konceptu jaderného odstrašení.²⁶⁶

Dalším podstatným bodem, který může zapříčinit disfunkci režimů kontroly zbrojení jsou asymetrie v zájmech jednotlivých stran, které jsou do nich zapojeny.²⁶⁷ Pokud vezmeme v potaz, že za ruskou pozicí mohl stát i úmysl oslabit Severoatlantickou alianci možností opětovného rozmístění INF systémů v blízkosti jejích hranic a podrobit výzvě koncept rozšířeného odstrašení a bezpečnostní garance dané alianci Spojenými státy, i tento bod je na místě.²⁶⁸ Mezi další významné faktory, které přispěly zániku smlouvy, patří také všeobecný trend eroze mezinárodních norem týkajících se jaderných zbraní, který je provázen pokračující modernizací arzenálů jaderných států.²⁶⁹ Svou roli sehrály i vnitřní nedostatky smlouvy INF, a to zejména její nedostatečná flexibilita a nedostatek možností pro úpravu v kontextu proměňujících se okolností a také časová limitace verifikačního režimu v kontrastu s neomezeným trváním smlouvy samotné.²⁷⁰

Z analýzy ve čtvrté kapitole mimo jiné vyplývá, že většina oficiálních vyjádření Ruska směrem ke smlouvě INF (ať se jednalo o její kritiku či později o kritiku pozice Spojených států) se pohybuje na úrovni politických prohlášení, jež neobsahují hlubší argumentační základ. Zejména mezi lety 2005-2014, kdy byla smlouva INF vystavována kritice ze strany ruských autorit, byla často skloňovaným pojmem nutnost multilateralizace smlouvy či

²⁶⁶ ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. *Survival* [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 13-14 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.

²⁶⁷ KOCH, S. et al. Securing Compliance with Arms Control Agreements. *Comparative Strategy* [online]. April 2019, vol. 38, no. 1, s. 3 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2019.1559637>. ISSN: 1521-0448.

²⁶⁸ VUORIO, M. INF Treaty – Present State and Way Forward. In *Arms Control in Europe: Regimes, Trends and Threats* [online]. Helsinki: National Defence University, 2017. Chapter 5, s. 98 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2951-3>. ISBN: 978-951-25-2951-3.

²⁶⁹ TANNENWALD N. The Vanishing Nuclear Taboo? How Disarmament Fell Apart. *Foreign Affairs* [online]. October 2018, vol. 97, no. 6, s. 16 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/328346972_The_Vanishing_Nuclear_Taboo_How_Disarmament_Fell_Apart.

²⁷⁰ ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 113, 115-116 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.

alespoň zařazení Číny do jejího rámce. Ruský arzenál však již v současné době funguje jako věrohodné odstrašení jak Číny, tak kteréhokoliv jiného jaderného státu. Dalším bodem kritiky ruské strany bylo zdůrazňování hrozby plynoucí z amerických protiraketových systémů *Aegis Ashore* pro ruskou bezpečnost, schopnost jaderného odstrašení a vzájemnou strategickou stabilitu. Rusko však disponuje dostatečnými kapacitami pro jejich proražení – což paradoxně samo prohlašuje.²⁷¹

Cílem práce byla analýza faktorů stojících za ruskou pozicí k zániku smlouvy INF. Jejím výsledkem a také odpovědí na výzkumnou otázku, jež zněla: „*Které ze tří stanovených hledisek (politické, strategicky-bezpečnostní a expertní) dominovalo ruské pozici k zániku smlouvy INF?*“ je, že každé ze tří hledisek sehrálo svou roli a zároveň to, že všechna tři hlediska jsou vzájemně propojená. Stanovená hypotéza, že ruské pozici dominovalo strategicky-bezpečnostní hledisko, se ukázala neplatnou. V rámci každého z hledisek se objevily faktory, které zásadním způsobem přispěly neochotě Ruské federace i Spojených států vyřešit vzniklé problémy s dodržováním smlouvy za pomoci ustanovení dodatečných inspekcí přímo na místě ruských základů spojených s výrobou rakety SSC-8 a na základnách amerického systému *Aegis Ashore* na území Rumunska a Polska.²⁷² Současná situace charakterizovaná silícím napětím mezi Ruskem a Západem, rostoucí komplexitou mezinárodního bezpečnostního prostředí a proměnami strategických dynamik v důsledku technologického pokroku, je nepříznivou pro kontrolu zbrojení obecně a zanechala také výrazný šrám na bilaterální kontrole zbrojení mezi Ruskem a Spojenými státy ve formě zániku smlouvy INF.

²⁷¹ ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 168 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

²⁷² ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. *Survival* [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 34 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.

Summary

Arms Control is made possible only by a certain situation. However, the current trends in the relations of Russia and the West, the dynamics of geopolitical change and the pace of technological progress showed a negative impact on bilateral nuclear arms control between the Russian Federation and the United States. The demise of the INF Treaty was one example of the disintegration of the system of mutual measures aiming to maintain stability, transparency and trust, rooted in the beginning of the 1960s when the Cuban Crisis gave birth to the concept of arms control itself. The aim of this thesis was to analyse the factors, which contributed to the Russian position on the demise of the INF Treaty. The position was defined as the absence of political will to maintain the INF Treaty in function. The analysis was carried out within three viewpoints, which I set as *political*, *strategic-security* and *expert*. The research question was put as follows: “*Which of the three viewpoints was crucial to shape the Russian position?*”. My hypothesis anticipated, that the factors within the scope of the strategic-security viewpoint would be most important. The supposition was, that if the strategic value of the treaty remained at the same level as it was at the time of its signing, the political will to maintain the treaty would persist. The result of the analysis, however, disproved the hypothesis. The inference showed, that all the three viewpoints are intertwined and the factors within each of them had a major influence over the Russian position. Arms Control is only thinkable, when there is a certain level of cooperation between the states involved. What is more, arms control has to be seen as a beneficial thing by the state’s elites. Also, there has to be a symmetry in the stakes and resolve of the parties involved in its measures. None of these conditions is fulfilled in the current situation. Strategically, the demise of the treaty and the possibility to deploy new INF weapons might also mean a way for Russia to divide NATO and start a debate about the U.S. security guarantees to its European allies. Moreover, the value of the INF Treaty saw its decrease with the end of its verification regime. Broader trends, such as the erosion of norms of nuclear restraint, technological progress and new threats in the cyber domain have also contributed to the loss of the political will to save the INF Treaty. Besides other things, the research showed that most of the Russian official statements concerning the INF Treaty were only on the level of political proclamations without a deeper argumentative basis, as Russian nuclear arsenal remains a credible deterrent to any other nuclear state and an effective means to breach the U.S. missile defence system in Europe.

Seznam použité literatury

Primární zdroje

2018 Report on Adherence to and Compliance with Arms Control, Nonproliferation, and Disarmament Agreements and Commitments. *Bureau of Arms Control, Verification and Compliance, US Department of State* [online]. April 2018 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/05/AVC-2018-Compliance-Report.pdf?fbclid=IwAR2mmoeFKBaaE2WM6frtzUFli_1T3OV_BABAI_pb7N2KLAIJGFE85NLdPU.

Defence Ministry Board Meeting. *Official Internet Resources of the President of Russia* [online]. 24 December 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://en.kremlin.ru/events/president/news/62401>.

Договор между СССР и США о ликвидации их ракет средней дальности и меньшей дальности. *The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation* [online]. 7 февраля 2020 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.mid.ru/voenno-strategiceskie-problemy/-/asset_publisher/hpkjeev1aY0p/content/id/1138496.

Foreign Minister Maas on the End of the INF Treaty. *Auswärtiges Amt* [online]. 1 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.auswaertiges-amt.de/en/newsroom/news/maas-inf-treaty-end/2236964>.

Государственная Дума поддержала решение Президента РФ о приостановлении ДРСМД. *Государственная дума Федерального собрания Российской Федерации* [online]. 18 июня 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://duma.gov.ru/news/45326/>.

Интервью телеканалам Al Arabiya, Sky News Arabia и RT Arabic. *Официальные сетевые ресурсы Президента России* [online]. 13 октября 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://kremlin.ru/events/president/news/61792>.

MCCAIN, J. Beyond the INF treaty: The next steps in arms control. *The RUSI Journal* [online]. Summer 1989, vol. 134, no. 2, s. 7-14 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z

<https://doi.org/10.1080/03071848908445360>.

PUTIN, V. Annual Address to the Federal Assembly of the Russian Federation. *Official Internet Resources of the President of Russia* [online]. 25 April 2005 [cit. 18.5.2020].

Dostupné z <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/22931>.

ПУТИН, В. Указ Президента Российской Федерации О Стратегии национальной безопасности Российской Федерации. *Официальные сетевые ресурсы Президента России* [online]. 31 декабря 2015 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z

<http://kremlin.ru/acts/news/51129>.

ПУТИН, В. Заявление Президента России в связи с односторонним выходом США из Договора о ликвидации ракет средней и меньшей дальности. *Официальные сетевые ресурсы Президента России* [online]. 5 августа 2019 [cit. 18.5.2020].

Dostupné z <http://kremlin.ru/events/president/news/61271>.

Russian Violations of the INF Treaty: After Detection—What?: hearing before the Subcommittee on Strategic Forces of the Committee on Armed Services, House of Representatives, One Hundred Thirteenth Congress, second session, hearing held 17 July 2014. *Washington, DC: U.S. Government Publishing Office* [online]. 2015 [cit. 18.5.2020].

Dostupné z https://fas.org/irp/congress/2014_hr/inf.pdf.

Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy. *Official Internet Resources of the President of Russia* [online]. February 2007 [cit.

18.5.2020]. Dostupné z <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>.

Statement by the Deputy Spokesperson of the Ministry for Europe and Foreign Affairs – Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty (INF). *Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères* [online]. 2 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z

<https://www.diplomatie.gouv.fr/en/french-foreign-policy/security-disarmament-and-non-proliferation/news/article/statement-by-the-deputy-spokesperson-of-the-ministry-for-europe-and-foreign>.

Statement by the North Atlantic Council on the Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty.

North Atlantic Treaty Organization [online]. 2 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_168164.htm?utm_source=twitter&utm_medium=jensstoltenberg&utm_campaign=inf-nac.

Treaty Between the United States of America and The Russian Federation on Measures for the Further Reduction and Limitation of Strategic Offensive Arms (New START). *U.S. Department of State* [online]. April 2010 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/t/avc/newstart/c44126.htm>.

Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles (INF Treaty). *U.S. Department of State* [online]. December 1987 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/102360.htm>.

Sekundární zdroje

Monografie a části monografií

ADAMSKY, D. *Russian Nuclear Orthodoxy: Religion, Politics, and Strategy*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2019. ISBN: 978-1-5036-0805-4, 978-1-5036-0864-1.

BAGLIONE, L. A. *To Agree or Not to Agree: Leadership, Bargaining, and Arms Control*. Ann Arbor, MI: The University of Michigan Press, 1999. ISBN: 978-0-472-10930-2.

BRACKEN, P. *The Second Nuclear Age: Strategy, Danger, and the New Power Politics*. New York, NY: St. Martin's Press, 2012. ISBN: 978-1-250-03735-0.

BROWN, A. *The Gorbachev Factor*. Oxford: Oxford University Press, 1996. ISBN: 0-19-288052-7.

DUNAY, P. Arms Control in the Post-Cold War World. In *Open Skies: A Cooperative Approach to Military Transparency and Confidence building*. Geneva: UNIDIR, 2004. ISBN: 9290451645. Chapter 1, s. 5-16.

GLITMAN, M. *The Last Battle of Cold War: An Inside Account of Negotiating the Intermediate Range Nuclear Forces Treaty*. 1st edition. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2006. ISBN 978-1-349-53403-6.

GRAHAM T. P., Jr. – LAVERA, D. J. *Cornerstones of Security: Arms Control Treaties in the Nuclear Era*. Seattle: University of Washington Press; Washington D.C.: Nuclear Threat Initiative, Inc., 2002. ISBN: 978-0295982960.

GRAY, C. S. *House of Cards: Why Arms Control Must Fail*. Ithaca, NY: Cornell University Press, 1992. ISBN: 0801427037, 9780801427039.

GRAY, C. S. *Strategic Studies and Public Policy: The American Experience*. Lexington, Kentucky: The University Press of Kentucky, 1982. ISBN 978-0-8131-52 72-1.

HANSON, M. Arms Control. In *An Introduction to International Relations*. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-1-107-60000-3. Chapter 12, s. 210-223.

HLOUŠKOVÁ K., et al. *Dějiny Ruska*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2017. Dějiny států. ISBN 978-80-7422-324-2.

MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 15-40.

MUELLER, K. P., et al. *Striking First: Preemptive and Preventive Attack in U.S. National Security Policy*. Santa Monica, CA; Arlington, VA; Pittsburgh, PA: RAND Corporation, 2006. ISBN 0-8330-3881-8.

PEČENKA, M. – LITERA, B. *Dějiny Ruska v datech*. 1. vydání. Praha: Dokořán, 2011. ISBN 978-80-86569-14-7.

RADIN, A. – REACH, C. *Russian Views of the International Order* [online]. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 2017 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1826.html. ISBN: 978-0-8330-9727-9.

RUBIN, L. – STULBERG, A. N. *The End of Strategic Stability? Nuclear Weapons and the Challenge of Regional Rivalries*. Washington, DC: Georgetown University Press, 2018. ISBN: 1626166048, 9781626166042.

TAUBMAN, W. *Gorbachev: his life and times*. 1st edition. London: Simon & Schuster, 2017. ISBN 978-1-4711-4796-8.

VIOTTI, P. R. *Arms Control and Global Security*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2010. ISBN: 978-0-313-35430-4.

VIOTTI, P. R. – WILLIAMS, R. E, Jr. *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9.

VUORIO, M. INF Treaty – Present State and Way Forward. In *Arms Control in Europe: Regimes, Trends and Threats* [online]. Helsinki: National Defence University, 2017. Chapter 5, s. 97-108 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-2951-3>. ISBN: 978-951-25-2951-3.

WALTON, C. D. Weapons of mass destruction. In *Understanding Modern Warfare* [online]. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, August 2018. Part VI, s. 405-434 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1017/CBO9781316460276>. ISBN: 9781316460276.

WIRTZ, J. J. Arms Control and Nuclear Weapons. In *Arms Control – History, Theory and Policy*. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 5, chapter 14, s. 203-219.

Články publikované v odborném periodiku

ALIYEV, N. Determinants of Russia's Political Elite Security Thought: Similarities and

Differences between the Soviet Union and Contemporary Russia. *Problems of Post-Communism* [online]. December 2019 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10758216.2019.1689827>. ISSN: 1557-783X.

ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 90-122 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.

ANICHKINA, T. – PÉCZELI, A. – ROTH, N. The Future of US-Russian Nuclear Deterrence and Arms Control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. June 2017, vol. 73, no. 4, s. 271-278 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2017.1338046>. ISSN: 1938-3282.

ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. *Survival* [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 7-38 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.

ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 165-170 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

BEACH, H. Global regimes for arms control. *Interdisciplinary Science Reviews* [online]. 1997, vol. 22, no. 2, s. 149-154 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1179/isr.1997.22.2.149>. ISSN: 1743-2790.

BOATRRIGHT, M. Moving Forward in a Post-INF World. *On the Horizon: A Collection of the Papers from the Next Generation* [online]. Center for Strategic and International Studies (CSIS), April 2020, vol. 2. Part 2, s. 2-10 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/resrep24234>. ISBN: 978-1-5381-4012-3.

BROWN, A. The Gorbachev Factor Revisited. *Problems of Post-Communism* [online]. 2011, vol. 58, no. 4-5, s. 56-65 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.2753/PPC1075-8216580405>. ISSN: 1557-783X.

CIMBALA, S. J. – MCDERMOTT, R. N. A New Cold War? Missile Defenses, Nuclear Arms Reductions and Cyber War. *Comparative Strategy* [online]. 2015, vol. 34, no. 1, s. 95-111 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2015.994405>. ISSN: 1521-0448.

DEROSA, J. Mapping Russian Nuclear Narratives. *The Journal of Slavic Military Studies* [online]. 2017, vol. 30, no. 4, s. 506-520 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/13518046.2017.1377009>. ISSN: 1556-3006.

EKÉUS, R., et al. Breakdown of Arms Control Regimes. *Proceedings of the Annual Meeting (American Society of International Law)* [online]. 1995, vol. 89, s. 382-384 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/25658947>. ISSN 0272-5037.

FARNHAM, B. Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat. *Political Science Quarterly* [online]. Summer 2001, vol. 116, no. 2, s. 225-252 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/798060>. ISSN 0032-3195.

FITZSIMMONS, M. Russian Strategy and the End of the INF Treaty. *Survival* [online]. December 2018-January 2019, vol. 60, no. 6, s. 119-136 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2018.1542802>. ISSN: 1468-2699.

FUHRMANN, M. On Extended Nuclear Deterrence. *Diplomacy & Statecraft* [online]. January 2013, vol. 29, no.1, s. 51-73 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09592296.2017.1420526>. ISSN: 1557-301X.

FUTTER, A. War Games redux? Cyberthreats, US–Russian strategic stability, and new challenges for nuclear security and arms control. *European Security* [online]. 2016, vol. 25, no. 2., s. 163-180 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09662839.2015.1112276>. ISSN: 1746-1545.

GALLAGHER, N. W. Re-thinking the Unthinkable: Arms Control in the Twenty-First Century. *The Nonproliferation Review* [online]. 2015, vol. 22, no. 3-4, s. 469-498 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2016.1149279>. ISSN: 1746-1766.

GORUN, H. A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War. *Sfera Politicii* [online]. March 2014, vol. 22, no. 2, s. 16-22 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=97260424&lang=cs&site=e=ehost-live>. ISSN 1221-6720.

GRAHAM, T. Strengthening Arms Control. *The Washington Quarterly* [online]. 2000, vol. 23, no. 2, s. 183-196 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1162/016366000560863>. ISSN: 1530-9177.

JACKSON, W. D. Soviet Reassessment of Ronald Reagan. *Political Science Quarterly* [online]. Winter 1998-99, vol. 113, no. 4, s. 617-644 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/2658247>. ISSN 0032-3195.

JERVIS, R. Arms Control, Stability and the Causes of War. *Political Science Quarterly* [online]. Summer 1993, vol. 108, no. 2, s. 239-253 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/2152010>. ISSN: 0032-3195.

KLÍMA, M. „Postimperiální politika“ a Gorbačov. *Mezinárodní vztahy* [online]. 1992, roč. 27, č. 4, s. 34-42 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://mv.iir.cz/article/view/797>. ISSN 0323-1844.

KOCH, S. J. Extended deterrence and the future of the nuclear nonproliferation treaty. *Comparative Strategy* [online]. April 2020, vol. 39, no. 3, s. 239-249 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2020.1740569>. ISSN: 1521-0448.

KOCH, S. et al. Securing Compliance with Arms Control Agreements. *Comparative Strategy* [online]. April 2019, vol. 38, no. 1, s. 1-87 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2019.1559637>. ISSN: 1521-0448.

KRISTENSEN, H. – KORDA, M. Russian nuclear forces, 2020. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 2020, vol. 76, no. 2, s. 102-117 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2020.1728985>. ISSN: 1938-3282.

KÜHN, U. Between a Rock and a Hard Place: Europe in a Post-INF World. *The Nonproliferation Review* [online]. 2019, vol. 26, no. 1-2, s. 155-166 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2019.1593677>. ISSN: 1746-1766.

KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. *Strategic Studies Quarterly* [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 66-99 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

LEGVOLD, R. Managing the New Cold War. *Foreign Affairs* [online]. July/August 2014, vol. 93, no. 4 s. 74–84 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-states/2014-06-16/managing-new-cold-war>.

LODGAARD, S. Arms Control and World Order. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. 2019, vol. 2, no. 1, s. 1-18 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2019.1631243>. ISSN: 2575-1654.

MAURER, J. D. The Purposes of Arms Control. *Texas National Security Review* [online]. November 2018, vol. 2, no. 1, s. 8-27 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/73737>. ISSN: 2576-1153.

PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? *Arms Control Today* [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 20-25 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

PODVIG, P. Russia's Current Nuclear Modernization and Arms Control. *Journal for Peace and Nuclear Disarmament* [online]. October 2018, vol. 1, no. 2, s. 256-267 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1526629>. ISSN: 2575-1654.

POWELL, R. Nuclear Deterrence Theory, Nuclear Proliferation, and National Missile Defense. *International Security* [online]. Spring 2003, vol. 27, no. 4, s. 86-118 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z www.jstor.org/stable/4137605. ISSN: 1531-4804.

- RUDESILL, D. S. Regulating Tactical Nuclear Weapons. *Georgetown Law Journal* [online]. November 2013, vol. 102, no. 1, s. 99-178 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://ssrn.com/abstract=2166184>. ISSN 0016-8092.
- SAGAN, S. D. Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb. *International Security* [online]. Winter 1996-1997, vol. 21, no. 3, s. 54-86 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/2539273>. ISSN: 1531-4804.
- SANTESE, A. Ronald Reagan, the Nuclear Weapons Freeze Campaign and the Nuclear scare of the 1980s. *The International History Review* [online]. August 2016, vol. 39, no. 3, s. 496-520 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/07075332.2016.1220403>. ISSN 1949-6540.
- SHOUMIKHIN, A. Change and Continuity in Russian Arms Control. *Comparative Strategy* [online]. April 2009, vol. 28, no. 2, s. 140-153 [cit. 16.5.2020] Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495930902799723>. ISSN: 1521-0448.
- SCHELLING, T. C. Reciprocal Measures for Arms Stabilization. *Daedalus* [online]. Fall 1960, vol. 89, no. 4, s. 892-914 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/20026622>.
- STEVENSON, J. The Demise of the INF Treaty. *Strategic Comments* [online]. November 2018, vol. 24, no. 9, comment 34, s. iii-v [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/13567888.2018.1557842>. ISSN: 1356-7888.
- SUCHÝ, P. Systémy protiraketové obrany a jejich vliv na strategickou stabilitu. *Politologický časopis* [online]. 2002, roč. 9, č. 2, s. 182-196 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://www.politologickycasopis.cz/cz/archiv/2002/2/>. ISSN 1211-3247.
- TANNENWALD, N. How Strong Is The Nuclear Taboo Today? *The Washington Quarterly* [online]. 2018, vol. 41, no. 3, s. 89-109 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/0163660X.2018.1520553>. ISSN: 1530-9177.
- TANNENWALD N. The Vanishing Nuclear Taboo? How Disarmament Fell Apart.

Foreign Affairs [online]. October 2018, vol. 97, no. 6, s. 16-24 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.researchgate.net/publication/328346972_The_Vanishing_Nuclear_Taboo_How_Disarmament_Fell_Apart.

THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. *The Deep Cuts Project* [online]. Issue brief no. 8, May 2018 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

THIELMANN, G. – MEIER, O. – ZAGORSKI A. Rising from the Ashes: Securing and Expanding Past Achievements in INF Arms Control. *The Deep Cuts Project* [online]. Working paper no. 13, July 2019 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://deepcuts.org/publications/working-papers/>.

TRACHTENBERG, M. The Past and Future of Arms Control. *Daedalus* [online]. 1991, vol. 120, no. 1, s. 203-216 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z www.jstor.org/stable/20025364.

WILLIAMS, H. Strategic Stability, Uncertainty and the Future of Arms Control. *Survival* [online]. March 2018, vol. 60, no. 2, s. 45-54 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2018.1448561>. ISSN: 1468-2699.

Novinové články a jiné internetové zdroje

ARBATOV, A. An Unnoticed Crisis: The End of History for Nuclear Arms Control? *Carnegie Moscow Center* [online]. June 2015 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://carnegieendowment.org/files/CP_Arbatov2015_n_web_Eng.pdf.

АРБАТОВ, А. Зачем нужен России Договор о ракетах средней и меньшей дальности. *Российский совет по международным делам* [online]. 2 августа 2013 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://russiancouncil.ru/analytics-and-comments/comments/zachem-nuzhen-rossii-dogovor-o-raketakh-sredney-i-menshey-da/>.

БЕЛЕНЬКИЙ, А. Путин: США готовятся к выходу из договоров по РСМД и СНВ-3. *Daily Storm* [online]. 14 декабря 2017 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z

<https://dailystorm.ru/news/putin-ssha-gotovyatsya-k-vyvodu-iz-dogovorov-po-rsmd-i-snv-3>.

BUKOVSKY, V. The Peace Movement & the Soviet Union. *Commentary* [online]. May 1982, s. 25-41 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.commentarymagazine.com/articles/vladimir-bukovsky/the-peace-movement-the-soviet-union/>.

CARVALHO, J.-P. An Interview With Thomas Shelling. *Oxnomics* [online]. 14 May 2007, s. 1-8 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/j.1752-5209.2007.00010.x>.

Caspar W. Weinberger: Ronald Reagan Administration. *Historical Office, Office of the Secretary of Defense* [online]. December 2016 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://history.defense.gov/Multimedia/Biographies/Article-View/Article/571286/caspar-w-weinberger/>.

Договор о ликвидации ракет средней и меньшей дальности. История и положения. *TACC* [online]. 1 августа 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://tass.ru/info/6724550>.

GOCLOWSKI, M. – KELLY, L. Poland says U.S. missile shield site delayed until 2020. *Reuters* [online]. 22 March 2018 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-poland-defence-usa/poland-says-u-s-missile-shield-site-delayed-until-2020-idUSKBN1GY2RE>.

GORDON, M. R. Russia Has Deployed Missile Barred by Treaty, U.S. General Tells Congress. *International New York Times* [online]. 17 March 2017 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2017/03/08/us/politics/russia-inf-missile-treaty.html>.

ГУРЬЯНОВ, С. Слуцкий: США ставят мир на порог атомной войны. *Взгляд: деловая газета* [online]. 21 октября 2018 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://vz.ru/news/2018/10/21/947090.html>.

HALÁS, M. A Global Arms Control Regime on Short- and Medium-Range Missiles. *Institute of International Relations Prague: Centre for European Security policy paper* [online]. November 2019 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://www.dokumenty-iir.cz/PolicyPapers/2019/policy_paper_Halas_kopie.pdf.

HOFFMAN, F. G. “Fifty Shades of Gray”: A Tribute to Collin S. Gray (1943-2020). *Foreign Policy Research Institute* [online]. 2 March 2020 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://www.fpri.org/article/2020/03/fifty-shades-of-gray-a-tribute-to-colin-s-gray-1943-2020/>.

JACKSON, W. E., Jr. Slouching toward Geneva, The belated summit. *Christianity and Crisis* [online]. November 1985, vol. 45, no. 18, s. 438-440 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://search-ebSCOhost-com.ezproxy.is.cuni.cz/login.aspx?authType=shib&custid=s1240919&profile=eds>. ISSN: 0009-5745.

КОСАЧЕВ, К. Косачев о приостановлении ДРСМД: Причина не в России. *Российская газета* [online]. 4 марта 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://rg.ru/2019/03/04/kosachev-o-priostanovlenii-drsmd-prichina-ne-v-rossii.html>.

KRAKO, T. Putin’s Treaty Problem: The Lessons of Russia’s INF Treaty Violations. *Center for Strategic and International Studies* [online]. July 2014 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.csis.org/analysis/putin’s-treaty-problem-lessons-russia’s-inf-treaty-violations>.

Лавров рассказал о планах США разместить РСМД вблизи России. *Известия* [online]. 22 декабря 2019 [cit. 18.5.2020] Dostupné z <https://iz.ru/957089/2019-12-22/lavrov-rasskazal-o-planakh-ssha-razmestit-rsmd-vblizi-rossii>.

МОСАЛЮВ, Г. – Румянцева, А. «Именно для этого инициировали выход из договора»: США испытали запрещённую ДРСМД ракету. *RT на русском* [online]. 20 августа 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://russian.rt.com/world/article/660334-ssha-raketa-drsmd>.

МУХИН, В. Генералам снится Карибский кризис. *Независимая газета* [online]. 1 марта 2006 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z http://www.ng.ru/politics/2006-03-01/1_generals.html.

МУХИН, В. Нужен ли России Договор о РСМД. *Независимая газета* [online]. 8 августа 2014 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z http://nvo.ng.ru/concepts/2014-08-08/1_rsmd.html.

O'ROURKE, R. A Shift in the International Security Environment: Potential Implications for Defense—Issues for Congress. *Congressional Research Service Report* [online]. August 2018, s. 1-33 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://news.usni.org/2018/05/18/report-congress-shift-international-security-environment-2>.

OSBORN, K. Russia's satellite nuclear warning system down until November. *Defense Tech* [online]. 20 June 2015 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://defensetech.org/2015/06/30/russias-satellite-nuclear-warning-system-down-until-november/>.

PODVIG, P. The INF Treaty Culprit Identified: Now What? *Russian Strategic Forces blog* [online]. 5 December 2017 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z http://russianforces.org/blog/2017/12/the_inf_treaty_culprit_identif.shtml.

Raketová dohoda Reagana a Gorbačova je minulostí. *ČT24* [online]. 2. srpna 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/2885558-usa-opousteji-smlouvu-inf-o-likvidaci-raket-uvidime-co-se-stane-rekl-trump>.

Russia Proposes, Then Retracts, Treaty Withdrawal. *Nuclear Threat Initiative* [online]. 9 March 2005 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.nti.org/gsn/article/russia-proposes-then-retracts-treaty-withdrawal/>.

'Russia would attack NATO only in mad person's dream' – Putin. *RT* [online]. 6 June 2015 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <http://www.rt.com/news/265399-putin-nato-europe-ukraine-italy/>.

Scrapping medium-range ballistic missiles a mistake - Ivanov-1. *Sputnik News* [online]. 7 February 2007 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://sputniknews.com/russia/2007020760350944/>.

СОКОЛОВА, Д. Россия не намерена выходить из договора с США о ракетах средней и меньшей дальности. *Коммерсантъ* [online]. 21 сентября 2014 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.kommersant.ru/doc/2572483>.

SOKOV, N. A Non-Ideological Reframing of the US-Russian Arms-Control Agenda. *James Martin Center for Nonproliferation Studies* [online]. December 2016 [cit. 16.5.2020]. Available from: www.jstor.org/stable/resrep09886.

SOKOV, N. The INF Treaty Crisis: Filling the Void With European Leadership. *Arms Control Today* [online]. March 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2019-03/features/inf-treaty-crisis-filling-void-european-leadership>.

SOKOV, N. Why Russia calls a limited nuclear strike “de-escalation”. *Bulletin of the Atomic Scientists* [online]. 13 March 2014 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://thebulletin.org/2014/03/why-russia-calls-a-limited-nuclear-strike-de-escalation/>.

The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty. *Arms Control Today fact file* [online]. April 2017, vol. 47, no. 3, s. 14-15 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=122356215&lang=cs&site=ehost-live>. ISSN 0196-125X.

The Intermediate-Range Nuclear Forces (INF) Treaty at a Glance. *Arms Control Association fact sheet* [online]. Last revision August 2019 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/factsheets/INFtreaty>.

THIELMANN, G. Moving Beyond INF Treaty Compliance Issues. *Arms Control Now* [online]. 5 September 2014 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/blog/2014-09-05/moving-beyond-inf-treaty-compliance-issues>.

Using China as excuse for U.S. leaving INF Treaty unacceptable: envoy. *Xinhuanet* [online]. 23 August 2019 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z http://www.xinhuanet.com/english/2019-08/23/c_138330379.htm.

USSR signed INF Treaty on disadvantageous terms, Russian senator says. *TASS Foreign Policy* [online]. 5 December 2018 [cit. 18.5.2020] Dostupné z <https://tass.com/politics/1034541>.

VAYNMAN, J. Russia Questions INF, Again. *Arms Control Wonk* [online]. 14 February 2007 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrolwonk.com/archive/601396/russia-questions-inf-again/>.

Владимир Путин считает спорным решение руководства СССР отказаться от ракет средней дальности. *TACC* [online]. 19 июня 2013 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://tass.ru/politika/620195>.

Военный эксперт: договор РСМД мешает США по трем причинам. *Военно-политическое обозрение* [online]. 19 июля 2017 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://www.belvpo.com/84850.html/>.

WILLIAMS, I. Aegis Ashore. *Center for Strategic and International Studies, Missile Defense Project, Missile Threat* [online]. 14 April 2016, last modified 15 June 2018 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z: <https://missilethreat.csis.org/defsys/aegis-ashore/>.

WITTNER, L. John McCain Discovers Nuclear Arms Control and Disarmament. *E-International Relations* [online]. 10 June 2008 [cit. 19.5.2020]. Dostupné z <https://www.e-ir.info/2008/06/10/john-mccain-discovers-nuclear-arms-control-and-disarmament/>. ISSN: 2053-8626.

TEZE BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno: Markéta Svobodová
E-mail: svobodova.marketaa@gmail.com
Studijní obor: Mezinárodní teritoriální studia
Semestr a školní rok zahájení práce: Letní, 2017/2018
Semestr a školní rok ukončení práce: Letní, 2019/2020
Vedoucí bakalářského semináře: PhDr. Jan Hornát, Ph.D.
Vedoucí práce: Mgr. Daniela Kolenovská, Ph.D.
Název práce: Zánik smlouvy o likvidaci raket středního a kratšího doletu: analýza pozice Ruské federace
Charakteristika tématu práce (max. 10 řádek): Smlouva o likvidaci raket středního a kratšího doletu (smlouva INF) byla od roku 1987 jedním ze základů bilaterální kontroly zbrojení mezi Sovětským svazem (později Ruskou federací) a Spojenými státy americkými. Znamenala předěl na poli mezinárodní bezpečnosti a impulz pro překonání studenovělečného soupeření. Spolu s geopolitickými změnami po konci studené války, zhoršením vztahů mezi Ruskem a Západem a s důsledky technologického pokroku byla smlouva INF vystavena tlaku, který se od roku 2014 projevil její otevřenou krizí spolu s vzájemnými obviněními obou signatářů z jejího porušování. Tato krize vyvrcholila 2. srpna 2019, kdy USA formálně smlouvu vypověděly. Úkolem práce je analýza pozice Ruské federace k zániku smlouvy INF, a tedy faktorů, které na ruské straně stály za nedostatkem politické vůle smlouvu zachovat.
Zdůvodnění úprav a změn tématu od zadání projektu do odevzdání práce (max. 10 řádek): Oproti původnímu projektu se vzhledem k formátu bakalářské práce výrazně zúžilo téma. Právě kvůli omezenému rozsahu je téma i přes význam role USA na zániku smlouvy INF specifikováno pouze na ruskou stranu. Dále se práce již nezabývá smlouvou New START, a to zejména proto, že tato smlouva je zatím na rozdíl od smlouvy INF stále v platnosti a není tedy vhodným příkladem pro rámec mého výzkumu. Projekt také nepočítal s teoretickou částí práce, která se zabývá obecnými faktory ovlivňujícími vznik a životnost režimů kontroly zbrojení a je nezbytným podkladem pro analýzu konkrétního případu pozice Ruska k zániku smlouvy INF. Tento teoretický rámec může být také přínosný pro výzkum případného zániku dalších režimů kontroly zbrojení, které také vznikly na bázi studenovělečného uspořádání.
Struktura práce (hlavní kapitoly obsahu): <ol style="list-style-type: none">1. Teoretický a konceptuální rámec<ol style="list-style-type: none">1.1. Kontrola zbrojení1.2. Jaderná strategie: odstrašení, strategická stabilita2. Smlouva INF<ol style="list-style-type: none">2.1. Cesta k jejímu podpisu2.2. Obsah a efekt smlouvy INF2.3. Dobová kritika smlouvy INF3. Krize smlouvy INF<ol style="list-style-type: none">3.1. Obvinění Ruska Spojenými státy3.2. Obvinění USA ze strany Ruska

- 3.3. Snaha o řešení krize a následný faktický zánik smlouvy INF
- 3.4. Diskurz ruských autorit ke smlouvě INF v letech 2005-2019
- 4. Analýza pozice Ruské federace k zániku smlouvy INF
- 4.1. Politické hledisko
- 4.2. Strategicky-bezpečnostní hledisko
- 4.3. Expertní hledisko

Prameny a literatura (výběrová bibliografie, max. 30 hlavních titulů):

ANDERSON, J. V. – NELSON, A. J. The INF Treaty: A Spectacular, Inflexible, Time-Bound Success. Strategic Studies Quarterly [online]. Summer 2019, vol. 13, no. 2, s. 90-122 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26639675>. ISSN: 19361815.

ARBATOV, A. Mad Momentum Redux? The Rise and Fall of Nuclear Arms Control. Survival [online]. May 2019, vol. 61, no. 3, s. 7-38 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00396338.2019.1614785>. ISSN: 1468-2699.

ARBATOV, A. Saving nuclear arms control. Bulletin of the Atomic Scientists [online]. May 2016, vol. 72, no. 3, s. 165-170 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/00963402.2016.1170393>. ISSN 0096-3402.

Договор между СССР и США о ликвидации их ракет средней дальности и меньшей дальности. The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation [online]. 7 февраля 2020 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z https://www.mid.ru/voenno-strategiceskie-problemy/-/asset_publisher/hpkjeev1aY0p/content/id/1138496.

DUNAY, P. Arms Control in the Post-Cold War World. In Open Skies: A Cooperative Approach to Military Transparency and Confidence building. Geneva: UNIDIR, 2004. ISBN: 9290451645. Chapter 1, s. 5-16.

FARNHAM, B. Reagan and the Gorbachev Revolution: Perceiving the End of Threat. Political Science Quarterly [online]. Summer 2001, vol. 116, no. 2, s. 225-252 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/798060>. ISSN 0032-3195.

FUTTER, A. War Games redux? Cyberthreats, US–Russian strategic stability, and new challenges for nuclear security and arms control. European Security [online]. 2016, vol. 25, no. 2., s. 163-180 [cit. 18.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/09662839.2015.1112276>. ISSN: 1746-1545.

GORUN, H. A Few Considerations on the Role of the President Ronald Reagan in the Collapse of the Communism and the End of the Cold War. Sfera Politicii [online]. March 2014, vol. 22, no. 2, s. 16-22 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=poh&AN=97260424&lang=cs&site=ehost-live>. ISSN 1221-6720.

KOCH, S. et al. Securing Compliance with Arms Control Agreements. Comparative Strategy [online]. April 2019, vol. 38, no. 1, s. 1-87 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/01495933.2019.1559637>. ISSN: 1521-0448.

KÜHN, U. Between a Rock and a Hard Place: Europe in a Post-INF World. The Nonproliferation Review [online]. 2019, vol. 26, no. 1-2, s. 155-166 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/10736700.2019.1593677>. ISSN: 1746-1766.

KÜHN, U. – PÉCZELI, A. Russia, NATO and the INF Treaty. Strategic Studies Quarterly [online]. Spring 2017, vol. 11, no. 1, s. 66-99 [cit. 13.5.2020]. Dostupné z <https://www.jstor.org/stable/26271591>. ISSN: 19361815.

MAURER, J. D. The Purposes of Arms Control. Texas National Security Review [online]. November 2018, vol. 2, no. 1, s. 8-27 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://repositories.lib.utexas.edu/handle/2152/73737>. ISSN: 2576-1153.

MORGAN, P. M. Elements of a General Theory of Arms Control. In Arms Control – History, Theory and Policy. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9. Part 1, chapter 3, s. 17.

PIFER, S. – MEIER, O. Are We Nearing the End of the INF Treaty? Arms Control Today [online]. January/February 2018, vol. 48, no. 1, s. 20-25 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://www.armscontrol.org/act/2018-01/features/we-nearing-end-inf-treaty>. ISSN 0196-125X.

PODVIG, P. Russia's Current Nuclear Modernization and Arms Control. Journal for Peace and Nuclear Disarmament [online]. October 2018, vol. 1, no. 2, s. 256-267 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://doi.org/10.1080/25751654.2018.1526629>. ISSN: 2575-1654.

RUBIN, L. – STULBERG, A. N. The End of Strategic Stability? Nuclear Weapons and the Challenge of Regional Rivalries. Washington, DC: Georgetown University Press, 2018. ISBN: 1626166048, 9781626166042.

TAUBMAN, W. Gorbachev: his life and times. 1st edition. London: Simon & Schuster, 2017. ISBN 978-1-4711-4796-8.

THIELMANN, G. – MEIER, O. – MIZIN, V. INF Treaty Compliance: Path to Renewal or the End of the Road. The Deep Cuts Project [online]. Issue brief no. 8, May 2018 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z https://deepcuts.org/files/pdf/Deep_Cuts_Issue_Brief_8-INF_Treaty_Compliance.pdf.

Treaty Between the United States of America and the Union of Soviet Socialist Republics on the Elimination of Their Intermediate-Range and Shorter-Range Missiles (INF Treaty). U.S. Department of State [online]. December 1987 [cit. 16.5.2020]. Dostupné z <https://2009-2017.state.gov/t/avc/trty/102360.htm>.

VIOTTI, P. R. Arms Control and Global Security. Santa Barbara, CA: Praeger, 2010. ISBN: 978-0-313-35430-4.

VIOTTI, P. R. – WILLIAMS, R. E, Jr. Arms Control – History, Theory and Policy. Santa Barbara, CA: Praeger, 2012. ISBN 978-0-275-99821-9.

**Podpis studenta a datum
21. 5. 2020**

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí práce		
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		